کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژماره ٨٧٤ | هەینی ١٥ی پووشپەڕی ١٤٠٣ _ ٦ی ژوئییەی ٢٠٢٤

دابینکردنی مافه نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

مستەفا هیجری:
خەڵکی ئێران لە کۆماری ئیسلامی تێپەڕیون

کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکرات لە وتوویژێکدا لەگەڵ «کوردکاناڵ» ڕایگەیاند لەمێژە خەڵکی ئێران ئەو ڕاستییەیان بۆ دەرکەوتووە کە بەناو هەڵبژاردنەکان لە ئێران نەک نواندنی ئیرادەی گشتیی خەڵک بۆ ئاڵوگۆڕ لە نیزامی سیاسی و ئیداریی وڵاتدا نین، بەڵکوو سیناریۆسازی بۆ هێنانەدەریی کەسێک لە نێو چەند مۆرەیەکی دەستچنکراوی ڕێژیم لە سندووقەکانی دەنگدانە. بۆیە خەڵک وشیارتر و چاوکراوەتر لەوەن فریوی گەمە و ڕەخنەگرتن لە یەکتری و بانگەشەکردن و وادەوبەڵێندانەکانیان بخۆن و تەنانەت ئەمە بە سووکایەتی بە وشیاری و پێگەیشتوویی سیاسیی خۆیان دەزانن؛ بۆیە ئەم هەڵبژاردنەش بایکۆت دەکەن.

لەم وتوویژەدا کە لە لاپەڕەی ٢دا داندراوە، چەند بابەتێکی دیکەی ڕۆژەڤی سیاسیی ئێران و کوردستان تیشکیان خراوەتە سەر

ئەکتی سیاسیی خەڵک لە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریدا

کیش و مات، دێوەزمە بەزی

ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب:
سەرکەوتنی بایکۆتی بەناو هەڵبژاردنەکان ڕێفراندۆمێکی دی دژی کۆماری ئیسلامی بوو

سەرکەوتنی بایکۆتی بەناوهەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری پێشانی دایەوە کە خەڵکی ئێران چیتر ئامادە نین بە هەڵبژاردن لەنێوان خراپ و خراپتردا چارەنووسی ژیان و داهاتووی خۆیان بە ئیرادەی ڕێژیم بسپێرن، دەریخستەوە کە نە بەوادە و بەڵێنی درۆ و هەڵخەڵەتێنەر دڵخۆش دەبن و نە دەنگی خۆیان دەکەنەوە بە ئامرازێک لە دەستی کۆماری ئیسلامیدا بۆ کڕینەوەی مەشرووعییەتی نەبووی. بایکۆتی بەربڵاوی هەڵبژاردنەکان شێوە ڕێفراندۆمێکی ئاشکرا بوو دژی کۆماری ئیسلامی و پتر لە چوار دەیە کوشتار، جینایەت، گرتن و ئێعدام، گەندەڵی و زەوتکرانی سیستماتیکی ماف و ئازادییەکانیان بەهۆی دەسەڵاتی ڕێژیمەوە. ل ٣

٣٥ ساڵەی تێرۆری د. قاسملوو، دەرفەتێک بۆ یەکڕیزی و هاوخەباتی

لە ٢٢ی ی پووشپەڕی ئەمساڵ، سیوپێنجەمین بیرەوەریی تێرۆری د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، ڕێبەری لێهاتووی خەباتی نەتەوەیی و شۆڕشگێڕانە لە ڕۆژهەلاتی کوردستان و سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکرات، نزیک دەبینەوە.

ئەمساڵ لە کاتێکدا بەرەو یادی ٣٥ ساڵەی شەهیدکرانی د.قاسملوو و هاوڕێ عەبدوڵڵا قادریئازەر دەچین کە سیاسەتی سەرکوت و تاوان دژی گەلی کورد هەر وا بەردەوامە. هەزاران کەسی ئازادیخواز و لەستەم و بێمافی وەدەنگهاتووی کورد هەر وا لە بەندیخانەکاندان کە لە یەکساڵی ڕابردوودا، ژمارەیەکی دیکە لەوان ئێعدام کران. لەگەڵ ئەوەشدا ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە چۆک دانەهاتوە و لە هەر دەرفەتێک بۆی هاتووەتە پێش بۆ دەربڕینی ویست و پەیامی خۆی سوودی وەرگرتوە کە بزووتنەوەی ژینا، هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەمەی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی و خوبرەگانی ڕێبەری، بۆنە نەورۆزییەکانی ١٤٠٣ی هەتاوی و بایکۆتی هەڵبژاردنەکانی خولی چاردەیەمی سەرۆککۆماری و بەردەوامیی لە خەباتی سیاسی و مەدەنیی پێشەنگی تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامییە، بەڵگەی زیندوویی و بە چۆکدانەهاتوویی گەلەکەمانن.

ئەگەر ٣٥ ساڵ لەمەوبەر دەستی تیرۆر و جینایەت ڕێبەرێکی مەزنی لە ئێمە ئەستاند و بزووتنەوەی سیاسی و نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانی لە زانست و توانا و ئەزموونەکانی بێبەشکرد،بەڵام ئەو لە پاش خۆی حیزبێکی بەجێ هێشت کە دڵنیا بوو بۆ خەبات و گەیشتن بە ئامانجەکانی دەتوانێ درێژە بە تێکۆشان بدا، هەروەها میراتێکی پڕبایەخی کۆڵنەدان و خەباتگێڕیی بۆ نەتەوەکەی بەجێ هێشت کە دوای ٣٥ ساڵ لە مەرگی کیژ و کوڕوکاڵی خوار تەمەن ٢٠ ساڵ لە بزووتنەوەی ژینادا پڕ بە گەروویان هاوار بکەن» قاسملوو، قاسملوو، ڕێگات درێژەی هەیە».

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای پێداگرتنەوە و دووپاتکردنەوەی شێلگیربوونی خۆی لە سەر سیاسەت و خەباتی سیاسی و نەتەوەیی لەمێژینە و ٨ دەیەی ڕابردووی، داوا دەکا ٣٥ ساڵەی تیرۆری د.قاسملووی ڕێبەر بکرێ بە دەرفەتێک بۆ نواندنەوەی هاوپێوەندیی نەتەوەکەمان لە گەڵ ئامانجەکانی ئەو ڕێبەرە مەزنە کە ڕزگاریی خەڵکی کوردستان لە ستەم و دیکتاتۆریی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە. بێگومان خەڵکی تێکۆشەر و ئازادیخوازی کوردستان وەک چۆن لە ڕابردووشدا بە وەفادارییان بە ڕێگا و ئامانجەکانی د. قاسملوو، نیشانیان داوە کە مەرگ، نەک هەر نەیتوانیوە ئەو ڕێبەرە مەزنە لە بەر چاوی ئەوان ون بکا و لەبیریان بباتەوە، ئێستاش دوای ٣٥ ساڵ، هەروا یاری وەفاداری ڕێگا و ڕێبازەکەی ئەون و قاسملووی نەمر وەک سیمبوڵی ڕێبەرێکی هەمیشە زیندوویە.

حیزبی دێموکرات لە ٣٥ ساڵەی تێرۆری ڕێبەری گەورەی خەباتی نەتەوایەتیی کورددا لەسەر ئەو باوەڕەیە، ئەگەر درێژەدەرانی ڕێگەی قاسملووو نەتەوەکەی قاسملوو، هەروا بە وشیاری و لێبڕاوییەوە درێژە بە خەباتی ڕەوای خۆیان بدەن، گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە ئامانجەکانی دەگات و ئاواتی بەرزی قاسملوو و هەموو شەهیدانی کوردستان وەدی دێ.

ڕێزگرتنی پارلمانی ڤییەن لە شەهید د. قاسملوو

پارلەمانی ئیالەتیی ڤییەن ڕۆژی پینجشەممە، ٧ی پووشپەڕ بە زۆرینەی دەنگ بڕیاری دا بەبۆنەی ٣٥ ساڵەی تێرۆری د. قاسملوو و عەبدوڵڵا قادریئازەر نەمامێک لە پارکی شاردا بنێژێت. بێریڤان ئەسلان، پاڕلمانتار لە پارتی سۆسیال دێموکرات ڕایگەیاند: «ئەم کارە سەمبولیکە، ڕێزدانانێکە بو ئەو شەهیدانەی بۆ وەدیهێنانی ئاشتی هاتبوونە ڤییەن، بەڵام بە دەستی ڕێژیمی ئێران تێرۆر کران، هەروەها جێگای شەرمە کە تێرۆریستان دەسبەسەر نەکران و بە ئێسکورتی پولیسەوە بەڕێی تاران کرانەوە.››

کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە پەیامێکدا دەستخۆشیی ئەو بڕیارەی لە پارتی سەوز، بەتایبەت خاتوو بێریڤان ئەسڵان کرد و گوتی سپاسی هەموو تێکۆشانەکانتان دەکەین و هیوادارین کە ئەمە ببێتە هەنگاوێک بۆ دووبارە وەگەڕخستنەوەی دۆسییەی تیرۆری دوکتور قاسملوو لە دادگای ئەو وڵاتەدا.

وەهمی دیکتاتۆر — عەلی بداغی — ٤

سیمای دێموکرات، دڵەڕاوکێیەکانی ڕێبەرێک — کەریم پەرویزی — ٥

قاسملوو؛ ڕێنسانسێک بۆ بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد — شاڕوخ حەسەنزادە — ٨

«خوێ بە برینماندا مەکەن» — ئاسۆ مینبەری — ٩

تیئۆرییەکانی ڕێبەری و پێداویستییەکانی دۆخی ئێستا — ئەلبورز ڕوویینتەن — ١٠

مستەفا هیجری:

خەڵکی کوردستان ناچنە گەمەیەکەوە ڕێژیم مەیدانەکەی دیاری کردبێت

ئاماژە: "کوردکاناڵ" لە دیدارێکی تایبەتدا لەگەڵ کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران سەبارەت بە دۆخی سیاسیی ئێران و کوردستان، هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری و بارودۆخی حیزب پاش ڕێککەوتننامەی ئەمنییەتیی ئێران و عێراق لەگەڵ بەڕێزیان وتووێژێکی کردبوو. کاک مستەفا هیجری لەم وتووێژەدا دوایین خوێندنەوەی حیزبی دێموکرات سەبارەت بە ڕۆژەڤی سیاسیی ئێران و کوردستان و هەڵوێستی حیزبی دێموکرات لەهەمبەر بابەتە پێوەندیدارەکانی هێنایە بەرباس. "کوردستان" ئەم وتووێژەی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە.

کاک مستەفا پێش ئەوەی تایبەت باس لە پرسی هەڵبژاردنەکان بکەین، پێم باشە جەنابت خوێندنەوەیەکی گشتی لە وەزعی سیاسیی ئێستای ئێران بکەن.

لە پێوەندی لەگەڵ وەزعییەتی ئێران دەبێ بڵێم کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سەرەتای هاتنە سەرکارییەوە هەتاکوو ئێستا سیاسەتەکەی بەپێی ئیدئۆلۆژییەکەی دارشت بۆ ئیدارەکردنی وڵات. ئەو سیاسەتە ڕۆژ بە ڕۆژ و هەنگاو بە هەنگاو بوو بە هۆی ئەوەی زیاتر گیرو گرفت و قەیران و نارەزایەتی لەنێو خەڵکیدا پێک بێت تاکوو گەیشتۆتە بارودۆخێک کە ئێستا خەڵکی ئێران تێیدایە. بارودۆخێکە نە سیاسەتەکانی لە نێوخۆی وڵات سەرکەوتوو بووە نە لە دەرەوە، بەڵکوو تەنیا لە چوارچێوەی پاراستنی نیزام و ئیدئۆلۆژییەکەیدا چووەتە پێش. لەبیرمانە لە سەرەتادا خەڵک هیوا و هۆمێدی بە کۆماری ئیسلامی بەستبوو، پێیان وابوو بەرنامەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەچاو ڕێژیمی پێشوو باشتر لە خزمەتی خەڵکدا دەبێ. لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکانیشدا کە ئەودەم لە واقعدا مەسەلەی بەرەی چەپ و سۆسیالیزم بە سەرۆکایەتیی شۆڕەوی لە ئارادا بوو، ئەوانیش دڵیان بەوە خۆش بوو ئەو ڕێژیمەی تازە هاتۆتە سەرکار لەبەر ئەوەی دژی ئەمریکا قسە دەکا دەتوانێ یارمەتیدەری ئەوان بێت. تەنانەت ئورووپا و ئەمریکاش کیسەی گەورەیان بۆ هەڵدووریبوو بۆ ئەوەی پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ ئێران دامەزرێنن و ئارامی و سەقامگیری لە ناوچەکە پارێزراو بێت. بەڵام دیتمان کە هەنگاو بە هەنگاو هەموو ئەوانە پێچەوانەکەی دەرچوو. ئێستا ئێرانێک دەبینین خەڵکەکەی لە برسیەتی و لە نەداری و لە نەهامەتی قەیرانی زۆر و بەرفراوان دەناڵێنێ. بێجگە لەوە کەرامەت، ویستی ئازادیخوازی، نەتەوەخوازی و هەموو ئەو ماف و داخوازییانەی خەڵک هەیانە و لە ئاستی نێونەتەوەییدا بەڕەسمی ناسراوە، هەمووی لەلایەن ڕێژیمەوە پێشێل دەکرێن. لەو سۆنگەیەوە زۆر کەس ناچار بووە بۆ پاراستنی کەرامەتی خۆی و بۆ ئەوەیکە بتوانێ ژیانێکی باشتر بەدەست بێنێ ڕوو بکەنە وڵاتانی دیکە. هەرچەند ڕۆژ لەوە پێش بینیمان ژمارەیەک لەو کۆچبەرانە لە کەناراوەکانی ئیتالیادا بەلەمەکەیان وەرەگەڕا و ژمارەیەکی زۆریان تێدا چوون. ئەوە بارودۆخێکە بەگشتی خەڵکی ئێران تووشی بووە.

بەڵکوو دژی ئەو ڕایان دا. ئەوەیکە ئێستا لە دەرەوەی ئێران بە دەست ڕێژیمەوە ماوە کۆمەڵێک گرووپ و میلیشیان کە کۆماری ئیسلامی لە ڕوی ماددی، چەکوچۆڵ و ڕاهێناوە کۆکوپۆشتەی کردوون و ئەوانن ئێستا لە واقعدا بەرگری لە ستراتیژییەکانی کۆماری ئیسلامی دەکەن. بۆیە بە قەولی فارسەکان "علی مانده و حوضش".

شەڕی غەززە و پەلهاویشتنی بۆ لوبنانیش کۆماری ئیسلامی دەخاتە نێوان دوو بەرداش کە ئایا بەشداری دەکا لە شەڕ دژی ئیسڕائیل بە پشتیوانی حیزبوڵڵا کە بێتوو ئەمە ڕوو بدا تووشی زەربەی زۆر گەورە دەبێ. خۆ ئەگەر پشتیوانی لە لوبنانیش نەکا ئەوجار میلیشیاکانیشی نامێنێ. لە ڕاستیدا چەندی لە تەمەنی ئەو ڕێژیمە بڕوا هەر ئەوەندەش زیاتر نەگبەتی و بەدبەختی بۆ خەڵکی ئێران بە دی دێ و نائارامی و ناسەقامگیری لە ناوچەکەدا بەربڵاوتر دەبێت.

ڕێژیم لە بارودۆخەدا بە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆمارییەوە سەرقاڵە. ڕاستە ئەم هەڵبژاردنە بەهۆی مەرگی ڕەئیسییەوە پێشوەختەیە و نیزیک ساڵێک زووتر بەڕێوە دەچێ، بەڵام جیاواز لەوە، تایبەتمەندی یان جیاوازییەکانی ئەم هەڵبژاردنە لە چاو هەڵبژاردنەکانی دیکە چییە؟

سەرفی‌نەزەر لە ئەندازیاریکردنی هەڵبژاردنەکان هەروەک هەڵبژاردنەکانی پێشوو، بەڵام لە هێندێک شتدا دەتوانم بڵێم جیاوازیی هەیە، ئەویش بە سەرنجدان بە بارودۆخی سیاسی ناوچە و دۆخی ئێستای کۆماری ئیسلامی. یەکێک لەوانە پرسی هەڵکشانی تەمەنی وەلی فەقیهـ و جێنشینیی ئەوە کە دوای نەمانی خامنەیی کێ جێی دەگرێتەوە و وزعی ئێران چی لێ دێتەوە؟ بابەتێکی دیکە ناکۆکیی نێو قۆڵەکانی ڕێژیم تەنانەت ئۆسولگەراکانیش لەگەڵ یەکترییە، ئەوەیکە ڕۆژانە لە کاناڵە جۆراجۆرەکان دەبیستین. دیارە ئەوە بۆ ئەوە نییە کیسەی بۆ هەڵدوورین و پێمان وابێ ئەوانە شەڕەکەیان لەسەر بەرژەوەندیی خەڵک و خزمەتگوزاری، ئازادی و بەراوەردەکردنی ماف و داخوازییەکانی خەڵکە؛ بەڵکوو کێشەکەیان لەسەر دەسەڵاتی پتر لەو نیزامە سیاسییە گەندەڵە بۆ تاڵانیی زیاترە. ئەگەر خامنەیی نەمێنێ ئەو کێشە نێوخۆییانە بێگومان زیاتر سەر هەڵ دەدەن، چ لەنێو لایەنە سیاسییەکان، چ لەنێو دامودەزگای ئیتلاعاتی ڕێژیم، ئەرتەش و سپای پاسدارانیش.

جیاوازییەکی دیکە ئەوەیە ئێمە بە ماوەیەکی نیزیکی چەند مانگ لەوەپێش لە ١١ی ڕەشەمەدا دو هەڵبژاردنی دیکەی ڕێژیممان بەڕێ کرد و بینیمان بەشداریی کەمی خەڵک ڕێژیمی تاساند. لە شارێکی وەکوو تاران کە هەشت مێلیون کەس مافی دەنگدانی هەیە، کەمتر لە ٢٥٪ بەشداریان کرد و ژمارەی دەنگی بەشێک لەو نوێنەرانەی تاران ئەوەندە کەم بوو کە لە دەوری یەکەم هەڵنەبژێردران و لە دەوری دووهەمدا دەنگەکانیان لە دەوری ٣٪ و ٤٪ بوو. مەجلیسێک کە بە ناوی نوێنەری خەڵک دەبێ بڕیار بدات و یاسا دابنێ بە دەنگی ٣٪ و ٤٪ ناتوانێ نوێنەرایەتیی ئەو خەڵکە بکا بۆیە ئەو مەجلیسە بەتەواوی نامەشرووعە. بێجگە لەوە ئەو هەلومەرجەی چاوەڕوان دەکرێ لە داهاتوودا بێتە پێشێ و ئێران تووشی هێندێک گیروگرفتی تازە ببێتەوە، ئەوانە هەموویان ئەو جیاوازییانەن کە دەتوانم بڵێم ئەو هەڵبژاردنە لەگەڵ هەڵبژاردنەکانی دیکە جیا دەکاتەوە.

> **ئەمن پێم‌وایە لە ئێستادا جووڵانەوەی کورد لە ئێراندا و بە تایبەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە باشترین دۆخی سیاسی خۆی‌دایە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانێک کە بەو هەموو پیلانەی لەدژی گێڕاویانە و هەموو ئەو کارەساتانەی بەسەری هاتوون خۆی ڕاگرتوە بە پشتیوانی خەڵک و بە توانای خەڵک حیزبی دێموکراتێکە کۆماری ئیسلامی ئەوەندە لە بەر دەستی زەلیلە کە پەنا دەباتە بەر بەغدا بۆ ئەوەی بە دژی ئەو حیزبە ڕێککەوتنی ئەمنییەتیی لەگەڵی ئیمزا بکات. ئەوە نیشانەی ئەوەیە ئەو حیزبی دێموکراتە بەهێزە، بۆیە ئەمن بە داهاتووی خەباتی حیزبەکەمان هیوادارم.**

لە سیاسەتی دەرەوەشدا کۆماری ئیسلامی خۆی بە ڕووسیە و چینەوە هەڵواسیوە، ئەگینا بە هۆی سیاسەتەکانیەوە مایەپووچ هاتووەتەوە و هیچ کوێ نییە ڕووی تێ بکا، ئەوانیش لەو پەڕی ئیستفادەکردندان لەو ڕێژیمە. کۆماری ئیسلامی جۆرەها ئیمتیازاتیان دەداتێ بۆ ئەوەی پشتیوانیی ئەم دوو وڵاتەی هەبێت. لەو ساڵانەی پێشوودا کۆماری ئیسلامی بە عەرەبستانی سعودی دەگوت "مانگای شیر بدە بۆ ئەمریکا"، بەڵام ئێستا بۆ خۆی بووەتە مانگای شیر بدە بۆ ڕووسیە و چین، لە حاڵێکدا ئەوانیش کۆماری ئیسلامی بە دۆست و هاوپەیمانی خۆیانی نازانن و تەنیا دەیدۆشن. هەر نموونەی زۆر زیندوو هەڵوێستی ئەمدواییانە چین و ڕووسیە لە پێوەندی لەگەڵ سێ جەزیرەی تونبی گەورە، تونبی چووکە و ئەبوومووسادا بوو کە نەک هەر پشتیوانیی لە کۆماری ئیسلامی نەکرد،

کاک مستەفا دیاردەی سەرەکیی ئەم هەڵبژاردنە ڕێگەپێدان بە هاتنی مەسعوود پزیشکیان کاندیدایەکی بەناو ڕیفۆرمخوازە. بە بڕوای جەنابت پزیشکیان چی دەوێ؟ پەیام و گوتارەکەی چییە؟

کۆماری ئیسلامی باشتر لە هەموو لایەک دەزانێت ئاستی بەشداری خەڵک لە هەڵبژاردنەکان چەندە دابەزیوە و خەڵک ئەو حکوومەتەی ناوێت. بۆیە زۆر نیگەرانە لەوەی ئەمجارەش بەشداریی خەڵک لەوەش کەمتر بێت، بۆیە پێویستیان بە کەسێک بوو بتوانێ هەژانێک و گەرموگوڕییەک بخاتە هەڵبژاردنەکانەوە. بۆ ئەوەش کەسێکیان دیاری کردووە کە پشتیوانیی ئیسلاحتەڵەبەکانی هەبێت. هەرچەند بۆخۆی دەڵێ من ئۆسوولگەرایەکی ئیسڵاحتەڵەبم بەڵام ئەویش ساڵانێکی دووروودرێژ بە پشتیوانیی خامنەیی بەرپرسایەتیی گەورەی پێ سپێردراوە و هەر لە سایەی ئەو پشتیوانییەشدا ئێستا هاتۆتە ڕیزی بەربژێرەکان. ڕێژیم بەو هۆمێدە هێناویەتی بتوانێ قەیرانەکانی ئێستای پێ تێپەڕێنێ. دیارە کۆماری ئیسلامی لە هەلومەرجێکدا نییە ئیجازە بدا کەسێکی بە مانای ڕاستی ئیسڵاحتەڵەب ببێتە سەرۆککۆمار، چونکە کۆماری ئیسلامی لانیکەم لە چوار پێنج ساڵی ڕابردوودا کە هێرەمی دەسەڵات بەردەوام لاوازتر بووە و لێی هەڵ دەوەرێ، بەرەوڕووی زۆر کێشە و قەیرانی دیکە بووەتەوە. بۆیە ڕێژیم هەموو هەوڵ و تەقالای ئەوەیە حکوومەت پتر یەکدەست بێت و چ ئەندام پاڕلمان یان سەرۆککۆمار یا بەرپرسەکانی باڵای سپای پاسداران و ئیتلاعات هیچ زاوییەیکی فکرییان لەگەڵ وەلی فەقیهـ نەبێت.

واتە ئەرکی پزشکیان تەنیا بۆ بردنەسەری ئاستی بەشداریی خەڵکە؟

بەڵێ، پزیشکیان بۆخۆشی ئەوە دەزانێ، بۆیە دەڵێ ئەمن هاتووم بۆ ئەوەی ئاستی بەشداریی خەڵک بەرمە سەرێ. بەشێکی دیکەی قسەکەی پزشکیان ئەوەیە دەڵێ ئەمن لەژێر مەنوییاتی وەلی فەقیهـ و یاسا و پێکهاتەی کۆماری ئیسلامیدا کار دەکەم. دەی باشە خۆ ئەوانەیکە تا ئێستا هاتوونەتە سەر کار هەر لە ژێر مەنویاتی ڕێبەردا کاریان کردوە، وەکوو ڕەئیسی. کەوابوو بۆ خەڵک چە دەگۆڕێ، هەر ئەو سیاسەتەیە کە درێژەی ئەوانەی پێشوویە. ئێمە ئەزموونی ئەوەشمان هەیە ئەو سەرۆککۆمارانەی لەگەڵ وەلی فەقیهـ بە قەولی خۆیان زاوییە و جیاوازیی زۆر بچووکیان هەبووە چارەنووسەکەیان دیارە. هەر لە "بەنی سەدر"ەوە بگرە هەتا "کەڕووبی" و "مووسەوی". ڕەفسەنجانی گوتیان مەلەی نەزانیوە و لە حەوزی ئاودا خنکاوە! ئەوانەی دیکەش چ خاتەمی، چ ڕووحانی، تەنانەت ئەحمەدی‌نژادێک کە کاتی خۆی خامنەیی گوتی ڕای وی لە هەموو سەرۆککۆمارەکانی دیکە بە من نزیکترە! بۆیە ئەگەر قەرار بێ پزیشکیان یا هەر کەسێکی دیکەش ببێتە سەرۆککۆمار و کەمترین جیاوازیی لەگەڵ بووچونی وەلی فەقیهـ هەبێت، ئیمکانی نییە ئیجازە بدەن بێتە سەر کار. لە منازرەکانیشدا بینیمان کە پزشکیان هیچ ڕەخنەیەکی لە سیاسەتی سەرەکیی ڕێژیم نەگرتوە، بەڵکوو لەسەر میکانیزمەکان کێشەی کردوە.

پزیشکیان سەردانی سنەی کرد. لەوێ باسی ئەوەی کرد کورد بۆ ناتوانێ ببێتە ئۆستاندار؟ بۆ سوونییەک ناتوانێ ببێتە وەزیر یا ناتوانێ ببێتە کار بەدەستێکی پایەبەرز لەو وڵاتەدا؟ ئایا ئەوە ڕەخنەیەکی جیددی بوو لە ساختاری کۆماری ئیسلامی، یان بە جۆرێک دابەزاندنی ئاستی مافخوازی خەڵکی کوردستان بە سوونە مەزهەب و بە غیرە سوونییەکانیشەوە؟

لە پێش هەموو شتێکدا دەبێ بڵێم ئەو قسانەی کە پزیشکیان و باقی کاندیداتورەکان دەیکەن لە واقعدا من بە گاڵتەکردن بە شعووری خەڵکی ئێرانی دەبینم، چونکە هەمووی ئەوانە هەرکامیان چەندین دەورە لە پۆست و بەرپرسایەتیی باڵادا بوون و هەتا ئێستاش بەتەواوی شەریکن لە هەموو ئەو نەهامەتی و بەدبەختیانەی تووشی خەڵکی ئێرانیان کردوە. ئەوان پێیان وایە ئەو خەڵکە حافزەی نییە و ئەوە فەقەت چاوی لە دەمی ئەوانە بزانێ دەڵێن چی و خەڵکیش بە قسەی ئەوان بکات. دیارە لە هەڵبژاردنەکانی ڕابردووشدا ئەوە بووە، بە تایبەت لەو هەڵبژاردنەشدا پزیشکیان خۆی بە پێشکەتووتر دەزانێ لەوانی دیکە و باس لەوە دەکا لەنێو سوونییەکاندا خەڵکی باش هەیە و لەنێو نەتەوەکاندا خەڵکی هەڵکەوتوو هەیە و دەبێ ئەوانە بخوێنینەوە و بەرپرسایەتیان بدرێتێ. پزشکیان دەیەوێ وا نیشان بدا نەتەوەکانی ئێران بە تایبەت کورد تەنیا دەغدەغە و کێشەیان ئەوەیە کوردێک ببێتە بەرپرس، لە بەلووچەکان کەسێک ببێتە بەرپرس و دەیهەوێ خواستی خەڵک دابەزێنێ بۆ ئەو چوارچێوەیە. لە حاڵێکدا خۆ ئێمە وەکوو کورد و باقی نەتەوەکانی دیکە کێشەکەمان ئەوە نەبووە کورد ببێتە بەرپرس یا کورد نەبێتە بەرپرس، ئەمە لە ڕابردوودا و لە ئێستاش لە حکوومەتی ئێستادا بەلووچی تێدا هەیە، عەرەبی تێدا هەیە، تورکی تێدا هەیە و هەموو نەتەوەکانی تێدا هەیە. بەڵام ئەوانە کەسانێکن مەیدانیان پێ دراوە و کەسانێکن لە ویلایەتی فەقیهدا تواونەتەوە بەشێکن لەو حکوومەتە جەهەنەمییەی بەسەر خەڵکدا زاڵە. ئەوانەی لەو ڕێژیمەدا بەرپرسایەتی وەردەگرن نوێنەری خەڵک نین، نوێنەری حکوومەتن و حکوومەت هەڵی‌بژاردوون، بۆیە ئەمن پێم وایە خەڵکی کورد و هەموو نەتەوەکانی دیکەی ئێران ئاستی تێگەیشتن و لێکدانەوەیان ئەوەندە بەرزە ئامادە نابن لە مەیدانێکدا گەمە بکەن لە کۆماری ئیسلامی بۆی ئامادە کردوون. ئەو شێوە هەڵبژاردنە مەیدانێکە کۆماری ئیسلامی پێکی هێناوە و خەڵک دەبێ لە مەیدانی خۆیاندا گەمە بکەن، مەیدانی خەڵکیش بە تایبەتی مەیدانی هاونیشتمانانی کورد ئەو مەیدانەیە بۆ خۆیان خوڵقاندوویانە و بە یەکگری خەباتەکەیان بۆ هاوپێوەندیی لەگەڵ یەکتری دژی ڕێژیم دەبەنە پێشێ. بۆیە ئەمن داوا و چاوەڕوانی ئەوەم هەیە خەڵک لە مەیدانی

درێژە بۆ لاپەڕەی ٣

کوردستان
ژماره ٨٧٤
١٥ی پووشپه‌ڕی ١٤٠٣ _ ٦ی ژوئیه‌ی ٢٠٢٤

ناوه‌ندی به‌ڕێوه‌به‌ریی حیزب:

سه‌رکه‌وتنی بایکۆتی به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌کانی ٨ی پووشپه‌ڕ ڕێفڕاندۆمێکی دی دژی کۆماری ئیسلامی بوو

کۆمه‌ڵانی مافخوازی ئێران!
خه‌ڵکی خه‌باتکاری کوردستان!
وڵاتان، ڕێکخراوه و کۆڕوکۆمه‌ڵه جیهانییه‌کان!

کۆماری ئیسلامیی ئێران ڕۆژی هه‌ینی، ٨ی پووشپه‌ڕ به‌ناو هه‌ڵبژاردنێکی پێشوه‌خته‌ی سه‌رۆککۆماریی به‌ڕێوه برد. ئه‌م به‌ناو هه‌ڵبژاردنه له کاتێکدا کرا کۆمه‌ڵانی خه‌ڵکی ئێران له تازه‌ترین هه‌ڵبژاردنه‌کانی ڕێژیم بۆ مه‌جلیسی خوبره‌گانی ڕێبه‌ری و مه‌جلیسی شوورای ئیسلامی له ١١ی ڕه‌شه‌مه‌ی ڕابردوودا "نا"یه‌کی گه‌وره‌یان به کۆماری ئیسلامیی ئێران گوتبوو. کۆماری ئیسلامیی ئێران پێی وابوو به قۆستنه‌وه‌ی ئه‌و که‌شه سیاسییه تایبه‌تییه‌ی دوای کوژرانی ڕه‌ئیسی له نێوخۆ و ده‌ره‌وه‌ی وڵات خوڵقابوو، هه‌روه‌ها به ئه‌ندازیارییه‌کی نوێ له چنینی مۆره‌کانی بۆ هه‌ڵخڕاندنی خه‌ڵک و بازاڕگه‌رمی بۆ هه‌ڵبژاردنه‌کان ده‌توانێ ئاستی به‌شداریی خه‌ڵک بباته سه‌رێ و، به‌وه‌ش شه‌رعییه‌تێک بۆ خۆی له هاوکێشه نێوده‌وڵه‌تییه‌کاندا بکڕێته‌وه.

هێنانه‌وه‌ی ئیسلاحته‌ڵه‌به حکوومه‌تییه‌کان بۆ نێو گه‌مه‌که و هه‌وڵدان بۆ دووجه‌مسه‌ریکردنه‌وه‌ی هه‌ڵبژاردنه‌کان تاکتیکێکی دیکه‌ی ڕێژیم بۆ هاندان و دنه‌دانی خه‌ڵک به مه‌به‌ستی بردنه‌سه‌رێی ئاستی به‌شداریی خه‌ڵک بوو. هه‌روه‌ها ڕێگه‌پێدان به کاندیداکان له چوارچێوه‌یه‌کی کۆنترۆڵکراودا بۆ وروژاندنی هه‌ندێک بابه‌تی هه‌ستیار و به‌ڕواڵه‌ت بردنه‌ژێر پرسیاری کار و کارنامه‌ی یه‌کتری بۆوه‌ی ئه‌مجاره‌ش ئامانجه‌کانی ڕێژیم له ڕێگه‌ی هه‌ڵبژاردنی لانیکه‌م که‌سی "خراپ" له به‌رانبه‌ر "خراپتر"دا له‌لایه‌ن خه‌ڵکه‌وه وه‌دی بێت. به‌ڵام هه‌ڵوێستی کۆمه‌ڵگه و ڕه‌فتاری سیاسیی کۆمه‌ڵانی خه‌ڵکی ئێران پلان و پیلانه‌کانی کۆماری ئیسلامیی مایه‌پووچ کرده‌وه.

هه‌ر به‌پێی ئاکامه ڕه‌سمییه ڕاگه‌یه‌ندراوه‌کان که زۆربه‌ی چاودێرانی سیاسی به گومانه‌وه لێی ده‌ڕوانن و پێیان وایه ده‌ستیان تێ براوه، ئاستی به‌شداریی خه‌ڵک که‌متر له سه‌تا ٤٠ بووه، واته ساردوسڕترین هه‌ڵبژاردن له هه‌موو مێژووی کۆماری ئیسلامیدا و ساردتر له هه‌ڵبژاردنه‌کانی خولی سێزده‌هه‌میش که تێیدا ئیبراهیم ڕه‌ئیسی به ڕکابه‌ری له‌گه‌ڵ ده‌نگی سووتاودا ناوی له سندووقه‌کان هێنرایه ده‌ر. ئه‌مه‌ش ئاکامی پێگه‌یشتوویی سیاسیی خه‌ڵک و گه‌شه‌ی بزووتنه‌وه‌ی مافخوازانه‌ی گه‌لانی ئێرانه.

کاتێک خامنه‌یی به پاڕانه‌وه خه‌ڵکی بۆ سه‌ر سندووقه‌کان بانگ ده‌کرد و ده‌یگوت نابێ بۆ کارێک که نه زه‌حمه‌تی هه‌یه و نه هیچی تێده‌چێ دوودڵ بن، چونکی هه‌ر ده‌نگێکی ئێوه کۆڵه‌که‌یه بۆ ڕاگرتنی ئه‌م نیزامه؛ خه‌ڵک به‌بێ دوودڵی و به ئیمان به دروستیی هه‌ڵوێسته‌که‌یان "نا"یان به ڕێبه‌ری ڕێژیم گوت بۆ ئه‌وه‌ی بڵێن هه‌ر ده‌نگێک که نه‌خراوه‌ته سندووقه‌کانه‌وه ده‌نگی دژ و به‌رهه‌ڵستکاری کۆماری ئیسلامییه.

سه‌رکه‌وتنی بایکۆتی به‌ناوهه‌ڵبژاردنه‌کانی سه‌رۆککۆماری پێشانی دایه‌وه که خه‌ڵکی ئێران چیتر ئاماده نین به هه‌ڵبژاردن له‌نێوان خراپ و خراپتردا چاره‌نووسی ژیان و داهاتووی خۆیان به ئیراده‌ی ڕێژیم بسپێرن، ده‌ریخسته‌وه که نه به‌واده و به‌ڵێنی درۆ و هه‌ڵخه‌ڵه‌تێنه‌ر دڵخۆش ده‌بن و نه ده‌نگی خۆیان ده‌که‌نه‌وه به ئامرازێک له ده‌ستی کۆماری ئیسلامیدا بۆ کڕینه‌وه‌ی مه‌شرووعییه‌تی نه‌بووی. بایکۆتی به‌ربڵاوی هه‌ڵبژاردنه‌کان شێوه ڕێفڕاندۆمێکی ئاشکرا بوو دژی کۆماری ئیسلامی و پتر له چوار ده‌یه کوشتار، جینایه‌ت، گرتن و ئێعدام، گه‌نده‌ڵی و زه‌وتکرانی سیستماتیکی ماف و ئازادییه‌کانیان به‌هۆی ده‌سه‌ڵاتی ڕێژیمه‌وه.

بایکۆتی هه‌ڵبژاردنه‌کانی ٨ی پووشپه‌ڕ درێژکراوه‌ی ناگوتن به ڕێژیم له هه‌ڵبژاردنه‌کانی ١١ی ڕه‌شه‌مه‌ی ڕابردوو و له هه‌مانکاتدا بریسکانه‌وه‌ی بزووتنه‌وه‌ی ژینا به دروشمی ژن، ژیان، ئازادی و به‌رده‌وامیی خه‌بات و خۆڕاگریی خه‌ڵکی ئێران بۆ تێپه‌ڕین له کۆماری ئیسلامی بوو. ئێستاش که هه‌وڵه‌کانی ڕێژیم له قۆناغی یه‌که‌مدا هه‌ره‌سی هێناوه، چاوی هیوای له قۆناغی دووهه‌م و هه‌ینیی داهاتوو بڕیوه هه‌تا له‌ڕێگه‌ی وێناکردنی چه‌واشه‌کارانه‌ی ململانێی دوو گوتاری دژبه‌یه‌ک بۆ هاندانه‌وه‌ی خه‌ڵک، هه‌روه‌ک خامنه‌یی دانی پێدانا ئابڕوو و حه‌یایه‌ک بۆ مانه‌وه‌ی ڕێژیمه‌که‌یان بکڕنه‌وه.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای پیرۆزبایی سه‌رکه‌وتنی بایکۆت و ئیراده‌ی خه‌ڵک له هه‌موو گه‌لانی ئێران به‌تایبه‌ت گه‌لی کورد له ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستان که که‌مترین ئاستی به‌شداری له هه‌ڵبژاردنه‌کانی تێدا تۆمار کرا، داوای به‌رده‌وامیی ئه‌م خه‌بات و خۆڕاگرییه له قۆناغی دووهه‌می هه‌ڵبژاردنه‌کانیشدا ده‌کات. حیزبی دێموکرات هه‌ر له‌و چوارچێوه‌یه‌شدا ده‌وری کاریگه‌ری حیزب و ڕێکخراوه سیاسییه‌کان، ژنان و لاوان؛ بژارده سیاسی، ڕووناکبیری و ئایینیه‌کان؛ مێدیا و ڕێکخراوه‌کانی کۆمه‌ڵگه‌ی مه‌ده‌نی له سه‌رخستنی هه‌ڵوێستی بایکۆت و تۆمارکردنی ئه‌م سه‌رکه‌وتنه به‌سه‌ر ڕێژیمدا به‌رز ده‌نرخێنێت.

له ڕوانگه‌ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانه‌وه ئاکامی ئه‌و به‌ناو هه‌ڵبژاردنه تازه‌یه‌ی کۆماری ئیسلامی هه‌ڵگری په‌یامێکیش بۆ وڵاتان و کۆمه‌ڵگه‌ی جیهانییه که ئه‌و ڕێژیمه شه‌ڕاشۆ و قه‌یرانخوڵقێنه که ئارامی و سه‌قامگیریی له ناوچه هه‌ڵگرتوه، له نێوخۆی وڵاتدا چه‌نده له‌هه‌مبه‌ر ئیراده‌ی خه‌ڵکدا زه‌بوونه و ده‌سه‌ڵات و هه‌یمه‌نه‌ی چه‌نده داڕووخاو و تێکڕماوه. بۆیه وڵاتان و کۆمه‌ڵگه‌ی نێوده‌وڵه‌تی پێویسته ده‌نگی بزووتنه‌وه‌ی مافخوازانه‌ی خه‌ڵکی ئێران بۆ تێپه‌ڕین له کۆماری ئیسلامی ببیستن و ده‌رفه‌ت به کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ جینایه‌تخوڵقێنی و سه‌رکوتی زیاتری جووڵانه‌وه‌ی ناڕه‌زایه‌تیی خه‌ڵک نه‌ده‌ن. حیزبی دێموکرات هاوکات سه‌رکه‌وتنی بایکۆتی ئه‌مجاره‌ش به ده‌سمایه‌یه‌کی گرینگ بۆ یه‌ککگری و هاوخه‌باتیی هه‌موو لایه‌نه سیاسی و پێکهاته‌کانی ئێران بۆ په‌ره‌دانی زیاتر به خه‌بات و تێکۆشانی هه‌مه‌لایه‌نه و فره‌ڕه‌هه‌ند له‌دژی کۆماری ئیسلامی و سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ر ئه‌م ڕێژیمه ده‌زانێت.

ناوه‌ندی به‌ڕێوه‌به‌ریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
١٠ی پووشپه‌ڕی ١٤٠٣

درێژه‌ی ل ٢

وتووێژ له‌گه‌ڵ کاک مسته‌فا هیجری، به‌رپرسی ناوه‌ندی به‌ڕێوه‌به‌ریی حیزب

بایکۆتکردندا به‌ره‌وڕووی ڕێژیم ببنه‌وه و جارێکی دیکه "نا"یه‌کی گه‌وره به‌و ڕێژیمه بڵێنه‌وه و ڕیسوای نێوخۆ و ده‌ره‌وه‌ی بکه‌ن.

بۆچی بایکۆتکردنی هه‌ڵبژاردنه‌کان له ئاستی ئێران، به‌تایبه‌ت له کوردستان گرینگه؟

ئه‌و بایکۆتکردنه له‌م ڕووه‌وه گرنگه خه‌ڵک نیشان بدا ئه‌و ڕێژیمه‌یان ناوێت، نه‌ک بێن له‌نێو ئه‌و نوێنه‌رانه‌ی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بۆیانی ده‌ستچن کردوه، به قه‌ولێک بێن له‌نێوان خراپ و خراپتردا هه‌ڵبژێرن. ئه‌وان ئه‌وه‌ی هه‌ڵیانبژاردوه ئه‌وه‌یه ئه‌و ڕێژیمه‌یان له ته‌واوه‌تیی خۆیدا ناوێ، که‌وابوو له هه‌ڵبژاردنه‌که‌شیدا به‌شداری ناکه‌ن؛ هه‌روه‌ها له مه‌یدانێکدا که ئه‌و ڕێژیمه دروستی ده‌کات ئه‌وان کاری تێدا ناکه‌ن. لایه‌نێکی دیکه‌شی ئه‌وه‌یه به دنیای نیشان بده‌ین خه‌ڵکی ئێران بۆ جارێکی دیکه‌ش سه‌لماندوویه‌تی که ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی حکوومه‌تی وان نییه، به‌ڵکوو به‌سه‌ریاندا سه‌پاوه.

له ماوه‌ی دوو ساڵی ڕابردوودا له دوای بزووتنه‌وه‌ی ژینا چه‌ندین ڕووداوی گرنگ له کوردستان ڕوویان دا که ئه‌گه‌ر ئێمه لانیکه‌م دووانیان به نموونه وه‌ربگرین یه‌کیان هه‌ڵبژاردنه‌کانی ١١ی ڕه‌شه‌ممه‌ی ڕابردوو و دووهه‌مینیان نه‌ورۆز بوو. بینیمان که له کوردستان به‌ڕاستی ئه‌م دوو ڕووداوه چه‌نده توانییان ته‌عبیر له مافخوازی و شوناسخوازیی کورد له ئێراندا بکه‌ن. جه‌نابت ڕۆڵ و سه‌نگی حیزبی دێموکرات که له‌وانیشدا به‌ڕاستی ده‌رکه‌وت له ئێستادا چۆن ده‌بینی. به تایبه‌ت دوای ئه‌م ڕووداوانه‌ی دوو ساڵی ڕابردوو که به نیسبه‌تی حیزبی دێموکرات ڕوویان داوه، واته چۆن باس له پێگه‌ی و سه‌نگ و قورسایی حیزبی دێموکرات له ڕه‌وتی ڕووداوه‌کان له نێوخۆیی وڵاتدا ده‌که‌ن؟

مه‌سه‌له‌ی کورد له ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران مه‌سه‌له‌یه‌کی گرینگن. زۆرتر له‌و باره‌وه که کۆماری ئیسلامی له ماوه‌ی هاتنه‌سه‌رکاریدا به زۆر پیلان ویستوویه‌تی جووڵانه‌وه‌ی کورد و به تایبه‌ت حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران له به‌ین به‌رێ یان لاوازی بکا. بۆ ئه‌وه‌ش هه‌رچی له ده‌ستی هاتوه کردوویه‌تی، به تایبه‌تی له دوای بزووتنه‌وه‌ی ژینا کۆماری ئیسلامی به‌و ئاکامه گه‌یشت که حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران له‌و بزووتنه‌وه‌یه‌دا چه‌نده شوێندانه‌ر بوو، ئیدی ده‌ستی کرد به موشه‌کبارانکردنی بنکه و باره‌گاکانی حیزبی دێموکرات و باقی هێزه‌کانی دیکه‌ی ئۆپۆزیسیۆنی کورد له هه‌رێمی کوردستان. ئه‌و دۆخه له ڕاستیدا کێشه و گرفتی بۆ ئێمه دروست کرد و خه‌ڵکه‌که‌مان بۆ ماوه‌یه‌ک ناچار بوون شوێنی نیشته‌جێبوونی خۆیان به جێ بێڵن، شه‌هید و بریندارمان دا و ئه‌و گیروگرفتانه‌مان هه‌بوو که ئه‌من به‌ش به‌حاڵی خۆم پێم وابێ ئه‌وه بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئاساییه. چونکی کاتێک ئێمه له‌گه‌ڵ ڕێژیمێک له به‌ربه‌ره‌کانی داین و بۆ مافی خه‌ڵکه‌که‌مان تێ‌ده‌کۆشین که ئه‌و مافانه ڕێک له ڕاستای دژایه‌تی له‌گه‌ڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و سیاسه‌ت و ئیدئۆلۆژی کۆماری ئیسلامی ئێرانه، ده‌ی ئه‌ویش چی له ده‌ست دێ له‌دژی ئێمه ده‌یکا و ڕۆژ به ڕۆژیش ئه‌وانه زیاد ده‌کات. که‌وابوو ئێمه ده‌بێ خۆمان بۆ هه‌موو کێشه و گوشارێک ئاماده بکه‌ین ئه‌وه به‌شێکیه‌تی که ڕه‌نگه هێندێک که‌س ئه‌و به‌شه ببینێ و زه‌قی بکاته‌وه بۆ ئه‌وه‌یکه بڵێ وه‌زعی حیزبی دێموکرات و وه‌زعی جووڵانه‌وه‌ی کورد خراپه. له حاڵێکدا ئه‌من به‌پێچه‌وانه‌ی ده‌بینم. ئه‌من پێم‌وایه له ئێستادا جووڵانه‌وه‌ی کورد له ئێراندا و به تایبه‌تی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران له باشترین دۆخی سیاسی خۆی‌دایه. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانێک که به‌و هه‌موو پیلانه‌ی له‌دژی گێڕاویانه و هه‌موو ئه‌و کاره‌ساتانه‌ی به‌سه‌ری هاتوون خۆی ڕاگرتوه به پشتیوانی خه‌ڵک و به توانای خه‌ڵک حیزبی دێموکراتێکه کۆماری ئیسلامی ئه‌وه‌نده له به‌ر ده‌ستی زه‌لیله که په‌نا ده‌باته به‌ر به‌غدا بۆ ئه‌وه‌ی به دژی ئه‌و حیزبه ڕێککه‌وتنی ئه‌منییه‌تیی له‌گه‌ڵی ئیمزا بکات. ئه‌وه نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه ئه‌و حیزبی دێموکراته به‌هێزه. بێگومان هه‌تا ئه‌وکاته‌ش دژی ئه‌و ڕێژیمه له خه‌بات‌داین ئاساییه ئه‌و ڕێژیمه چی له ده‌ستی بێت دژی ئێمه ده‌یکات، به‌ڵام گرینگ ئه‌وه‌یه که ده‌گه‌ڵ هه‌مووی ئه‌وانه‌دا جێگه و پێگه‌ی حیزبی دێموکرات له‌نێو خه‌ڵکه‌که‌ی خۆیدا چۆنه، ئایا به‌هێز بووه؟ یا لاواز بووه؟ ئه‌من لام‌وایه حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وه‌کوو هه‌میشه جێگه‌ی ئێعتماد و باوه‌ڕی خه‌ڵکی کورده له ڕۆژهه‌ڵاتدا و له‌نێو ڕێکخراوه‌کانی ئۆپۆزیسیۆنی کورد و ئێرانیشدا گوێی لێ ده‌گرن و گرینگی پێ ده‌دن و له دنیاشدا ئێعتباڕی تایبه‌تیی خۆیی هه‌یه. بۆیه ئه‌من به داهاتووی خه‌باتی حیزبه‌که‌مان هیوادارم. به‌ڵام ئه‌وه له لایه‌کی دیکه‌شه‌وه ئه‌رکی ئێمه و ئه‌رکی کورد له ڕۆژهه‌ڵات قورستر ده‌کات که مادام ئه‌و چاوه‌ڕوانییه له کورد و حیزبی دێموکرات هه‌یه، ئێمه ده‌بێ زیاتر وشیارتر و ئاگاهانه‌تر هه‌نگاو هه‌ڵێنین له‌پێناو درێژه‌دانی خه‌باته‌که‌ماندا. ئێستاش هه‌ر ئه‌وه‌یکه توانیومانه له به‌رانبه‌ر ئه‌و هه‌موو هێرشانه‌دا خۆمان ڕابگرین نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه حیزبێکی به‌هێزین، حیزبێکی به توانایین و ئه‌و فشارانه‌ی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران نه‌ک هه‌ر کۆسپی نه‌خستۆته سه‌ر خه‌بات و تێکۆشان و سیاسه‌ت و بیروبڕواکه‌مان، به‌ڵکوو ئێمه‌ی پێداگرتر کردوه له خه‌بات و به‌رگری و خۆڕاگریدا.

کاک مسته‌فا زۆر سپاس که کاتتان بۆ ئه‌و دیمانه‌یه دانا
ئێوه‌ش ماندوو نه‌بن

کوژران و برینداربوونی ٧٤ کۆڵبه‌ر له سێ مانگی به‌هاری ئه‌مساڵدا

له ماوه‌ی سێ مانگی به‌هاری ئه‌مساڵدا ٧٤ کۆڵبه‌ر و کاسبکاری ناوچه سنوورییه‌کانی کوردستان بوونه‌ته قوربانی. له‌و ٧٤ کۆڵبه‌ره ٢٥ که‌سیان کوژراون و ٤٩ کۆڵبه‌ریش بریندار بوون. به له‌به‌رچاوگرتنی ئه‌وه که له سێ مانگی یه‌که‌می ساڵی ڕابردوودا ٣٥ کۆڵبه‌ر و کاسبکار ناوچه سنوورییه‌کانیان کوژرابوون و بریندار بوون، ئه‌و ئاماره له سێ مانگی یه‌که‌می ئه‌مساڵدا دوو هێنده‌ی ساڵی ڕابردوو، و ئاماری کوژراوه‌کانیش چوار هێنده‌ی پار بووه. هێزه ئینتیزامییه‌کانی کۆماری ئیسلامیی ئێران هه‌روه‌ک له خشته‌کانیشدا به ڕێکه‌وت و ناو ئاماژه‌یان پێ کراوه، له ماوه‌ی سێ مانگی به‌هاردا سه‌ره‌ڕۆیانه له نێوشاری کرماشان، سه‌حنه و تیکاب به ده‌سترێژ و به گومانی پێبوونی باری قاچاغ کاسبکارێکیان کوشتوه و ٥ که‌سیشیان بریندار کردوه.

به‌پێی ڕاپۆرتی "چاو نیوز" کوژران و برینداربوونی ٧٤ کۆڵبه‌ر و کاسبکاری کورد له وه‌رزی به‌هاری ئه‌مساڵ له حاڵێکدایه که له ساڵی ڕابردوو (١٤٠٢)یشدا ٤١٠ کۆڵبه‌ر و کاسبکاری کورد به‌هۆی ته‌قه‌ی ڕاسته‌وخۆ، ته‌قینه‌وه‌ی مین، به‌ربوونه‌وه له به‌رزایی له سۆنگه‌ی ڕاوه‌دوونان و هه‌روه‌ها ڕه‌قهه‌ڵاتن له سه‌رما گیانیان له‌ده‌ست دا و بریندار بوون. له‌و ٤١٠ قوربانییه‌ی ساڵی ڕابردوو ٤٦ که‌سیان کوژرابوون و هه‌روه‌ها ٣٦٤ که‌سیش بریندار ببوون.

به‌رده‌وامیی کوشتاری کۆڵبه‌رانی کورد له حاڵێکدایه که هه‌ر به‌پێی یاسا بنه‌ڕه‌تییه‌کانی کۆماری ئیسلامی هه‌موو ئه‌و کرده‌وانه‌ی هێزه چه‌کداره‌کانی کۆماری ئیسلامی نایاسایین و ده‌که‌ونه خانه‌ی جینایه‌ته‌وه. به‌پێی ئه‌سڵی سێی قانوونی بنه‌ڕه‌تیی ئێران، یه‌کێک له ئامانجه‌کانی ئینقلابی ئیسلامی سڕینه‌وه‌ی هه‌ڵاواردن و دووچاوه‌کییه، ئه‌سڵی نۆزده ده‌ڵێن هه‌موو پێکهاته‌کانی خه‌ڵکی ئێران هه‌موویان یه‌کسان و به‌رابه‌رن و نابێ هیچ جیاوازییه‌ک له نێوانیاندا هه‌بێ. له ئه‌سڵی ٢٤دا هه‌رچه‌شنه ده‌ستدرێژییه‌ک بۆ سه‌ر گیان و ماڵ و حاڵی هاونیشتمانیان قه‌ده‌غه کراوه. له ئه‌سڵی ٣٤دا سکاڵا به‌رزکردنه‌وه مافی هه‌موو تاکێکی ئێرانییه. ئه‌مانه نموونه‌گه‌ل له یاسای بنه‌ڕه‌تیی ئێرانه و له یاساکانی دیکه‌ش به هه‌مان شێوه. هه‌روه‌ها له یاسای بنه‌ڕه‌تی و قه‌زایی ئێراندا هیچ پێناسه‌یه‌ک بۆ کۆڵبه‌ری نه‌کراوه هه‌تا یاسای بۆ دانرابێ. جیا له‌وه ئه‌وه که هه‌نگی مه‌رزی سه‌ره‌ڕۆییانه ته‌قه له کۆڵبه‌ر ده‌کا له هیچ کام له سه‌رچاوه و کتێبه‌کانی یاسای ئێراندا ڕێگه به‌و کاره‌ی نه‌دراوه. ئه‌وه‌ش که بێخاوه‌نییه‌ک به ئێرانه‌وه دیاره له دامودەزگا حکوومییه‌کان، وه‌ک چۆن جارێک خودی ڕێبه‌ری کۆماری ئیسلامی گوتی که کۆڵبه‌ر قاچاخچیه‌تی نییه، به‌ڵام ده‌بینی کاربه‌ده‌ستێکی دیکه واناڵێ.

هەڵاواردنەکان لە ئێران (هەڵبژاردنەکان بۆ نموونە)

حەسەن قارەمانی

هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری ئێران یەکێک لە نموونە بەرچاوەکانی هەڵاواردن لە ئێران لە سەردەمی هاوچەرخدا پێشان دەدات. ئەم هەڵاواردنە بە تایبەتی لە بەرامبەر نەتەوە جۆراوجۆرەکان بە ئایینزای جیاواز لە ئایینزامی ڕەسمیی وڵات کە لە چوارچێوەی سنوورەکانی ئێراندا دەژین، دیارە. ئەم گرووپانە کە بەشێکی بەرچاو لە دانیشتووانی وڵات پێکدەهێنن، ڕووبەڕووی سنووردارکردنی جددی دەبنەوە بۆ مافە مەدەنییەکانیان، بەتایبەتی سەبارەت بە توانای خۆیان بۆ کاندیدکردن بۆ سەرۆکایەتیی وڵات. یاسای بنەڕەتیی ئێران و پەیڕەوی بەڕێوەچوونی هەڵبژاردنەکانی ئێران دەڵێ دەبێ کاندیدەکانی سەرۆککۆماری شوێنکەوتووی دڵسۆزی ئایینی شیعەی چواردە ئیمامی بن. ئەمەش موسڵمانانی سوننە، مەسیحی، جوولەکە، بەهایی، زەردەشتی و تەنانەت شیعەکانی غەیری دوازدە ئیمامی و کەمایەتییە ئایینییەکانی دیکە لەو مافە بێبەش دەکات. تەنانەت کەمینە نەتەوەییەکانی وەک کورد و بەلووچ سەرەڕای هاوبەشی ئایینزایی شیعەبوونیشیان، بەڵام بەهۆی پێشینەی نەتەوەیی و خەباتگێڕیی خۆیانەوە پەراوێز دەخرێن. لەو وڵاتەدا بۆ ئەم گرووپە ئێتنیکی و ئاییزانییانە تەنیا دەنگدان وەک ئامرازێک بۆ بەشداریی سیاسی دەمێنێتەوە، بەڵام زۆرێک وەک نارەزایەتییەک بەرامبەر بە سروشتی جیاکاریی سیستەمەکە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان وەک هەڵوێست هەڵدەبژێرن. ئەم بایکۆتە شێوازێکە بۆ پرسیارکردن لە شەرعییەتی سیستەمێک کە بانگەشەی دیموکراسی دەکا، بەڵام بەکردەوە فرێ بەسەر دیموکراسییەوە نییە.

ئەم جیاوازی و نادیموکراتیکبوونە بە بەراوردکردنێکی سادە لەگەڵ وڵاتانی دیکە پتر دەردەکەوێ. بۆ نموونە لە دیموکراسییە ڕاستەقینەکاندا هەموو هاووڵاتیان مافی یەکسانیان بۆ بەشداریکردن لە پرۆسە سیاسییەکان دەستەبەر دەکرێت ، بەبێ گوێدانە ئەوەی سەر بە چ ئایین و ئێتنیک یان ئایینزایەک بن. تەنانەت ئەفریقای باشوور دوای زاڵبوون بەسەر ئاپارتایددا، یاساگەلێکی خستەڕوو کە مافی سیاسی و مەدەنیی یەکسانی بۆ هەموو هاووڵاتییان گەرەنتی کردوە.

ئەو بێبەشکردنە لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی کۆمار لە ئێران تەنیا تەکنیکێک بۆ لەپاڵوێنەدان و قۆرخکردنی دەسەڵات لە دەستی بازنەیەکی بچووکدا نییە، بەڵکوو تەعبیر لە هەڵاواردنێکی قووڵتر و سیستماتیک دەکات کە ڕەگ و ڕیشەی لە شۆڕشی ئیسلامیی ساڵی ١٣٥٧دا هەیە. لە دوای سەرکەوتنی شۆڕش و لە فەزای هەستەکیی ئەوکاتدا یاسای بنەڕەتیی نوێ پەسەند کرا کە بەردی بناغەکەی لەسەر هەڵاواردن و دابەشکردنی ئەندامانی کۆمەڵگە دارڕشتبوو. ئەم چوارچێوە یاساییە لەو کاتەوە بەشێکی زۆری دانیشتووانی ئەم وڵارەی ناچار کردوە لە نوێنەرایەتی سیاسی و هابەشی دەسەڵات وەلابنرێن. ئەم جیاکارییە سیستماتیکییە نەک تەنیا کەمینە ئایینییەکان، یان ئایینزای غەیرە شیعەی گرتووەتەوە، بەڵکوو پێوەرە ئێتنیکییەکانیش سەرەڕای هاوبەشیی ئایینزایی دەتوانن ببنە کۆسپ لە بەردەم ئەوەی بۆ نموونە کوردێکی شیعەش بتوانێ خۆی لەو بازنەیەدا ببینێتەوە. ڕەگەز و جنسییەتیش وەک هۆکارێکی دیکەی پەراوێزخران و بێبەشکران لەو مافە سیاسییە لەجێی خۆی کە لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردوودا لە ژنان وەک نیوەی کۆمەڵگەی ئێران زەوت کراوە.

ئەو بنەما یاساییە فۆرمێکی دەگمەنی بە دامەزراوەیی کردوە کە زۆر لە پەیوەندییەکی سیاسیی سادە تێدەپەڕێت و بەشێکە لە سیستەمێکی فراوانتر کە تێیدا یەکسانیی ئایینی و نەتەوەیی و فرەچەشنی و گشتگیری تێک دەدات. ئەم سیستەمە ژینگەیەکی دروست کردوە کە زۆرێک لە هاووڵاتیان نەک هەر هەست بە پەراوێزخران دەکەن، بەڵکوو دەبینن شانسی بەشداریکردنی سیاسیی ماناداریان بۆ نزیکەی سفر کەم دەبێتەوە

ڕێبەرانی شۆڕشی ئیسلامی ئایینزای شیعەیان وەک هێزێکی یەکگرتوو لەدژی نیزامی پێشوو دەبینی، بەڵام ئەم یەکگرتنە لەسەر حسێبی مافی کەمینەکان هاتۆتە ئاراوە و ئەم سیاسەتە بووەتە هۆی ئەوەی کۆمەڵگەیەک هەست بە نامۆبوون و بێدەنگبوونی بکات. سروشتییە لەو بارودۆخە سیاسییەدا بایکۆتکردنی هەڵبژاردن ببێتە ستراتیژییەکی گرنگ بۆ ئەم گرووپانە بۆ ئەوەی دژی ئەو هەڵاواردنە ڕەگداکوتاوانە بوەستنەوە کە بەسەریاندا سەپاون. بەمجۆرە زۆرینە خەڵک وێڕای ئەوەی لە دۆخی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگە نارازین، بە خۆبەدوورگرتن لە دەنگدان، نارەزایەتیی خۆیان بە تەواوەتیی سیستەمی یاسایی وڵات دەردەبڕن و شەرعییەتی سیستەمێک دەخەنە ژێر پرسیارەوە کە بانگەشەی دیموکراتبوون دەکات، بەڵام لە پراکتیکدا دوگم و داخراو و نادیموکراتیکە. ئەم فۆرمەی نافەرمانی مەدەنی تیشک دەخاتە سەر نادادپەروەرییە پێکهاتەییەکان و وەک ئەکتێکی بەهێز ئەم ڕاستییە دەخاتەڕوو کە سیستەمی سیاسیی ئێستا نوێنەرایەتیی هەموو پێکهاتەکانی ئەم وڵاتە بکات.

هەروەها بایکۆت جۆرێکە لە هاودەنگی و هاخەباتی لەنێوان پێکهاتە جیاوازەکانی کۆمەڵگە کە ژانی هاوبەش و داخوازی وەک یەکیان هەیە. بەمجۆرە بە گرتنەبەری ستارتیژیی بایکۆت بە یەکگری بەرەیەکی هاوبەش لەدژی ئەو نادادپەروەرییە سیستماتیکە پێک دێنن. ئەمەش دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ بەهێزکردنی دەنگی بەکۆمەڵیان و زیادکردنی فشار لەسەر حکومەت بۆ ئەگەری چاکسازیی یان تێپەڕین لە تەواوەتیی ئەم دەسەڵاتە.

خاڵێکی گرینگی دیکە ئەوەیە بۆ بەدیهێنانی گۆڕانی ڕاستەقینە، پێویستە ئەو بایکۆتانە گوشاری نێودەوڵەتی و کۆدەنگی و ئیجماعی سیاسیی نێوخۆی لەگەڵدا بێت. جیهانی دەرەوە دەتوانێت ڕۆڵێکی گتینگی هەبێت لە پشتیوانیکردنی ئەم گرووپانە و ئیدانەکردنی پراکتیزەبوونی جیاکاری و هەڵاواردنەکان. لە نیوخۆی ئێرانیشدا خەڵک دەبێ بەردەوام بن لە ڕێکخستن و پێشخستنی داواکارییەکانیان بۆ یەکسانی ماف و نوێنەرایەتی و بەو قەناعەتە بکەن کە تەنیا لە ڕێگەی هەوڵی یەکگرتووەوە دەتوانرێت بەگژی ئەو هەڵاواردنە ڕەگداکوتاوەدا بچنەوە کە لە سیستەمی سیاسیی ئێراندا بەرەوڕووی کەمایەتییەکان دەکرێت. بارودۆخی ئێران تیشک دەخاتە سەر ئەوەی چۆن ئاستەنگە سیستماتیکییەکان دەتوانن هەستێکی قووڵی نامۆبوون و پەراوێزخستن لە نێوان چین و توێژە گەورەکانی دانیشتوواندا دروست بکەن. تاکەڕێگای بەرەو پێشەوە بۆ گەیشتن بە دیموکراسی و دادپەروەری ڕاستەقینە لە ئێراندا، شۆڕش یان چاکسازی لە یاساکان‌دایە بۆ دەستەبەرکردنی مافی یەکسان بۆ هەموو هاووڵاتییان، بەبێ گوێدانە ئایین و نژاد و ڕەگەز. ئەمەش بە مانای نەهێشتنی مەرجە جیاکارییەکان بۆ هاوبەشیی سیاسی و دروستکردنی پرۆسەیەکی سیاسی گشتگیرتر.

وەهمی دیکتاتۆر

عەلی بداغی

دیکتاتۆر دوو ڕۆژ پێش دەوری دووهەمی بەناو هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری جارێکی دیکەش وەقسە هات. ئەو کە سەرەڕای هەموو فرتوفێڵەکانی لە هێنانەوەی دووبارەی ئیسلاحتەڵەبەکان‌ڕا بگرە هەتا دووجەمسەریکردنەوەی کەشی سیاسی و ڕکابەریی هەڵبژارنەکان ئاکامی دڵخوازی لە شانۆگەرییەکەی ڕۆژی ٨ی پووشپەڕ وەرنەگرتبوو و بەشداریی کەمی خەڵک ڕیسەکانی لێ کردبووە خوری، دوو قسەی سەرەکیی هەبوو. یەکەم، ئەو زیاتر لە سەتا ٦٠ی خەڵک کە لە سێ هەڵبژاردنەکانی چوار ساڵی ڕابردوودا دەنگیان نەداوە، دژبەری نیزام نین، بەڵکوو کات و تاقەتی چوونەسەر سندووقەکانی دەنگدانیان نەبووە. دووهەم، پێداگری کردنەوە لەسەر ئەوەی بەشداریی خەڵک شەرعییەتدان بە نیزام و کڕینەوەی ئابڕوو بۆ بردنەپێشی سیاسەتەکانی لە هاوکێشە نێوخۆیی، ناوچەیی و جیهانییەکانە.

لەوەدا کە دیکتاتۆر زەبوونیی خۆی و ڕێژیمەکەی و دارمانی متمانەی خەڵک بە نیزامی سیاسیی وڵات بە هەندێ هۆکاری وەک گلەیی خەڵک و نەبوونی کات و تاقەتی پێویست بۆ چوونە سەر سندووقەکانی دەنگدان ئەویش لە ڕۆژی پشووی حەوتوودا پاساو دەدات هیچ لەو ڕاستییە ناگۆڕێ، کە بۆخۆی زیاتر و باشتر لە هەر کەس و لایەنێک قسە و پەیام و نیازی دڵی خەڵکی وەرگرتوە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە هەندێ ڕاستیی دیکەش وەبیر جەنابیان بێنینەوە.

یەکەم، کاتێک بۆخۆی ئیدیعا دەکا هەر دەنگێک بچێتە نێو سندووقەکانەوە جا بە هەر کەس و لایەنێک بدرێت ئەوە دەنگ بە تەواوەتیی نیزامی ویلایەتی فەقیهە، کەواتە هەر بەو مەنتیقە هەر دەنگێکیش نەدرابێ و هەموو دەنگە سووتاو و چرووککردووەکانی نێو سندووقەکانیش "نا" بە تەواوەتیی ئەم ڕێژیمەیە.

دووهەم، خەڵک لەبیریانە کاتێک باس لە ڕاپرسی بۆ یەکلاکردنەوەی هەندێ پرس و بابەتی چارەنووسسازی سیاسی لەسەر ژیان و داهاتووی وڵات دەکرا، جەنابیان بەتوندی دژی دەنگ و ئیرادەی گشتی هەڵوێستی گرت و ڕایگەیاند خەڵک خۆ هەموو توانای لێکدانەوە و ناسینی چاکە لە خراپەی نییە، ئەدی چۆنە ئێستا کۆکردنەوەی حەیای تکاوی ڕێژیمەکەی دەستەوداوێنی ئەو خەڵکە بۆتەوە کە ئەوکات بە کاڵفام و نەزانینی دادەنا؟ پێچەوانەی بۆچوونەکانی جەنابی دیکتاتۆر ئەکتی سیاسیی خەڵک لە ڕۆژی هەینی ڕابردوودا کە بێگومان ڕۆژی هەینیی ١٥ی پووشپەڕیش پێی لەسەر دادەگرنەوە، نیشانەی ئەوپەڕی ژیری، وشیاری و پێگەیشتوویی سیاسیی خەڵکی ئێرانە.

سێهەم، سەیرە دەسەڵاتێکی سیاسی هەموو ماف و ئازادییەکی لە خەڵک زەوت کردبێت، وەڵامی داخوازیی ڕەوای خەڵک بە گرتن و کوشتن و ئاور و ئاسن وەڵام دابێتەوە، لەسەر دەرکەوتنی تاڵەقژێک ژیانی لە کچێکی شایی‌بەخۆ ئەستاندبێت و دواتر لەسەر شەقام خەڵکی بەر ڕەهێڵەی فیشەک دابێت، یان بە هەژاری و بێکاری و گرانی تاڵاوی دۆزەخی لە قوڕگی خەڵک کردبێت، سیاسەت و ڕەفتاری لەگەڵ وڵاتانی دی هەمووی لەسەر بنەمای ستراتیژی و ئایدۆلۆژییەک بێت کە هیچ بەرژەوەندییەکی خەڵکی وڵاتی تێدا نییە؛ بەڵام لە تەنگانەکاندا داوا هەر لەو خەڵکە بکات شەرعییەتی پێ بدەن و پێگەی دەسەڵاتەکەی بەهێزتر بکەن؟

چوارەم، مەگەر جەنابیان لەوە دڵنیا نییە ئەو خەڵکەش کە دەنگیان نەداوە لایەنگری ڕێژیم و نیزامی سیاسیی وڵاتن؟ دەی با هەر بەپێی یاسای بنەڕەتیی ڕێژیمەکەی خۆی ڕاپرسییەک بکات بۆوەی بەتەواوی دڵنیا بێت ئاخۆ خەڵک ویلایەتی فەقیهی دەوێ؟ سیاسەت و نەخشەڕێیەکانی ئەم نیزامەی قبووڵە؟ دەنگی متمانە بە حاکمییەتی سیاسیی وڵات دەدات؟ جا ئەوکات با ئاکامی ئەو ڕاپرسییە سەنگی مەحەک بێت و دەمی دژبەران و نەیارانی ڕێژیمەکەشی بەستبێت. ئەدی بۆ نایکات و بۆچی لە باسی ڕێفراندۆم و دیاریکردنی چارەنووسی خەڵک و وڵاتدا پێی‌وایە خەڵک بەسیرەت و پێگەیشتوویی ئەوەیان نییە بڕیار لە ژیان و چارەنووس و داهاتووی خۆیان بدەن؟

پێنجەم، جەنابی دیکتاتۆریش باش دەزانێت خەڵکی ئێران هەموو دەرفەتێکیان بە ڕێژیم بۆ گۆڕانکاری و چاکسازی دا. لە قۆناغە جۆراوجۆرەکاندا ئەو هەلەیان بۆ هەموو باڵە سیاسی و مۆرە جۆراوجۆرەکانی ئەم ڕێژیمە ڕەخساند بۆوەی هەنگاوێک بەرەوباشبوونی دۆخی خەڵک و وڵات هەڵگرن، بەڵام کاتێک ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ نەهامەتی و نەگبەتییەکانیان زیاتر بووە و لەسۆنگەی قەیرانە کەڵەکەبووەکانەوە بڕستیان لێ بڕاوە، بایکۆت و "نا"گوتن لە ئێستادا تەنیا چەکێکە بەرەنگاری دیکتاتۆڕ و نیزامە سەرکوتگەرەکەی ببنەوە.

بەڵێ. پێچەوانەی بیرکردنەوەی دیکتاتۆڕ خەڵکی ئێران لەوپەڕی وشیاری و پێگەیشتوویی سیاسی و کۆمەڵایەتی‌دان. دەزانن بەشداریی ئەوان لە هەڵبژاردنەکاندا هیچ لە دۆخ و چارەنووسی ئەوان ناگۆڕێت، چونکی ئەساسەن ئەوەی دەبێتە سەرکۆمار -خۆ ئەگەر بیشیهەوێ- لەو پێگەیەدا نییە بتوانێ بە قازانجی خەڵک هیچ بڕیارێکی یەکلاکەرەوە بدات. بۆ مەگەر سەرکۆمار دەتوانێت بەبێ ئیزنی دیکتاتۆڕ سیاسەتی دەرەکی دارێژێتەوە و پێوەندییەکانی لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانی ئاسایی بکاتەوە؟ بۆ مەگەر دەتوانێ ڕێگری لە پێدان میلیارد میلیارد دۆلار دارایی خەڵکی ئێران بە میلیشیاکانی ئێران لە ناوچە بگرێت و ئەو سامانە بۆ بووژانەوەی ژیان و کۆمەڵگەی ئێران بگێڕێتەوە؟ بۆ بەبێ ڕەزامەندیی جەنابیان دەتوانێ کار بۆ کرانەوەی سیاسی و ئابووری و ئەمنییەتی لە کۆمەڵگەدا بکات؟ مەگەر چەند جار تەرح و لایحەکان لە بەرژەوەندیی خەڵک تەنانەت لە مەجلیسی دەستچنکراوی ڕێژیمدا بە بڕیاری خودی جەنابیان وەک ئەمری حکوومەتی وەلانەنراوە؟ مەگەر بە داننانی جەوادی زەریف هەر بە بڕیاری جەنابیان کڕین و هێنانی واکسەن لە وڵاتانی ڕۆژئاوایی قەدەغە نەکرا و بەو هۆیەوە هەزاران کەس لەو خەڵکە گیانیان لێ نەستێندرا؟ ئەوە نییە ئێستاش بە عالەم ئاشکرا دەڵێ هەر کەس ببێتە سەرکۆمار سیاسەت و ستراتیژییەکانی نیزام کە هەر جەنابیان دیاریی دەکا لەجێی خۆیانن؟

بێگومان خەڵکی ئێران لە ئێستادا باشترین هەڵوێستیان لەهەمبەر جەنابی دیکتاتۆر و ڕێژیمەکەی گرتووە، کە ئەویش بایکۆت و "نا"گوتنەوەیە، بەڵام ئەم ڕەوتە هەر بەوەندە ناوەستێ و دیکتاتۆر دەبێ چاوەڕوانی وەرگەڕانی لە سەر تەختی خونکاریی بێت. ئەو ڕۆژەش زۆر درەنگ نییە.

ئێعدامکرانی ٣١ بەندکراوی کورد لە ماوەی سێ مانگدا

لە ماوەی سێ مانگی بەهاری ١٤٠٣دا لانیکەم ٣١ بەندکراوی کورد ئێعدام کراون کە پێشتر بە تاوانی کوشتن بە ئانقەست یان تاوانەکانی پێوەندیدار بە مادەی هۆشبەر سزای ئێعدامیان بەسەردا سەپابوو، هەروەها دوو کەس لەوان زیندانیی سیاسی_عەقیدەتی بوون کە بە تۆمەتی هەوڵدان دژی ئەمنییەتی کۆماری ئیسلامی پاش ١٥ ساڵ مانەوە لە زیندان لەدار دران. بە لەبەرچاوگرتنی ئەوە کە لە ماوەی سێ مانگی بەهاری ساڵی ڕابردوودا ٢١ بەندکراوی کورد ئێعدام کرابوون، دەبینین کە لە ساڵی نوێدا ئاماری ئێعدامەکان لە چاو ساڵی ساڵی ڕابردوو لەو ماوە هاوشێوە زەمەنییەدا سەتا ٤٠ زیادی کردوە.

"چاو نیوز" ئەوەشی ڕاگەیاندوە ئاماری ئێعدامەکان لە کوردستان لە ماوەی ساڵی ڕابردوو (١٤٠٢)یشدا لانیکەم ١٣٢ کەس بوو کە بەپێی ڕێژەی حەشیمەتی کورد لە ئێران و ئاماری ئێعدامەکان لەو وڵاتە لەو بوارەی پێشێلکردنی مافی مرۆڤیشدا، کورد هەر بەشی شێری بەرکەوتبوو.

تەقینەوەی مین بە ڕووی ٢٥ کەس لە کوردستان لە بەهاردا

لە ماوەی سێ مانگی سەرەتای ئەمساڵدا تەقینەوەی مینە لەکارنەخراوەکان لە کوردستان زیاتر لە ٢٥ قوربانیی لێکەوتۆتەوە کە ناوەندی مافی مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی کوردستان شوناسی ١٠ کەس لەوانی ئاشکرا کردوە. بەپێی زانیارییەکان لەو ١٠ قوربانییەی تەقینەوەی مین کە ناویان ئاشکرا کراوە ٤ کەسیان گیانیان لەدەست داوە و ٦ کەسەکەی دیکەش بریندار و نقوستان بوون. ژمارەی قوربانییانی مینە لەکارنەخراوەکان لە ساڵی ١٤٠٢شدا لانیکەم ٥٠ کەس بوو کە "چاونیوز ناو و ناسناوی ٢٢ کەس لەوانی ئاشکرا کردبوو.

بەپێی لێکۆڵینەوەکانی کەمپەینی نێونەتەوەیی قەدغەکردنی مین، دوای تەواوبوونی شەڕی ٨ ساڵەی ئێران و عێراق و هەتا کۆتایی ساڵی ١٣٩٥ لە ئێران، لانیکەم ٢٨٠٠ کەس لە چوار پارێزگای سنە، ورمێ، کرماشان و ئیلام بە هۆی تەقینەوەی مین و جۆرەها تەقەمەنیی دیکەی پووچەڵنەکراوەوە گیانیان لەدەست داوە و زیاتر لە ٧٠٠٠ کەسیش بریندار بوون.

پروپاگاندە بۆ هیچ!

ڕەزا دانشجوو

شانـۆی گـاڵـتـەجـاڕانـەی هـەڵـبـژاردنـی سەرۆککۆماری نوێی کۆماری ئیسلامی، وەک پێشبینی دەکرا، بەپێی ئاماری میدیاکانی خودی ڕێژیم، کەمترین ڕێژەی بەشداریی تۆمار کرد و کۆماری ولایەتی فەقیهـ دیسان ڕێکۆردێکی تازەی بەدەست هێنا! ڕێژەی بەشداریی ئەوندە کەم بوو تەنانەت کاربەدەستانی ڕێژیمی سەرسام کرد.

کۆماری ئیسلامی دوای تۆمارکردنی بەشداریی ٣٠٪ لە دوایین خولی هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی و ٧٪ لە دەوری دووەم لە تاران، هیوادار بوو بە دووبارەکردنەوەی سیناریۆی دووجەمسەریکردن و دووانەی ئیسلاحات و بناژۆخوازی ڕێژەی بەشداری لە هەڵبژاردنی سەرۆککۆماری زیاد بکات. بەڵام دەسکەوتی ڕێژیم لەم هەڵبژاردنە جگە لە بێئابڕوویی زیاتر نەبوو. بڵاوبوونەوەی وتارێکی کۆنی چەند ساڵ لەمەوبەر خامنەیی کە تێیدا ڕێژەی بەشداریی ٤٠٪ لە هەندێک وڵاتی ڕۆژئاوا بە شەرمەزاری و پەڵەیەک لەسەر دیموکراسی لەو وڵاتانە دەزانێت، لەم ڕۆژانەدا بە شێوەیەکی بەرچاو لەلایەن خەڵکانی بێزار لە کۆماری ئیسلامییەوە پێشوازی لێ کرا.

شێوازی ئامادەبوونی خەڵک و بەشداری نەکردنیان لە نمایشی هەڵبژاردن کۆمەڵێک خاڵی زۆر گرینگ و بنەڕەتی لەخۆدەگرێت:

یەکەم، ٢ی خورداد و ڕەوتی بەناو ئیسلاحات جگە لە جەستەیەکی مـردوو و نـێـژراو لە باوەڕی خەڵک مانایەکی دیکەی نییە، و کەس ئیتر گرینگی بە فێڵ و تەڵەکەکانی ڕێژیم نادات. تەنانەت کەسێکی وەک پزیشکانیش بە کارنامەیەکی کەمتر تێکەڵاوی جنایەت و بەڕەچەڵەک تورک و لەدایکبووی مەهاباد و شارەزا لە زمانی کوردی بۆ وروژانـدن و هەڵخراندنی خەڵک ناتوانێت هیچ کاریگەرییەکی لەسەر بەشداریی خەڵک هەبێت. دەرکەوتنی دووبـارە ڕێویی پیریش –سـەیـد محـەم،ەد خاتەمی– هیچ شتێک ناگۆڕێت.

دووەم خـاڵـی گرنگی ئـەم هـەڵـبـژاردنـە دابـەشـبـوونـی دەنـگـەکـان بـوو لـە نـێـوان کاندیدەکاندا. نابێ ئەوە لەبیر بکرێت دواجار هەندێک کەسی بێهەڵوێست، لەژێر کاریگەری کەشی ڕاگەیاندن و لێکدانەوەی هەڵە بە هیوای باشتربوونی ژیـان، تـەنـانـەت تـا ڕادەیـەکـی سنووردارش بەشداریی ئەم هەڵبژاردنەیان کرد و لە ڕاستیدا ئەوانیش دژی بارودۆخی ئێستان. بە واتایەکی تر لە باشترین حاڵەتدا لایەنگرانی کۆماری ئیسلامی تەنانەت ٢٠٪یش نین! واتە کەمینەیەکی زۆر سنووردار!

ئەم شانۆی گاڵتەجاڕانە نمایشی هەموو سەروەت و سامانی کۆماری ئیسلامی بوو! لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی وەک تەلەفیزیۆنی ڕێژیم ناتوانا لە سازکردنی بەرنامە و درامای نوێ و وروژێنەر بۆ سەرقاڵکردنی بینەرانی، سالانێکە خەریکی دووپاتکردنەوەی زنجیرە کۆنەکانە! ئەم فیلم و زنجیرەیەی ساڵانێکە خەڵک دەیبینن و کۆتاییەکەی باش دەزانن!

خاڵێکی دیکەی ئـەم هـەڵـبـژاردنـە، جگە لە دوورخستنەوەی کەسانی وەک ئەحمەدینژاد و لاریجانی، کەمیی دەنگەکانی محەممەد باقر قالیباف، دۆستی نزیکی موجتەبا خامنەیی بوو. لە کتێبی "خۆفێرکاری دیکتاتۆر"دا لە نووسینی "ڕاندال وود" و "کارمینە دولوکا" دەخوێنینەوە: "نابێت هیچ وەزیر و بەرپرسێک وا بیر بکاتەوە کە پێگەی ئەو هەمیشەییە". بـەردەوام بە لە گۆڕینی بـەرپـرس و وەزیـر. لـەم حاڵـەتـەدا پەرلەمان وەک مۆرێکی پلاستیکی وایـە کە هەموو بڕیارەکانت پەسەند دەکات و ڕوویەکی یاسایان پێدەبەخشێت!"

سەبارەت بە قۆناخی دووهەمی هەڵبژاردن و لە ڕاستیدا گەورەکردنەوەی ساختەکاری و بەئانقەستی ڕکابەریی نێوان ڕەوتی بەناو ئیسلاحات و بناژۆخواز، ڕێژیم هەوڵ دەدات لە خـولـی دووەمـــدا قـەرەبـووی شکستی ئـابـڕووبـەرانـەی خـۆی بـکـاتـەوە! ڕیـکلامـە دووبارەبووەکانی ڕەوتی ئیسلاحاتی ڕێژیم بۆ هاندانی خەڵک بۆ دەنگدان لە ڕێگەی تۆقاندنی خەڵک لە ئەگەری هاتنەسەرکاری توندڕەوەکان و جەختکردنەوەی دووبارەی پزیشکان لەسەر زمان و کولتوورە جیاوازەکانی ئێران، بەشێک لە هەوڵەکانی ڕێژیمن بۆ ڕادیکاڵکردنی ئەم ڕکابەرییە ساختەکارییە لە ڕۆژانی پێش خولی دووەمدا بۆ ئەوەی خەڵکی زیاتر بچنە سندوقی دەنگدان.

میدیاکانی ڕێژیم کە دوای شکستی قۆناغی یەکەمی شانۆی هەڵبژاردن زۆر هەوڵیان دا ڕێژەی ٤٠٪ی بەشداریکردن وەک پێناسەیەکی گرنگی هاوڕێیەتی خەڵک لەگەڵ دەسـەڵات بەکار بهێنن ئێستا خەریکی ئامادەکاری بۆ بەشی دووهەمی ئەم شانۆ گاڵتەجاڕییەن. قۆرخکاریی میدیایی و سانسۆر و فیلتێرکردنی میدیایی ئازاد، بەشێکی سـەرەکیی سیاسـەتی کـۆماری ئیسلامییە، بە تایبەت لە کاتی ڕووداوە گرنگەکاندا. ئەمە شێوەی هەڵسوکەوتی هەموو حکومەتە دیکتاتۆرەکانە. لە کتێبی "خۆفێرکاری دیکتاتۆر"دا دێت: ڕاگەیاندن بکە بە هی خۆت و سوود لە خزمەتەکانیان وەربگرە و هەر درۆ و فێڵێک کە حەزت لێیە خۆراک بدە بە میللەتەکەت. ڕۆژنامەنووسی ڕووسی یاکۆڤ سمیرنۆڤ سـەبـارەت بە قۆرخـکـاری مێدیا لە سـەردەمی سۆڤیەت دەنـووسـێـت: لە ڕووسیـەی سۆڤیەت تەنیا دوو کەناڵی تەلەفزیۆنیمان هەبووە. یەکەم کەناڵ پڕوپاگەندە بوو. لە کەناڵی دووەمدا ئەفسەرێکی KGB خەریکی قسەکردن بوو و دوای تەواو بوونی قسەکانی دەیگووت: باشە! ئێستا بڕۆن سەیری کەناڵی یەک بکەن".

لە شوێنێکی دیکەی ئەم کتێبەدا دەخوێنینەوە: "کۆنترۆڵی نێوەڕۆکی ئینتەرنێت و تەلەفزیۆن بکە، بەڵام با خەڵک چەند دەیانەوێت سەیری بەرنامەی کات بەسەربردنی ناشرین و بەرنامەی بێمانا و پێشبڕکێی تەلەفزیۆنی بێمانا و پێشبڕکێی وەرزشی و فیلمی دابەزێنراو بکەن. "وا لە خەڵک بکە لەسەر قەنەفە گەرم و نەرمەکانیان پاڵ بکەون و چاویان لە شاشەی تەلەفزیۆن یان مۆبایلەکانیان بێت و بە تامەزرۆییەوە سەیری یارییە وەرزشییەکان بکەن، لەبری ئەوەی بڕژێنە سەر شەقامەکان..."

بێگومان دەبێ بگوترێ بە هاوکاریی میدیایی هەمەچەشنی ئەمڕۆ و سەرەڕای هەموو سانسۆر و فیلتێرێک، ڕەوتی ئازادیی زانین توانیویەتی زۆر باشتر سروشتی ڕووداوەکان بۆ خەڵک بگوازێتەوە و ئێستا ڕێژیم ناتوانێت بە قۆرخکردنی میدیا پێش بە بڵاوبونەوەی ڕاستیەکان بگرێت. لە ڕاستیدا ئەوەی ئێستا لای خەڵک بێبایەخ و باوەڕپێنەکراوە، خودی میدیای دەسەڵاتە! ساڵانێکە خەڵک هەموو ئەو شتانەی کۆماری ئیسلامی لە ڕێگەی میدیاکانیەوە دەیڵێت بە درۆ و ناڕاست دەزانن.

سیرکی هەڵبژاردنی کۆماری ئیسلامی لە حاڵێکدا خۆی بۆ نمایشی دووەم ئامادە دەکات، کە لە نمایشی یەکەمدا هیچ کام لە ویست و داخوازییەکانی ڕێکخەرانی بەدی نەهات! ئەو سیرکە کە بە هیوای دۆزینەوەی بینەری تازە بۆ ئەم نمایشە گاڵتەجاڕییە بە ڕیکلام و خەرجییەکی زۆرەوە، تەنانەت دەست بە داوێنی ڕێویی پیریش بوو، بەڵام خەڵکی ئاگادار بەبێ گوێدان بە دروشم و بەڵێنی پووچی تاقمێک هەلپەرەست نەبوونە کاربەڕێکەری بێدەسەڵاتی ڕێکخەرانی ئەم شانۆ گاڵتەجاڕییە. سیرکێک کە بەپێچەوانەی هەموو سیرکەکان، زیاتر لەو کەسانەی لە ساحەکە نمایش دەدەن، ئەوانەی چوونەتە تەماشای ئەم سیرکە بوونە مەلعەبەی دەستی ساحێب سیرک.

مەلعەبەی دەستی دیکتاتۆرێکی پیر! دیکتاتۆرێک کە ئێستا لە لێواری هەڵدێردا، خەریکی نمایشدانی بە ڕێویی پیرە تا ڕەنگە بتوانێت ماوەیەکی زیاتر تاج و تەختەکەی ڕابگرێت!

کۆتایی قۆناغی یەکەمی ئەم سێرکە گاڵتەجاڕییە شکستێکی ڕەها بوو! ئیتر هیچ کەس پارە سەرفی تەماشای جاکل(شغال) و ڕێویی کۆماری ئیسلامی ناکات!

هیچ شتێک قەرەبووی بێ ئابڕووبوونی کۆماری ئیسلامی ناکاتەوە! کۆتایی و ئاکامی ئەم شانۆ پڕخەرج و گاڵتەجاڕییە و ئەم هەموو ڕێکلام و خۆنواندنە، هیچ بوو! هیچ!

سەپاندنی سزای ١٠٩ ساڵ بە سەر ٣٩ بەندکراوی سیاسیی کورد لە بەهاری ئەمساڵدا

لە ماوەی ئەم سێ مانگی بەهاری ئەمساڵدا ١٨٨ کەس لە خەڵکی ئاسایی و چالاکانی مەدەنی و سیاسی لەلایەن دەزگا ئەمنیەتییەکانەوە بە تۆمەتی چالاکیی ئەمنیەتی و سیاسی لە دژی کۆماری ئیسلامی و بەرژەوەندییەکانی ئەو ڕێژیمە گیراون.

بەپێی ڕاپۆرتی ناوەندی مافی مرۆڤ بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان ژمارەیەک لەو ١٨٨ کەسە دوای لێکۆڵینەوە و لێپێچینەوەکانی ناوەندە ئەمنیەتییەکان تا کاتی دادگاییکرانیان بە دانانی بارمتە ئازاد کراون و ٣٩ کەس لەوان حوکمی ٢ مانگ تا ٢١ ساڵ زیندان سەرجەم ١٣١٥ مانگ (١٠٩ ساڵ و ٧ مانگ) زیندانیان بەسەردا سەپاوە.

دەسبەسەرکرانی ١٨٨ کەس لە ماوەی سێ مانگی سەرەتای ساڵ لە حاڵێکدایە کە ساڵی ڕابردووش (١٤٠٢) هەرنەبێ ٩٦٠ کەس لە خەڵکی ئاسایی و چالاکانی مەدەنی و سیاسی لەلایەن دەزگا ئەمنیەتییەکانەوە بەتۆمەتی چالاکیی ئەمنیەتی و سیاسی لە دژی کۆماری ئیسلامی و بەرژەوەندییەکانی ئەو ڕێژیمە گیرابوون. لەو ٩٦٠ کەسە کە بەشی هەرەزۆریان لە دەسبەسەرکراوانی بزووتنەوەی ژینا بوون، لانیکەم ٢٤٢ کەسیان دادگایی و سەرجەم سزای ٧٣٠ ساڵ زیندانیان بەسەردا سەپابوو.

هەروەها ڕۆژی چوارشەممە ١٩ی بانەمەڕ کیانووش وەلەدبەیگی تەمەن٣٥ ساڵ، بەندکراوێکی خەڵکی گوندی نۆریاو سەر بە شاری پاوە لە کاتێکدا حەوتەمین ساڵ لە ماوەی سزاکەی لە بەندیخانەی قزڵحیساری کەرەج تێدەپەڕاند، بەهۆی پێڕانەگەیشتنی پزیشکی و درەنگ گواستنەوەی بۆ ناوەندە دەرمانییەکان، لە یەکێک لە نەخۆشخانەکانی تاران گیانی لەدەست دا.

سیمای دێموکرات، دڵەڕاوکێیەکانی ڕێبەرێک

کەریم پەرویزی

گرنگترین خاڵی کەسایەتیی ڕێبەرێک چ ڕێبەری سیاسی یان چ ڕێبەرێک لە بوارەکانی دیکەدا بریتییە لەوەی کە مرۆڤەکان بە دڵنیابوون لە دەروونی ئەو و بەواتایەکی دیکە بە ئەرخایەنییەوە گوێی لێ دەگرن و بە گوێی دەکەن و ئەو ڕێبەرەش مرۆڤەکانی دەوروبەری وەکوو مرۆڤ دەبینێ، نەک وەکوو پردەباز و یان بەرهەڵێخ!

ڕێبەر لە خەباتی نەتەوەیەکدا، دەنگێکی دەروونییە کە تاکەکان لە ناخی خۆیاندا دەیبیسنەوە و لە هزریاندا زایەڵەی وتەکانی دەنگ دەداتەوە. هەر بۆیە ڕێبەری نەتەوەیی لەسەر ئەساسی کاریگەریی مێژوویی وشەکانی هەڵدەبژێرێ و بە هەست بە بەرپرساریەتی بەرامبەر بە وشەوە دەیانهێنێتە سەر زار و گۆ. وشە لای ڕێبەری سیاسیی خەباتێکی پڕلە گیانفیدایی نەتەوەیەک، دەنگێکی کاتی و هەستێکی لاوەکی نیە، بەڵکوو دەروەست بوونە بەرامبەر بە زەمان و داهاتووش، بۆیە لە بیری گشتیدا دەمێنێتەوە و وتەکانی دەبنە ڕێساکانی خەباتی چەندین نەوە.

دوکتور قاسملوو چ وەکوو ڕێبەرێکی سیاسی کە دەبوو سیاسەتی شۆڕشێک دابڕێژێ و چ وەک ڕێبەرێکی نەتەوەیی کە دەبوو تانوپۆی نەتەوەیەکی بێبەش لە نیشتمانێکی ئازاد گرێ بداتەوە و هیوای خاوەندارەتی لە نیشتمانەکەی تێدا بەهێز بکاتەوە، دەدوا و کاری دەکرد و هزری بە نێو کۆمەڵدا بڵاو دەکردەوە.

جیا لەو ڕەهەندانەش، دوکتور قاسملوو هەرگیز لایەنی تاکی و هەڵسوکەوتی مرۆڤەکانی پشتگوێ نەدەخست و لە دڵەخورپەکانیدا بەردەوام ڕەنگی دەدایەوە ودەیهێنایە سەر زمان و دەیگووت کە ئێمە چ وەک نەتەوە خەباتێکی قورسمان لە بەردەمە و چ وەک تاک ئەرکی ڕۆژانە و کردەوەی چرکە بەچرکەمان لە بەر چاوی کامێراکانی مێژوو و نەوەی داهاتوویە کە بزانین چییان بۆ بە میرات بەجێ دێڵین!

کاتێک باسی لە نەوە جیاوازەکانی نێو شۆڕش دەکرد، دەیگووت ئەرکی نەوەی یەکەمی خەبات ئەوە بوو و ئاوایان کرد و ئەرکی نەوەی دووهەم وەها بوو و خۆی بە نەوەی سێهەم دەزانی و ئەرکەکانی نەوەی سێهەمی باس دەکرد و دەیگووت ئێمە دەبێ ئەرکی خۆمان بەجێ بگەیەنین تاکوو نەوەی داهاتوو شەهیدی نەبێ! ئەمە دڵەخورپەیەکی گەورەیە لای دوکتور قسملووی نەمر کە بەختەوەریی دوارۆژ گرێ دەداتەوە بە کردەوە و هەڵسوکەتی ئەمڕۆی تاکەکان.

ڕەنگە گەڕان بە دوای هەموو ئەو ڕستە و وشە پڕ واتایانە و دیاریکەری ڕێبازی ژیانەدا دژوار بێ و کاری گران بێتە پێش چاو بەڵام لە یەکێک لە بەڵگە گرنگەکاندا دوکتور قاسملووی نەمر ڕیزێک لەو دڵەخورپە گەورانەی تۆمار کردوون کە بەوانەوە تاکێکی خەباتکاری خاوەنی هزر و هەڵوێست دەناسرێنەوە.

"دێموکرات لە بەستراوەیی بێزارە؛ دێموکرات لایەنگری ئازادی و دێموکراسیە؛ دێموکرات دژی هەر چەشنە چەوسانەوەی ئینسانە؛ دێموکرات لایەنگری بەرابەریی تەواوی مافی ژن و پیاوە؛ دێموکرات بەشەردۆستە..."

ئەمانە هەندێ لەو خاڵانەن کە دوکتور قاسملوو لە وتاری بەناوبانگی بەناوی سیمای دێموکراتدا دەیانهێنێتەوە.

کاتێک باس لە سیمای دێموکرات دەکا، لە ڕاستیدا باس لەو مرۆڤە بەهەڵوێستە دەکا کە لە کونجێکی کاتو شوێندا، بەپێوە ڕاوەستاوە و بارێکی گرانی "سیزیف" ئاسایی لەسەر شانە و بەپێچەوانەی ئەفسانەکان، ئەم مرۆڤە خاوەن ئیرادەیە نەک شکست ناهێنێ، بەڵکوو بە کردەوەکانی ژیانێکی نوێ دەخولقێنێ.

یەکێک لە ڕەهەندەکانی سیمای دێموکراتێک کە دوکتور قاسملوو دەیەوێ بیکا بە ئولگوو، بریتییە لە هاوسەنگیی ئازادی و بەرابەری لای مرۆڤێک کە بە دێموکرات پێناسە دەکرێ. دوکتور قاسملوو دەڵێ ئازادی نرخ و کەرامەت دەدا بە مرۆڤ و هەر لە هەمان کاتیشدا دەڵێ، بەرابەری ئەو کەرامەتە دەپارێزێ و شۆڕشگێڕبوونی دژی شکاندنەوەی ئەو کەرامەتە قورس و پتەوی ڕادەگرێ.

ئەوەی لای دوکتور قاسملووی ڕێبەر گرنگە و دڵەخورپەیەکی ڕۆژانەیەتی، بریتییە لەوەی کە چ جۆر مرۆڤێک و لە ڕاستیدا چ جۆر ڕواڵەت و کردەوەیەک دەکا بە سەرباشقە و ئەوانەی کە دەڵێن لە ڕێبازی قاسملوودا هەنگاو هەڵ دەگرین، خاوەنی چ سیمایەکن. دێموکراتبوون لای دوکتور قاسملوو تەنیا ناوێک و حیزبێکی سیاسی نییە، بەڵکوو ئەکتێکی ڕۆژانەیە کە گرێی دەداتەوە بە ئەرکە نیشتمانییەکان و لە تانوپۆی کۆمەڵگەیەکی خاوەن هەڵوێستدا جێ دەگرێ و لە کۆی گشتیدا، سیمای دێموکرات ئەو ڕواڵـەت و لە هەمانکاتدا نێوەڕۆکەیە کە ئازادی و بەختەوەری هەم دەکا بە ڕەنگڕێژی ئەمڕۆ و هەم دیاری بۆ نەوەی دوارۆژ.

کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

(١١-٤)

سمایل شەرەفی

قسەکردن لە کۆمەڵگەی مەدەنی لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆچوون و ڕوانگەی جۆراوجۆر و جیاوازی لە سەرە. بە جۆرێک کە تەنانەت بەپێی ماهییەتی نیزامی زاڵ بە سەر ئێران و ڕەوتی گەشەنەسەندووی کۆمەڵایەتی لە کوردستان، قسە لە بوون یان نەبوونی وەها کۆمەڵگەیەک دەکرێت. هەر کات قسە لە کۆمەڵگەی مەدەنی لە کوردستان دەکرێ، کۆمەڵێک تەعبیر و دەستەواژەی وەک "نافەرمانی مەدەنی"، "خەباتی مەدەنی"، "جموجۆڵی فەرهەنگی" و "بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی" دێنە کار کە دەرخەری جۆرێک لە ئاڵۆزی و لێڵیی باسەکەیە. بەو مانایە کە پێناسە و بۆچوونێکی یەکدەست و ساغبووەوە لەسەر خەباتی مەدەنی و کۆمەڵگەی مەدەنی لە کوردستان لە ئارادا نییە و خۆبواردنێک لەو باسە لەنێو بۆچوونەکاندا (ئەوانەی تایبەتی بۆ ئەم نامەیە وتوویژم لە گەڵ کردوون) بەتەواوەتی هەست پێ دەکرێ.

ئەو چالاکی و تێکۆشانانەی لە دەرەوەی خەباتی حیزبەکان (ڕێکخراوی سیاسی) لە لایەن چالاکانی فەرهەنگی، ئەدەبی، ژینگەپارێزی، خوێندکاری، فێرکاریی زمانی کوردی و...لە کۆمەڵگەی کوردستاندا لە ئارادان چ پێناسەیەک هەڵدەگرن و لە چ چوارچێوەیەکی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا جێ دەگرن؟ خالید تەوەکوللی، بە گەڕانەوە بۆ تایبەتمەندیی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان کە لە گەڵ خسڵەتی بەردەوامبوونیان، خاوەنی سازمان، دیسپلین، ئامانج و بەرنامەی ڕوونن، پێی وایە ئەوەی لە کوردستان لە ئارا دایە "کۆمەڵێک جموجۆڵن لە بواری جۆراوجۆردا". تەوەکوللی دەڵێ "دیارە ئەو جووڵانەوانەی لە کورستاندا دەبیندرێن یان پەیوەندییان بە کوردستانەوە هەیە، بەشێک لەو تایبەتمەندیانەیان هەیە و جاروبار وای لێدێ وەکوو بزووتنەوەیەک چاویان لێ بکرێ، بەڵام بە گشتی لە بەر ئەوەی کە بەردەوامبوون و سازمان و یاسا و ڕێسای پەسەندکراویان نییە، نەیانتوانیوە وشیاری و شوناسێکی دیاریکراو درووست بکەن و لەم ڕوانگەوە لە بزووتنەوە دوور دەکەونەوە".

کەم نین ئەو کەسانەی پێیان وایە چالاکیی مەدەنی لە کوردستان لاواز و پرش و بڵاو و کورت ماوەیە و بنەمایەکی تیئۆری نییە. بۆیە ناکرێ ناوی بزاڤی لەسەر دابندرێ و لە ڕاستیدا بزاڤی مەدەنی لە کوردستاندا ڕێ نەکەوتوە. لە ڕووی ڕەفتارییەوە کاری مەدەنی لە کوردستان نەبۆتە کەلتوور و بە گشتی دەرکێکی درووست لە چالاکیی مەدەنی بوونی نییە. کۆمەڵگەی کوردستان کۆمەڵگەیەکی سیاسەت لێدراوە کە هەروا بە ئاسانی چالاکیی مەدەنی و چالاکانی ئەم بوارە ناتوانن متمانەی خەڵک وەدەست بێنن

هەر لەم پێوەندییەدا "ئارسان"، لەو بڕوایە دایە کە ئەو چالاکیانەی لە بواری ئەدەبی، فەرهەنگی، ژینگەپارێزی، خوێندکاری و... دا دەکرێن و لە ئارا دان، هێندێک چالاکین کە دەکرێ لە ژێر ناونیشانی هەوڵی مەدەنی‌دا پۆلێنبەندی بکرێن. چونکی بە هۆکاری یەک دەست نەبوون و هاوئامانج نەبوونیان کە زۆریش لێک تەریکن و پێوەندیی ئۆرگانیکیان پێکەوە نییە، ناتوانن بزاڤ بن. "ئەمانە هەر کامەیان مێژوو و بەستێنی کۆمەڵایەتیی خۆیان هەیە و ڕەنگە باشتر ئەوە بێت کە جیاجیا بۆ هەر کامەیان خوێندنەوەی جیاواز بکرێت".

لە بەرانبەر ئەم بۆچوونانەدا کە بە پشتبەستن بە باسە تیئۆرییەکان لە سەر بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی دەڕواننە "جموجۆڵە مەدەنییەکان"ی کوردستان و بە هۆکاری ئەوەیکە ئەم چالاکیانە بە دوای لێکهەڵوەشانەوەی نیزامی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە نین لە خانەی بزووتنەوەی مەدەنی‌دا نابیندرێن، بۆچوون هەیە کە پێی وایە ناکرێ کۆنتێکستی شوێن (جوغرافیا) و سەردەمەکان لەم باسانەدا لە بەرچاو نەگیردرێن. هیچ مەرجیش نییە هەموو جووڵەیەکی جڤاکی بەدوای هەڵشێلان و داڕشتنەوەی سەرجەم بنەماکانی سیستم و کۆمەڵگەوە بێ. "هەموو بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی پێویستە ڕەهەندێکی جەماوەری و ڕێکخراوەیی هەبێ.

لە ڕووی مێتۆد و شێوازی تێکۆشانەوە، بزوتنەوەی مەدەنی ئامانجەکانی ڕادیکاڵ بن یان ڕیفۆرمخواز، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی بن یان سیاسی و شوناسخوازی، تەنیا لە مێتۆدی غەیرە چەکداری و ئاشتییانە – کە هێندێک جار دێموکراتیکیشی پێ دەڵێن – کەڵک وەردەگرێ. دەکرێ لەگەڵ بزووتنەوەیەکی چەکدارانە و شۆڕشگێڕانە لەپێوەندیی کار و کارکرد یان ڕکابەری و تەواوکەریدا بێ، بەڵام بۆخۆی تەنیا دەبێ مێتۆدی ئاشتییانە بەکار ببا، جا ئەو مێتۆدە ئاشتییانە قانوونی بن یا قانوونی نەبن (چونکە هێندێک مێتۆد لەگەڵ ئەوەی ئاشتیخوازانەن بەڵام لە ڕوانگەی سیستمی مەوجوودەوە ناقانوونین و ڕێگەپێدراو نین). سێهەم و سەرەنجام، مەبەست و ئامانجەکانی بزووتنەوە کە چەندە ڕادیکاڵن یان سروشتیان چیە و چ بوار یان بوارگەلێک دەگرنەوە کاریگەریی لەسەر تێرمینۆلۆژی نییە. دیسان هەموو شتێک بەستراوەتەوە بە کۆنتێکستی کات و شوێنی وەڕێکەوتن و بەڕێوەچوونی بزووتنەوەکە.

ڕەهبەرمەحموودزادە بە پشتبەستن بە دوو فاکتەری کۆمەڵناسانە کە وەک دوو هۆکار بۆ بوون یان نەبوونی بزووتنەوە مەدەنییەکان ناویان دێنێ، باس لە پێکهاتنی دیاردەیەکی نوێ بە ناوی "بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان" لە کوردستان دەکات کە بزووتنەوەی مەدەنی، بە بەشێک لەم بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە دەزانێ. ناوبراو لەم پێوەندییەدا دەڵێ؛ " ئەو دوو سازدەرە گرینگەی بزووتنەوە مەدەنییەکان لە هەناوی ئەوانەوە سەر هەڵدەدەن یەکیان "شار"ە و یەکیشیان "چینی مام ناوەندی" یان (طبقە متوسط)ە. ئەگەر بمانەوێ زۆر وردتر بۆ بابەتەکە بڕوانین تەنانەت دەتوانین یەکێک لەم سازدەرانە بۆ سازدەرەکەی تر کورت بکەینەوە، چونکە ناکرێ شاری مۆدێرن بەبێ چینی مام ناوەندی و چینی مام ناوەندیش بە بێ شار بیریان لێ بکرێتەوە. هەندێک لە شارەکانی کوردستان، نەختێک بەر لە کۆتایی نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەم ڕوویان لە مۆدێرنبوونەوە کرد. لە شارەکانی وەک کرماشان و سنە و مەهابادا وردە وردە چینی مام ناوەندی خۆی گرت. سەرهەڵدانی چینی بورژوا و وردە بورژوا بەرەبەرە سروشتی شارەکانی کوردستانی گۆڕی. بەستێنێک ساز بوو کە پێکهاتنی دیاردەیەکی نوێ بەناوی "بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی" لەو بەستێنەدا وەک شتێکی گونجاو و ڕەخساو چاوی لێ دەکرا".

ئەگەر کۆنتێکستی شوێن و هەر دوو سازدەرەکە (شار و چینی مامناوەندی) بە پێوانە بۆ بوون یان نەبوونی بزووتنەوەی مەدەنی وەربگرین، "بێگومان ئەو بزووتنەوە جەماوەرییە بە شێوەی یەکدەست لە سەرجەم جۆغرافیای ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا لە ئارادا نییە و تەنانەت لە هەندێ جێگاش هێشتا ئاسەواری چالاکییەکی مەدەنیانەی تۆکمە و جیددی نابیندرێت کە دیارە ئەمەش هۆکاری جۆراوجۆری هەیە و دەشتوانێ لە داهاتوودا و لە ژێر کاریگەریی ئاڵوگۆڕەکاندا، ئاقارەکەی بگۆڕێت".

سازدەری سێیەم کە کار دەکاتە سەر ڕەوت و خێرایی بزووتنەوە مەدەنییەکان، ڕادەی دێموکراتیزەبوونی کۆمەڵگەیە. دێموکراتبوونی کۆمەڵگەش دوو لایەنی هەیە: یەکەمیان سیستەم و نیزامێکی دێموکراتیزەی سیاسییە و دووهەمیان، دێموکراتیزەبوونی فەرهەنگی جەماوەریی خەڵکە. ئەگەرچی سازدەری سێیەم لە کۆمەڵگەی کوردستاندا بەهۆی ئەوەی سیستەمە سیاسییە زاڵەکان زۆرتر سیستمی نادێموکراتیک بوونە، کەمتر بەستێنی گەشەی هەبووە بەڵام ئەم فاکتەرە کار دەکاتە سەر خێرایی گەشەی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان.

لە پێوەندی لەگەڵ بوون یا نەبوونی بزووتنەوەی مەدەنی لە کوردستان و پێناسە و دەستەواژەکانی پێوەندیدار، باسێک بەردەوام دێتە ئاراوە کە ئەویش لە لایەک پێوەندیی نێوان کۆمەڵگەی مەدەنی و خەباتی مەدەنییە و ئەوی دیکەشیان شوێن و پێگەی بزووتنەوەی مەدەنی لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانە.

بەپێی پێناسەیەکی گشتگیر کە لە کۆمەڵگەی مەدەنی هەیە؛ دەگوترێ کۆمەڵگەی مەدەنی ئەو کۆمەڵگەیەیە کە بەدەر لە دەسەڵاتی سیاسی و سەربەخۆ لەم دەسەڵاتە پێداگر لە سەر هێندێک پرەنسیپ ژیان بەسەر دەبا. کۆمەڵگەی مەدەنی کە وەکوو "بواری سێیەم" ئاماژەی پێ دەکرێت، دیاردەیەکە کە دەبێ بە تەواوی جیا لە حکومەت و بازاڕ و بەرژەوەندییەکانی ئەوان، بوونی هەبێت. بەپێی ئەم پێناسەیە، مەودای چالاکییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بنەماڵە و حەوزەی تایبەتیش لە خۆی دەگرێت. بە واتایەکی گشتی، کۆمەڵگەی مەدەنی سەرجەم ڕێکخراو و دامەزراوە ناحوکمی لە لایەک و کۆی ویست و بەرژەوەندیی تاکەکانی کۆمەڵگە لە لایەکی دیکەوە لە خۆی دەگرێ و داکۆکییان لێ دەکات، بەڵام بەو مەرجەی کە ئەم ڕێکخراو و تاکانە گرێدراوی حکومەت نەبن و بە بەرژەوەندییەکانی ئەوەوە نەبەسترابێتنەوە.

هێندێک ڕوانگە پێیان وایە، کە تەنانەت ئازادیی ڕادەربڕین و دادوەریی سەربەخۆ کە بەردی بناغەی کۆمەڵگەیەکی دیموکراتن، ئەوانیش وەک کۆمەڵێک بایەخی نۆرماتیڤ دەکەونە خانەی کۆمەڵگەی مەدەنی لە چوارچێوەی ئەم تەعریفە گشتگیرەدا کۆمەڵگەی مەدەنی بریتییە لە گرووپ و تاقمە کۆمەڵایەتییەکان، حیزبە سیاسییەکان، بزووتنە کۆمەڵایەتیەکان، ڕێکخراوە و ئەنجومەنە جۆراوجۆرەکان، سەندیکا و پێکهاتە تایبەتەکانی پێوەندیدار بە ژیان و کاری چینە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگەوە. ئەم کۆمەڵگەیە لە دەرەوەی دەسەڵات دوو ئامانج دەپێکێ؛ یەکەم، پردی پێوەندیی نێوان کۆمەڵانی خەڵک و حکومەتە و لە ڕێی دامەزراوە تایبەتیەکانەوە و بە نوێنەرایەتیی خەڵک لەگەڵ دەسەڵات لە پێوەندی دایە و دووهەم، وەک ڕەخنەگری دەسەڵات لە مەیدان‌دایە و بەردەوام هەوڵ دەدا حکومەت و لاڕێییەکانی بداتە بەر ڕەخنە و هەوڵ بۆ ئەوە دەدا دەسەڵات ناچار بە قبووڵکردنی ویستی خەڵک بکات. لە بنەمادا کۆمەڵگەی مەدەنی ئیمکانێکی گونجاوە بۆ هاووڵاتیانی ئەو کۆمەڵگەیە تا لە ڕێی دامەزراوە جۆراوجۆرەکانەوە قسەی خۆیان بکەن و بە گوێی بەردەنگ و دەسەڵاتی سیاسی بگەیەنن.

کاتێک حکومەتەکان گوێ بۆ ویست و داواکارییەکانی کۆمەڵانی خەڵک ڕاناگرن و پێمل بە خواستی گشتی نابن کۆمەڵگەی مەدەنی نە تەنیا وەک ڕەخنەگری دەسەڵات، بەڵکوو وەک لایەنی بەرانبەری دەسەڵات دەکەوێتە تێکۆشان، لەم حاڵەتەدا کۆمەڵگەی مەدەنی دەبێتە مەیدانی بزووتنەوەیەکی گشتی کە بزووتنەوەی مەدەنییە، جۆرێک لە تێکۆشانی بەردەوام کە ئاراستەکەی دوو ئامانجی گشتییە: ١. ڕێکخستنی کۆمەڵگە وەک یەکەیەکی سەربەخۆ، جیاواز و جۆراوجۆر و ٢. پێملکردنی دەسەڵات بە ویست و داواکارییەکانی کۆمەڵگە.

لە ڕاستیدا بزووتنەوەی مەدەنی لە سەر دەستی کۆمەڵگەی مەدەنی شکڵ دەگرێ کە هێندێک تایبەتمەندی هەیە کە بریتین لە: ١. توندوتیژیخواز نین ٢. خۆڕسک و سەربەخۆن ٣. ڕەخنەگر و زۆر جار دژبەری سیاسەتەکانی حکومەتن. ٤.پێکهاتەیەکی ئازادیبەخشیان هەیە. لە سەر ئەو بنەمایە دەتوانین لێکدانەوەیەکی گشتیمان هەبێ لەسەر ئەو شتەی کە ئێستا لە کوردستان لە ئارا دایە و وەک کۆمەڵگەی مەدەنی و بزووتنەوەی مەدەنی باسی دەکەن. هیچ کۆمەڵگەیەکی مەدەنی نییە چەندین بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی بەپێی تایبەتمەندی و کەلێنە کۆمەڵایەتییەکان لەخۆ نەگرێ. کە کۆمەڵگەی کوردیش بەدەر لەو ڕاستیە کۆمەڵایەتییە نییە. لە ڕاستیدا کۆمەڵگەی مەدەنی کوردی بەرهەمهێنی بزووتنەوەی مەدەنی‌یە. وێڕای بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی نێو کۆمەڵگەی مەدەنی جاری وایە ئەم کۆمەڵگەیە کەلکەڵەیەکی گشتیتری هەیە، جا ڕەنگە ئەو کەلکەڵەیە گەیشتن بە دێموکراسی و...هتد بێ، یا وەک کورد، گەیشتن بە مافە نەتەوایەتییەکان بێ.

کەواتە لە کوردستان لەسەر دەستی ئەو کۆمەڵگە مەدەنی‌یە ساوایە بزووتنەوەیەکی مەدەنی لە ئارادایە کە پێناسەیەکی نەتەوەیی و شوناسخوازانەی هەیە. ئەگەر بڕوانینە ئاراستەی دامەزراوە مەدەنییەکان و تەنانەت ناڕەزایەتییە پیشەییەکانی دوو دەیەی ڕابردوو، کە تازەترینیان ناڕەزایەتیی مامۆستایانە، دەبینین ئاراستەیەکی نەتەوەیی و شوناسخوازانە دەگرێ و داواکارییەکان لەو چوارچێوەیەدا شکڵ دەگرن. کەواتە بزووتنەوەی مەدەنی کوردستان وەک بزووتنەوەیەکی نەتەوایەتیی شوناسخوازانە لە ئارادایە.

بە گشتی سەرەڕای ئاڵۆزیی دیاردەکە و ناڕوونیی پێناسە و چەمکەکان، بزووتنەوەی مەدەنی و کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەسەر ئەساسی کۆمەڵێک جموجۆڵ و چالاکیی ناتوندوتیژ کە داکۆکی لە گوتاری پەراوێزخراوی کەمینەکراو دەکات، بوونی هەیە و بەشێک لە بزوتنەوەی کوردستانە، واتە خۆی بزووتنەوەیەکی سەربەخۆ نییە، بەو مانایە کە ئامانجی تایبەت بەخۆی هەبێت، بەڵکوو لە ئامانجدا و تەنانەت لە ڕووی بنەمایی مافیشەوە بەشێک لە بزووتنەوەی کوردستانە، بەڵام ڕێکاری جیاواز دەگرێتە بەر هەتا ئامانجەکانی ئەو بزووتنەوەیە بێنێتە دی. "لە ڕۆژهەڵات ڕەوتێکی سیاسی هەیە کە دەیهەوێ بزووتنەوەی کوردستان بەرەو ئاراستەیەکی ناتوندوتیژ بەرێ، هاوکات لەگەڵ ئەوە بەربەرەکانێ (مقاومت)ی ناتوندوتیژیش هەیە کە هەوڵدەدات بەهاکانی گوتاری پەراوێزخراوی کەمینەکراو وەک زمان، فەرهەنگ و هتد لە فەوتان ڕزگار بکات و پەرەی پێبدات، بەڵام بزووتنەوەیەکی سەربەخۆ نییە، بەڵکوو بەشێک لە بزووتنەوەی کوردستانە، چونکە ئامانج و بەهاکانی هەمان ئامانج و بەهایە".

***

تێبینی:

سەرچاوەکانی بەکارهاتوو بۆ ئەو زنجیرە نووسینە لەسەر "کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان" لە ئەرشیڤی "کوردستان"دان.

د. کەیوان ئازاد:

هەمیشە ئەو سەرکردانەی کورد کراونەتە ئامانج کە مەترسییان بۆ داگیرکەرانی کوردستان هەبووە

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: مێژووی دەسکەوتی نەتەوەیی و هەروەها کارەساتەکان لە بزووتنەوەی سیاسیی کورد بۆ فێربوون و ئەزموون وەرگرتنە. بەو پێیە خوێندنەوەی مێژوو ئەرکە، بەتایبەت بۆ سیاسییەکان لەپێناو دووپاتنەبوونەوەی کارەساتەکان و بەردەوامیی هەوڵەکان بۆ دەخستنی دەسکەوتی زیاتر و دەستەبەرکردنیان. ڕۆژی ٣١ی جۆزەردان بیرهێنەرەوەی تێرۆری سەرکردەی نەمر "سمکۆخانی شکاک"ە. سمکۆخانی شکاک چ پێگەیەکی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورددا هەیە؟ بۆچی بە باوکی ناسیۆنالیزمی کورد ناسراوە؟ شۆڕشی سمکۆ بۆچی شکستی هێنا؟ ئەم پرسیارانە و چەند بابەتێکی تر لەگەڵ پرۆفیسۆر دکتۆر کەیوان ئازاد ئەنوەر، مامۆستای زانکۆ و پسپۆڕی مێژوو تاوتوێ دەکەین.

د. کەیوان بەم پرسیارە وتووێژەکەمان دەست پێ دەکەین کە سمکۆخانی شکاک بۆچی وەک باوکی ناسیۆنالیزمی کورد ناسراوە؟

لەڕاستیدا ئەمن ناتوانم بڵێم کە "سمکۆی شکاک" باوکی ناسیۆنالیزمی کوردە، بەڵکوو سمکۆ یەکێک بووە لە ڕێبەرانی ناسیۆنالیزمی کوردی لە قۆناغێکی مێژووییدا. لەم بارەوە هەموو مێژوونووسان لەسەر ئەوە کۆک نین "سمکۆی شکاک" باوکی ناسیۆنالیزمی کوردی بێت، بەڵکوو ئەوە بۆچوونی هەندێک مێژوونووس و کەسایەتیی سیاسی و نووسەر و خەمخۆری نەتەوەی کوردە کە ئەویان وەک باوکی ناسیۆنالیزمی کوردی ناساندوە. بۆ؟ چونکی ئەو یەکێک بووە لەو سەرکردانەی مێژووی خەباتی نەتەوایەتی کورد کە بۆ سەربەخۆیی کوردستان و ناسیۆنالیزمی کوردی تێکۆشاوە و هەوڵی داوە نەتەوەی کورد وەکوو نەتەوەیەکی ژێردەست بگەیەنێتە سەربەخۆیی و مافەکانی خۆی. دیارە کە دەڵێن: باوکی ناسیۆنالیزمی کوردی نەبووە، ئەوە لە گەورەیی "سمکۆی شکاک" کەم ناکاتەوە، چونکی مێژوو پێمان دەڵێ سمکۆ یەکێک لە ڕێبەرانی ئەو ڕێبازە و سەرکردەیەکی شۆڕشگێری کورد بووە کە کاری بۆ ناسیۆنالیزمی کوردی کرد، وەگەرنا یەکەم کەس نەبوو، وە باوکی ئەو ڕەوتەش نەبوو، بەڵکوو وەک ئاماژەمان پێدا یەکێک بوو لەو ڕەوتە سیاسی و مێژووییەی نەتەوەی کورد. سەرکردەیەک کە هەتا دوا هەناسەی ژیانی، خەباتی بۆ نەتەوە و خاکەکەی کرد و لە هێز و دڵڕەقی و توندڕەوی دوژمنەکانیشی سڵی نەکردەوە.

دەکرێ ئاماژە بەو کەسایەتییانە بکەن کە لەو ڕێبازەدا لە "سمکۆخانی شکاک" لەپێشتر بوون؟

لە مێژوویی ئێمەی کورددا، زۆرینەی سەرکردەکانمان، بەتوانا و دڵسۆز بوون. واتە هەڵەیە یەکێکیان بە گەورەتر و یەکێکی دیکەیان بە بچووکتر بزانین. واتە "سمکۆ خانی شکاک" لە "شێخ مەحموودی نەمر" گەورەتر و بچووکتریش نەبوو. لە "ئیحسان نووری پاشا" کەمتر و گەورەتر نەبوو. لە "سەید ڕەزای دەرسیم" گەورەتر و بچووکتر نەبوو. ڕاستە ئاستی توانا و کەسایەتییەکان وەک یەک نەبووە، بەڵام لە یەکیش دوور نەبوون. ئەمەش بەو مانایە نا کە تاقیکردنەوەیەک بێت و مامۆستای وانەکە، (١٠٠) بداتە "سمکۆی شکاک" و (٩٧) بداتە "شێخ مەحموودی نەمر" و (٩٠) بداتە "ئیحسان نووری پاشا" و (٨٥) بداتە سەید ڕەزای دەرسیم. هۆیەکەش ئەوە بووە هەریەک لەوان و ئەوانەی تریش خوێندکار نەبوون تا لە وانەیەک ئەوەندە وەربگرن، بەڵکوو ئەوان شۆڕشگێڕ بوون و لە سەردەم و کات و پێگەی جوغرافیی خۆیان خەباتیان بۆ نەتەوەکەیان کرد. ئەوەندەی لە توانایان بوو، بە خۆیان و هۆزە و ناوچەکەیان دژی داگیرکەرانی کوردستان وەستان. ئەمە لەلایەک. لەلایەکی دیکەوە نابێت ئەوەش نادیدە بگرین، کە هێز و توانای هەر سەرکردەیەک یا بەند بوو بە کەسایەتیی خۆی و هۆز و خێڵ و تیرە و بنەماڵەکەی تا بە ناوچەکەی دەگات، لەپاڵ ئەو هێزە داگیرکارییەی بەرامبەری وەستا. ئەمەو جگە لە بەرەنگاری هۆز و خێڵ و تیرە و بنەماڵە کوردە نەیارەکانی بۆی، تا بە هێزە ئەورووپایی و ڕووسەکان دەگات. لەم بارەوە "سمکۆی شکاک"یش وەک سەرۆک هۆزی شکاک و سەرکردەیەکی کورد لە قۆناغێکی مێژووییدا شۆڕشی کرد و کۆی شۆڕشەکەی نزیک بە (١٢) ساڵی خایاند، بەڵام بەراورد بە "شێخ مەحموودی نەمر"، کە تەمەنی کۆی شۆڕشەکەی لەکاتی شۆڕشەکەی "سمکۆی شکاک"دا، نەگەیشتە (٦) ساڵ، واتە نیوەی تەمەنی شۆڕشەکەی "سمکۆی شکاک"، کەچی بەرهەمەکەی زیاتر بوو، بەوەی "شێخ مەحموودی نەمر" لە ساڵی (١٩١٨ز) کرایە حکوومەتداری باشووری کوردستان و نزیک بە (٨) مانگ لە حوکمڕانیی بەشێکی باشووری کوردستان مایەوە. لە (١٠ی تشرینی یەکەمی١٩٢٢ز) کرایە مەلیکی باشووری کوردستان و شاری "سولەیمانی" بووە پایەختی دەسەڵاتەکەی و بۆ ماوەی "پێنج" مانگ لەو پۆستەی مایەوە. تەنانەت دواتریش هەر وەک "مەلیک مەحموود" سەیر کرا. لەم بوارەدا بەرهەمی خەباتەکەی "شێخ مەحموودی نەمر" لەوەی "سمکۆی شکاک" زیاتر بوو، ئەگەرچی کەم ماوە بوو. "ئیحسان نووری پاشا" لە ساڵی (١٩٢٧ز) کۆماری ئاراراتی لە بەشی باکووری کوردستان ڕاگەیاند، لەکاتێکدا "سمکۆی شکاک" ئەو کارەی نەکرد. هەموو ئەوانەش پێمان دەڵێن: کە لەسەر خاکی کوردستان و لای نەتەوەی کورد، زۆری هاوشێوەی "سمکۆی شکاک" و زیاتریش هەبوون. هەر وەک ئەوەی کەمتریش لەو هەبوون. خۆ ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ پێشتریش ئەوا "بەدرخان پاشا" لەنێوان ساڵانی (١٨٢١-١٨٤٧ز) میر و ڕێبەرایەتیی ناوچەی بۆتانی کرد و وەک ناسیۆنالیزمێکی گەورەی کوردیش ناسرا. "شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری"ش لەنێوان ساڵانی (١٨٨٠-١٨٨٢ز) ڕێبەرایەتیی شۆڕشێکی گەورەی کرد و وەک ناسیۆنالیستێکی تری کوردی ناسرا. ناوەکان زۆرن و نووسین و باسکردنی مێژووییان و کەسایەتییان و شۆڕش و هەوڵە سەربەخۆیی خوازییەکانیان زۆری دەوێت. هەربۆیە هەڵەیە چاکە و گەورەیی یەکێکیان بەسەر ئەوەی تریاندا بدەین. لایەنێکی تری وەڵامی پرسیارەکەی بەڕێزتان ئەوەیە کە ئێمەی کورد بەدرێژایی مێژوو، سەرکردەیەکی وەک "بیسمارک" یان" گاریباڵدی" یان "گاندی"مان نەبووە، تا خاکەکەمان بەرەو قەوارەیەکی سیاسی ببەن و هێز و هۆزە پەرتەوازە و دژ بە یەکەکان یەک بخەن. خۆ ئەگەر ئێمەی کورد، ئەوەمان بوایە ئێستا کوردستان دەوڵەت و کورد سەربەخۆ بوو. خۆ ئەگەر ئەو کارە بە "سمکۆی شکاک"ی بکرایە، ئەوا دەکرا ناوبراو بە باوک و ڕێبەری نەتەوەیی کورد دابنێین، بەڵام کە بۆی نەکرا ئیتر چۆن ئەو ناوەی لێ بنێین؟

بەڵام بەڕێزتان چۆن باس لە کاریگەریی سمکۆخانی شکاک لەسەر گەشەسەندنی بیری ناسیۆنالیزمی کورد دەکەن؟

"سمکۆی شکاک" کەسایەتییەکی شۆڕشگێڕی ناسراوی کورد بوو. ئەو سەرباری ئەوەی سەرۆکی هۆزی شکاک بوو، لە ناوچەی شکاک و هاوسێی ناوچەی ئازەربایجان و نەتەوەی ئازەری بوو، لە کۆمەڵگەیەکدا شۆڕش وەڕێ خست کە زمانی فارسی زمانی فەرمی ناوچەکە و کۆی دەوڵەتی ئێران بوو. تارانی پایەختی ئەو دەوڵەتەش، بەروارد بە زۆربەی ناوچەکانی تری ئێران و کوردستان، دوور نەبوو. "سمکۆی شکاک" لەو پێگەیەدا شۆڕشەکەی وەڕێ خست کە ئەوکات خاکی ئێران بەدەست بنەماڵەی قاجارەوە بوو. بنەماڵەی قاجاریش بە بنەماڵە و دەسەڵاتێکی توندڕەو و دڵڕەق ناسرابوون. بەتایبەت بەرامبەر بە کورد. تەنانەت بەهۆی لێدان و دوورخستنەوەی "بنەماڵەی کوردی زەند" لە لووتکەی دەسەڵاتی ئێران، گەیشتنە پایەی پادشایەتی. هەر بۆیە لەو سەردەم و پێگەیەدا هەڵایسانی شۆڕشێک بە ڕابەرایەتیی "سمکۆی شکاک"و لەو ناوچە هەستیارەدا کارێکی ئاسان و بێ مەترسی نەبوو. ئەوە لەکاتێکدا قاجارەکان وەک ئازەرییەکان نەک هەر تورک، بەڵکوو شیعەش بوون، لەکاتێکدا کوردەکان، نە لە نەتەوەی تورک و ئازەری بوون، نە زۆرینەشیان شیعە بوون، بەڵکوو زۆرینەی کورد سوونني مەزهەب بوون. هەربۆیە خەبات لەو سەردەمەدا بۆ ئازادی ئایین و ئایینزایی و زمان و مافی نەتەوەیی و کولتووری لە دەوڵەتێکی وەهادا، کارێکی قورس و خەباتێکی سەختی پێویست بوو. "سمکۆی شکاک" لەو سەردەم و ڕووبەڕە جوغرافیایە و لەنێو ئەو کۆمەڵگەیەدا لە ساڵی (١٩١٨ز) دەستی دایە شۆڕش و تا ساڵی (١٩٢٢ز) ڕووبەڕووی دەوڵەتی قاجاری وەستا. ئەوە قۆناغی یەکەمی خەباتی بوو، بەڵام بەهۆی بەرتەسکبوونی ناوچەی شۆڕشەکەی و کەمیی پشتیوانی نێوخۆیی و نەبوونی پشتیوانی دەرەکی لەو کاتەدا، تا بە کەمی توانای سەربازی و بنەمای ئابووری بۆ درێژەدان بە شۆڕش دوچاری شکست هات. بەتایبەت دوای ئەوەی بەشێکی هۆزە کوردییەکانی سنووری دەسەڵات و ناوچەکەی و دەوروبەری لەبری ئەوەی ببنە هاوپەیمانی "سمکۆی شکاک"، لە دژی وەستان. ئەوەش خەباتەکەی قورس کرد و لە شکست نزیکی کردەوە، بۆیە پەنای بۆ باشووری کوردستان هێنا. کاتێکش "سمکۆی شکاک" قۆناغی دووهەمی شۆڕشەکەی وەڕێ خست، "ڕەزا شا" پادشای ئێران و توندتر لە بنەماڵەی قاجاری دژی کورد وەستا و پشتیوانیی بریتانیا و فەڕانسە و تەنانەت "یەکیەتیی سۆڤییەت"یشی هەبوو. هەربۆیە کاتێک "سمکۆی شکاک" بۆ بەگژداچوونەوەی ئەو نادادییانە، دەستی دایەوە شۆڕش و بەرامبەر دەوڵەتی نوێی پەهلەوی وەستا. دیار بوو خەباتەکەی بەرامبەر ئەو دەوڵەتە نوێیە، ئاسان نابێت، ئەگەر پشتیوانی نێوخۆیی هەموو کوردی لەگەڵ نەبێت کە لەگەڵی نەبوو. هەربۆیە شۆڕشەکەی لەو دۆخەدا کەم نەبوو، بەتایبەت کاتێک کاری بۆ خوێندن بە زمانی کوردی کرد و هەوڵی بۆ بە زیندوو هێشتنەوەی فەرهەنگ و کولتووری کوردی دا. لێرەوە هەوڵەکانی "سمکۆی شکاک" بۆ زیندووکردنەوە و کارکردن بە زمانی کوردی و پۆشینی پۆشاکی کوردی و دەستەبەرکردنی مافە نەتەوەییەکانی کورد لە بەشی خۆرهەڵاتی کوردستان، وەک هەنگاوی زیندووکردنەوەی ناسیۆنالیزمی کوردی سەیر دەکرێ، ئەوە بەدەر لەوەی سەلماندی کە کورد نەتەوەیەکی سەربەخۆ و ئازادە و خۆی بڕیار لە چارەنووسی خۆی ئەدات.

تێرۆرکردنی کەسایەتییەکانی کورد دەتوانێ چ هۆکارێکی بێ کە دەستبەجێ لە هەموو قۆناغێکی مێژووودا هەوڵ و بژاردەی یەکەمی داگیرکەران بووە؟

بە گەڕانەوە بۆ مێژوویی شۆڕشی "سمکۆی شکاک" و بە گەڕانەوە بۆ مێژوویی شۆڕشەکانی تری کورد، لە پێش "سمکۆ" و دوای ئەویش، دەگەینە ئەوەی هەمیشە ئەو سەرکردانەی کورد کراونەتە ئامانج کە مەترسییان بۆ لایەنی بەرامبەر واتە داگیرکەرانی کوردستان هەبووە. ئەو سەرکردانە بە زاراوە و قەناعەتی ئێمە شەهید کراون و لە دیدگای بەرانبەرەکانیان تێرۆر کراون. دیارە ئەگەر چاوێک بە مێژوویی کورددا بگێڕین و لەنێو مێژووی کوردیشدا، بەشی خۆرهەڵاتی کوردستان لەنەزەر بگرین، ئەم بەشەی خۆرهەڵات، کە لەژێر دەسەڵات و هەژموونی دەوڵەتی ئێراندا بووە، بەردەوام چەندین سەرکردەی کورد لەو بەشەی خاکی کوردستاندا خەباتیان کردوە. خۆ ئەگەر قۆناغی مێژوویی هاوچەرخ بە نموونە وەربگرین، ئەوا چەندین سەرکردەی کورد لەو بەشەی کوردستان، بەدەستی دەسەڵاتدارانی دەوڵەتی ئێران شەهید کراون، وەک "سمکۆی شکاک، قەدەمخێر، پێشەوا قازی محەممەد، دوکتور عەبدولڕەحمانی قاسملوو، دوکتور سادقی شەرەفکەندی" و کەسایەتیی تر. ئەوانەی شەهید کران، مەترسی بوون بۆ سەر دەوڵەتی ئێران. بۆ؟ چونکە دەسەڵاتدارانی ئێران لەو ماوەیەدا باش بەوە گەیشتوون ئەگەر ئەو سەرکردانە نەمێنن، ئەوە خەڵکی کوردستان بێ سەرکردە ئەمێنێت و ئەوکات ناتوانن لە دەوری یەک کۆببنەوە. بەوەش پەرتەوازە ئەبن و لێدان و جڵەکردنیان ئاسان دەبێت. کاتێکیش ئەوە ڕووی دا، ناچار دەبن چۆک بۆ دەوڵەت دابدەن و ملکەچی هەموو بڕیار و داواکانیان بن. لەلایەکی دیکەوە بیری ئێرانیزم وای زانیوە و وای ڕوانیوە، کە ئەگەر سەرکردەکان لەنێو چوون، ئیتر شۆڕشەکان، کۆتاییان دێت و دەوڵەت ڕووبەڕووی بەرەنگاربوونەوەی نێوخۆیی نابێتەوە. ڕاستییەکەشی وابووە، بە شەهیدبوونی "سمکۆی شکاک" شۆڕشەکەی کۆتایی هات. بە شەهیدبوونی (پێشەوا قازی محەممەد کۆماری کوردستان کۆتایی پێ هات. سەرنج بدەن ئەوە بووە ڕوانگەیەک بۆ دەسەڵاتدارانی ئێران، کە لە لێدانی سەرکردەی شۆڕشەکان، یان ڕێبەرانی بزووتنەوە چەکدارییەکان، بگەنە ئەو ئەنجامەی، کە ئیتر ئەو شۆڕش و بزووتنەوەیە کۆتایی دێت. واتە هۆکارێکی سەرەکی لاوازبوون و دواتر لێدان و ڕووخانی شۆڕش و بزووتنەوەکە دەبێت. ئەوەش ئامانجی سەرەکی دەسەڵاتدارانی ئێران بوو بەدرێژایی مێژوو و لە هەموو ناوچەکانی ئێراندا، بە ناوچە کوردستانییەکانەوە.

لە تەنیشت تێرۆری ڕێبەران هەمیشە هەوڵی چەواشەکردنی مێژووی کورد و ناساندنی ڕێبەرانی کورد وەک پیاوکوژ دراوە؟ بۆ؟

ئەو هۆکارانەی مێژووی کوردییان چەواشە کردووە و دواجار سەرکردەکانی ئێمەی کوردیین لە بەرامبەر ڕای گشتی و نەیارانماندا ناشیرین و خراپ کردوە، زۆرن. گەیشتۆتە ئەوەی، سەرکردەکانمان بە (تێرۆریست، یاخی، گێرەشێوێن) بناسێنرێن. ئەوەش لە بەهێزی و بەتوانایی دەسەڵاتدارانی ئێران، سەرچاوەی گرتوە. کاتێک وەک دەوڵەت و لە چەندین لاوە و بە چەندین کەرەسە و پلانی ورد، کار بۆ شێواندنی ئەو مێژووی کورد و شۆڕش و سەرکردەکانی بکرێت. خۆ ئەگەر بە واقیعی لە کاری ئەوان ورد ببینەوە، بۆمان دەرئەکەوێت ئەوان وەک دەوڵەتی سەردەست مافی خۆیان بوو، ئەو کارە بکەن، چونکە ئەگەر ئەوان مێژووی کوردیان چەواشە نەکردایە، چۆن ئەیانتوانی ڕەوایەتی بە کارەکانی خۆیان بدەن؟ واتە چۆن لە لێدان و شکست پێهێنانی شۆڕش و هەوڵە ڕزگاریخوازەکانی کورددا سەرکەوتوو بن؟ دیارە ئەگەر ئەوان، سەرکردەکانی کوردییان نەکردایەتە یاخی و گێرەشێوێن، چۆن لەبەردەم خەڵکی خۆیان و ڕای گشتیدا، ڕەواییەتیان بە کارەکەی خۆیان ئەدا؟ لەلایەکی دیکەوە دەسەڵاتدارانی ئێران، هەوڵیان ئەدا کوشتنی سەربازەکانیان گەورە بکەن و بە شێواندنی تەرمەکانیان لەلایەن خودی خۆیانەوە، ڕووی شۆڕشەکانی کورد و سەرکردەکانی ناشیرین بکەن. ئەوەش لە ڕێگای میدیا گەورەکانیان بە تەلەفزیۆن و ڕۆژنامە و تۆڕە میدیاییەکانی ترەوە. وەک ئەوەی "سمکۆی شکاک"و شۆڕشەکەی پێ عەیبدار کرا، کاتێک هەندێک حاڵەتی تاڵانی و کوشتنی لابەلا بەسەر شۆڕشەکەیدا ساغکرایەوە. گەیشتە ئەوەی بەشێک لە کوردەکانیش باوەڕ بەوە بکەن، کە "سمکۆی شکاک" و هۆزەکەی بۆ کاری تاڵانچی و گەیشتن بە زەوی و سامانی زیاتر، دەستی داوەتە چەک! هەربۆیە ئەو دیدگا شێواوە، نەک وای لە بەرپرسانی ئێران و هێزە چەکدارەکان کرد، توندتر دژ بە شۆڕشەکەی بوەستن، بەڵکوو لەنێو کوردیش چەندین سەرۆک هۆز و سەرۆک خێڵ و سەرۆکی بنەماڵەکان، چوونە پاڵ دەوڵەتی ئێران و لە دژی "سمکۆی شکاک" شۆڕشەکەی وەستان. دیارە هەموو ئەوانە و زۆر کاری تریش، لەو هۆکارانە بوون، دواجار ڕەوایەتیان بە لێدانی شۆڕشەکەدا. لەم بوارەشدا دەوڵەتی ئێران، سوودی لە بوونی سەدان زانکۆ و سەدان ناوەندی فەرهەنگی و هەزاران خوێندکار و ئاکادیمی زانکۆکانی وەرگرت، تا لە ڕێگای ئەوانەوە، هەزاران توێژینەوە و بەرهەم و کتێبی تایبەت لە سەرجەم بوارەکانی "مێژوو، ڕیشەی کورد، جوغرافیا، کۆمەڵگەی کوردی و ئێرانی، زمان و ئەدەبی کوردی" و دەیان بواری تر ئامادە بکەن، تا ڕووی ڕاستەقینەی مێژووی کورد و شۆڕشەکانی بشێوێنن. وەک ئەوەی دواتر "سمکۆی شکاک"یان بە سەرۆک هۆزێکی نەخوێنەوار و دواکەوتوو ناساند، کە لەلایەن نەیارانی دەوڵەتی ئێرانەوە

درێژە بۆ لاپەڕەی ١٠

هەگبەی شاخ و شۆڕش

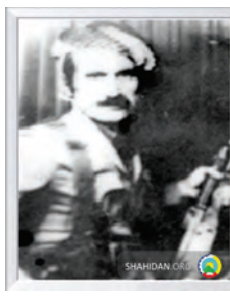

ئەستێرەی گەشی هەرمان

شەهید فەقێ ڕەسووڵی بێشاسپ

برایم چووکەڵی

نەتەوەی کورد، وەک نەتەوەیەکی بندەستە بۆ دیفاع لە مافە ڕەواکانی و بۆ پێکهێنانی گۆڕانکاری لەو ژیانە پڕ لە ژانهە بەسەری‌دا سەپێنراوە، ناچار بووە دەست بۆ چەک بەرێ و لە بەرامبەر چەوسێنەراندا ڕابوەستێ. ئەم نەتەوەیە بۆ ئەوەی پێ بنێتە گۆڕەپانی خەبات پێویستی بەو مرۆڤە گیان لەسەر دەستانەیە کە بوون و ژیانی خۆیان فیدای بەرژەوەندیی گشتی دەکەن و لە هیچ تەنگ و چەڵمەیەک ناپرینگێنەوە بۆ ئەوەی داهاتووی گەلەکەیان ڕوون بکەنەوە. ئەو مرۆڤانە ناویان"پێشمەرگە"یە. ڕۆڵەکانی نەتەوەکەمان بۆ دابینکردنی ژیانێکی شیاوی مرۆڤ بۆ نەتەوە زۆرلێکراوەکەیان، بەرانبەر بە هارترین دوژمنی ئازادیدا بەربەرەکانی دەکەن و بێ پشوودان و حەسانەوە ڕێگای خەباتی ڕەوایان دەپێون. لەو ڕێبازەدا بە هەزاران ڕۆڵەی ئەمەگناسی ئەو نەتەوە مافخوازە بوونەتە قووربانی و مێژووی خەباتیان بە خوێنی گەشی خۆیان نووسیوەتەوە. یەکێک لەو ڕۆڵە ئازادیخوازانەی گەلەکەمان کە باشترین ساتەکانی تەمەنی خۆی لە پێناوی وەدیهێنانی ئازادی‌دا بەخت کرد و لەگەڵ دوو ڕێژیمی سەرەڕۆی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامیدا بەربەرەکانی کرد و هەر لەو ڕێگایەشدا سەری بەرزی دانا، شەهید ڕەسووڵ ئیبراهیم‌پوور، ناسراو بە فەقێ ڕەسووڵە.

شەهید ڕەسووڵ ئیبراهیم‌پوور ساڵی ١٣١٥ لە گوندی "بێشاسب" لە بنەماڵەیەکی مام‌ناوەندی لە دایک بوو. بەرەبەرە کە گەورە بوو ڕووی لە قوتابخانەی ئایینی کرد، بەڵام پاش ماوەیەک بۆ دابین‌کردنی ژیانی بنەماڵە وازی لە خوێندنی مەلایەتی هێنا و ڕووی لە کاروکاسبی کرد. کاتێک خەباتی پێشمەرگانەی ساڵەکانی ٤٦و٤٧ دژی ڕێژیمی پاشایەتی بە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات وەرێ کەوت، فەقێ ڕەسووڵ پێوەندی بە تێکۆشەرانی دێموکراتەوە گرت و بە ئەندامی حیزبی دێموکرات. لە ماوەی ١٨ مانگ خەباتی چەکدارانداە، فەقێ ڕەسوول پشت و پەنای ڕۆڵەکانی دێموکرات بوو و زۆر دڵسۆزانە ئەرکەکانی بەڕێوە دەبرد. هەر مەئموورییەتێک کە بۆیان دیاری کردبایە بە گیان و دڵ بەڕێوەی دەبرد. بەردەوام لەگەڵ خەڵکی باوەڕپێکراو باسی چەوسانەوەی گەلەکەی و زوڵم و زۆریی ڕێژیمی پاشایەتی دەکرد و ڕێگای ڕزگاربوون لەم ژیانە پڕ لە ئازارەی لەگەڵ دێنانە گۆڕێ.

ساڵی ١٣٥٧ هەتاوی دوای تێکەوەپێچانی ڕێژیمی پاشایەتی و دەسپێکردنی تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دێموکرات، فەقێ ڕەسووڵ بە لەبەرکردنی بەرگی پیرۆزی پێشمەرگە لە ڕیزی تێکۆشەرانی هێزی موعینیدا تێکۆشانی خۆی دەست پێ کردەوە. ئەو لە ماوەیەکی کەمدا بە کردەوە سەداقەت و دڵسۆزی و ڕاستی و پاکیی خۆی نیشان دا و دەری‌خست کە ڕۆڵەی وەفاداری حیزبەکەیەتی. پاش ماوەیەک لەلایەن کومیتە شارستانی سەردەشت و هێزەوە بە بەرپرسی بەشی ماڵیی هێزی موعینی دیاری کرا و سادقانە و لێبراوانە درێژەی بە بەڕێوەبردنی ئەرکی پیرۆزی دا.

شەهید فەقێ ڕەسووڵ ڕۆژ لە گەل ڕۆژ زیاتر ئۆگری ژیانی پێشمەرگایەتی دەبوو. بەردەوام هەوڵی دەدا زیاتر لە خەباتی ڕەوای گەلەکەی تێ بگا و پتر پلەی زانیاریی خۆی بەرێتە سەرێ، لە بواری نیزامی‌دا پێشمەرگەیەکی ئازا و دوژمن‌بەزێن و کوڕێکی هەتا بلێی بەنەزم دیسیپلین بوو. ئەو کردەوانە و زۆر کردەوەی شۆڕشگێڕانەی دیکە بوونە هۆی ئەوهی پلەکانی نیزامیی یەک لە دوای یەک ببڕێ و سەرئەنجام وەک جێگری هێزی شەهید موعینی دیاری کرا. فەقێ ڕەسووڵ لە کاری پێشمەرگایەتییدا ڕێکوپێک و لەخۆبوردوو بوو. بەمشوور و لەگەڵ هاوسەنگەرانی ڕوو خۆش و بەئەخلاق بوو. خەڵک ڕێزیان دەگرت و خۆشیان دەویست و وەک کەسێکی خۆشناو و جێی متمانەی تەواو چاویان لێ دەکرد. لە شەڕە حەماسیەکانی مەلبەندی سەردەشتی سەرسەوز ئازایەتیی نواند و وەک فەرماندەیەک ڕۆڵی سەرەکی لە بەرپەڕچدانەوەی هێرشی هێزەکانی ڕێژیمدا بوو. فەقێ ڕەسووڵ هەتا کاتی شەهیدبوونی لە دەیان مەئمورییەتی حیزبی و دەیان شەڕ و بەربەرەکانیدا بەشداریی کرد و لە عەمەلیاتەکانی جادەی سەردەشت–پیرانشاردا لێوەشاوەیی و هونەری فەرماندەیی خۆی دەرخست. بەتایبەتی لە شەڕی پردی بریسوێ ڕۆڵی سەرەکیی گێڕا.

شەهید فەقێ ڕەسووڵ بە کردەوە نیشانی دا ئیمانی بە حەقانییەتی خەباتەکەی هەیە، هەربۆیە دڵسۆزانە و هەڵسوڕاوانە بۆ ناساندنی سیاسەتی حیزبەکەی بۆ خەڵکی کوردستان تێ‌دەکۆشا و لەم ڕێبازەدا لە هیچ هەوڵێک درێخی نەدەکرد. ئەو بە بەردەوامی کاری سیاسی و نیزامی تێکەڵاو کردبوو و لەهەر شوێنێک بە پێویستی زانیبا دەستی بە تەبلیغاتی حیزبی و ڕوونکردنەوەی خەڵکی دەکرد

بە داخەوە ئەو فەرماندە بەوەجە و ئەو ڕۆڵە شۆڕشگێڕەی حیزب و نەتەوەکەمان ڕۆژی ١٢ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٦٢ لە ناوچەی سەردەشت لە شەڕی نێوخۆیی لەگەڵ کۆمەڵەدا شەهید بوو و گیانی پێشکەش بە خاکی پاکی نیشتمان کرد.

ئاشی شۆڕش لەگەڕی خوێنینە
کوردە چالاکی حەماسەی ژینە
کوانێ چالاکی دڵی دارساوێن؟
قارەمانی بە ورەی دڵ لاوێن؟
ڕێی دێموکراتی نەبەز ڕێی ژینە
لەش لەپێناوی شەڕەف خوێنینە
پڕ لە ئەستێرەی گەشی هەرمانە
بەرزە ئەستێرەیەکی کوردستانە

قاسملوو؛
ڕێنسانسێک بۆ بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد

شارۆخ حەسەن‌زادە

ڕێنسانس وەک بزووتنەوەیەکی هزری و ئاوەزمەندی لە کۆتاییەکانی سەدەی چاردە لە ئیتالیا سەری هەڵدا، خێرا بەشی هەرە زۆری ئورووپای تەنی و نەریتە کۆنەکانی کردە بڵقی سەرئاو و چەمکگەلی وەک مرۆڤ‌تەوەریی خوڵقاند، بایەخی بۆ هونەر و وێژە گەڕاندەوە، پێناسەی نوێی بۆ ئۆل و ئایین دوای وەرگێڕانی کتێبی پیرۆز، دەستەبەر کرد، زانستی جۆراوجۆری داهێنا و بیروبۆچوونی فرەی هێنایە کایەوە.

لەو سەردەمەدا کەسایەتییەکی وەک "ماکیاڤێلی"Niccolò di Bernardo dei Machiavelli لەنێو میرنشینەکانی ئیتالیا(میدیچی) سەری هەڵدا و کتێبێکی لەسەر زانستی سیاسەت بەناوی "شالیار" نووسی. ناوبراو لەو کتێبەدا، سەرجەم میرنشینەکانی هان دا بۆ دەستەبەرکردنی هێزێکی یەکگرتوو و دامەزراندنی نیشتمانێکی یەکپارچەی سەربەخۆ. ئەو پێی وابوو "تەنیا ڕێگای چارەسەری کێشەکان و گەیشتن بە ڕێگاچارەی کۆتایی بۆیان، یەکگرتوویی سەرتاسەری میرنشینەکانی ئیتالیایە کە تەنیا بە سەرۆکایەتی "شالیار"ێک بووز دەخوا کە لەم ڕێگەیەدا شێلگیرانە هەوڵ بدا هیچ جۆرە لەبەرچاو گرتنێکی دۆستانە، ئەخلاقی، ئایینی نەبێت، چوونکە ئەمانە دەبنە لەمپەر و زی"!

چەند دەیە دوای ڕێنسانیی ڕۆژئاوا، لەبەر نزیکایەتیی جوغرافی لەتەک بەشی باکووری نیشتمانی کوردستان، شنەی فێنکی ئەو گۆڕانکاریی و نوێبوونەوەیە لە کوردستانی ژێردەستی عوسمانلی هەڵدەکا، کەسایەتییە کوردەکانیش وەخۆ دەکەون و دەست بە نووسین دەکەن، بەو جیاوازییە کورد بەپێچەوانە؛ گرنگی و بایەخی زیاتر بە وێژە و ئەدەب دەدا و نەهامەتییەکانی وەک قوربانییەکیی مێژوویی لەدەست "ئەوانیتر"دا دەبینێتەوە. ئەحمەدی خانی وەک کەسایەتییەکی ناوداری کورد لە سەردەمی هەڕەتی میرنشینە کوردەکان، هەموو کوڵ و زوخاوی خۆی لە "مەم و زین" وەک یەکێک لە بەرهەمە گرینگەکانی وێژەی کلاسیکی زمانی کوردیدا هەڵدەڕێژیت کە چیرۆکی ژینی کورد بە درێژایی دیرۆک لەو هۆنراوەیەدا بە شێوەی نیشانەناسانە دەخوێنییەوە. خانی لە 'مەم و زین"دا ویستی ئەوە بووە بیروڕای خۆی لەهەمبەر پرسگەلی جۆراوجۆری دۆزی کورد بەو شێوازە هێماییە دەرببڕێت و مەم و زین وەک پاساو و بیانوو بۆی بێنێتەوە:

"شەرحا غەمێ دل بکەم فەسانە
زین و مەمێ بکەم بەهانە..."

ئەو چیرۆکە تراژێدیکە کە نووسەرەکەی هەوڵی داوە لە زۆربەی زاراوەکانی کوردی کەڵک وەربگرێ، بە نەورۆز وەک هێمای جێژنێکی نەتەوەیی دەست پێ‌دەکات، ئەویندارى و سرووشتی خەم‌تاوێنی نیشتمان دوو دیاردەی هەرمانی ژینی کوردانەن، هەروەها نیشانەی "بەکر" وەک هێمای شۆڤار و گوێ‌بەل لە بەرامبەر "تاژەددین" وەک نیشانەیەک لە مێرخاسی، ئەمەگناس و خەباتکار لە تاکی کورد. خانی لە مەم و زیندا هانی کوردی داوە بۆ بەرەنگاربوونەوە دژ بە داگیرکەران ڕاپەڕن و بجووڵێن. لە شێعرێکی ناوازەشدا وەک یەکەم شاعیری نەتەوەپەرەستی کورد باسی یەکیەتی و یەکگرتووی و لەهەمان کاتدا زەبوونیی گەلانی داگیرکەر دەکا و دەڵێ:

گەر دێ هەبوا مە ئیتیفاقەک
ڤێگرا بکرا مە ئینقیادەک

ڕوم و عەرەب و عەجەم تەمامی
هەمیا ژ مە ڕا دکر غولامی

تەکمیل دکر مە دین و دەولەت
تەحسیل دکر مە عیلم و حیکمەت"

دوای خانی گەلێک کەسایەتی و مێرخاسی کورد چ وەک تاک و چ وەک بزووتنەوەی نەتەوەیی دەستیان بە چالاکی کردووە و تێچووەکەشیان بە دانانی گیانی خۆیان داوە. سەدەی بیستەم دەستپێکی شۆڕشە جدییەکانی نەتەوەی کوردە. لەو سەدەیەدا بە تایبەت دوای شەڕی یەکەمی جیهانی؛ گەلێک شۆڕش و ڕابوون بە شێوازی چەکداری و تەنانەت مەدەنی و سیاسی و کاری دیپلۆماسییش هەوڵ دەدەن لە دامەزراندنی حکوومەتە نوێیەکان بە پاڵپشتی ڕۆژئاوا کورد سەری بێ کڵاو نەمێنێتەوە. بەڵام هەموو هەوڵەکانییان لەبەر ئەوەیکە "کورد لە ئاوابەندیی سیاسیی ڕۆژئاواییەکان هیچ پێناسەیەکی بۆ نەکرابوو"، و لەلایەک دیکەشەوە بەهۆی "پەرتەوازەیی و پێکەوە نەحاوانەوە"، کوردستان تەریک کەوتەوە.

دوای نوشست و شکستەکانی بزووتنەوەی کورد لەهەرکام لە پارچەکانی کوردستان، لە دەیەی ٤٠ی زایینی سەدەی بیستەم بە دامەزرانی یەکەم حیزبە مۆدێرنەکان لە ڕۆژهەڵات و دیاریکردنی ستراتیژیی ڕوون، ئەو بەرنامەیەش وەدی دەهات کە بۆ گەیشتن بە ئامانج کورد دەبێ پێنج خاڵی سەرەکی لەبەرچاو بگرێ: دامەزراندنی حیزب و ڕێکخراوی پیشکەوتوو، میدیا و ڕاگەیاندن، ستراتیژیی دیاریکراو، هەبوونی سەرکردایەتییەکی ژیر و بوونی هێز(پێشمەرگە).

تەمەنی یەکەم کۆماری کوردستان و سەرۆک‌کۆمارەکەی کورت بوو، بەڵام بناغەی ئەو ئایدیایەی بە میرات بۆ گەلی کورد و حیزبی دێموکرات بەجێ هێشت کە دواتر، کەسایەتیی شەهید د. قاسملوو توانی لاپەڕەیەکی زێڕینی لە مێژووی بزاڤی ڕزگاریخوازیی گەلی کوردیی پێ بخەملێنیت. کاک دکتور وەک کەسایەتییەکی سیاسی، زانستی، ئاکادێمیک، دیپلۆمات و پێشکەوتوو لە قۆناغێکدا لە مێژووی قەیراناویی کورد و حیزبی دێموکرات هاتە مەیدان کە بزووتنەوەی کورد پێویستی بەو جۆرە لە کەسایەتییە کاریزماتیکە زۆرزانە هەبوو، هەتا خۆی لە شێوە ڕوانینی خەباتی کلاسیک و چاولێکەری و پاشماو جیا بکاتەوە و گۆڕانێکی بنەڕەتی بەسەر ئایدیا و تێڕوانینەکان بۆ دەستەبەر بوونی مافی کورددا بێنێت.

لە ڕوانگەی ماکس ڤێبەرەوە کە وەک یەکەم کۆمەڵناس لە وشەی سەرۆک و ڕێبەریی کاریزماتیک لە تیۆری بەڕێوەبەریی ڕێکخراوەییدا کەڵکی وەرگرتووە، کەسایەتیی کاریزماتیک کەسێکە هێزی ڕاکێشانی سەرنجی کۆمەڵگەی هەبێ و بە زانایی و تایبەتمەندیی بەرزی ئەخلاقی وەدیهێنەری لەخۆبوردوویی و هەستی پشت‌بەخۆبەستن لەنێو ئەو کەسانەی بڕوایان پێ‌کردووە بەرز بکاتەوە. بە ڕوانینی ڤێبەر، سەرکردەی کاریزماتیک خاوەن توانستی مەزن، لێزانیی تایبەت و تەیار بە تایبەتمەندی بەرزی کەسێتییە. دەکرێ ئەوەش بگوترێ کە، بەشی هەرەزۆری ئەو سەرکردە ناوازانە بەرهەمی قەیرانی ئاراییین و وەک ڕزگاریدەرێکن کە خەڵکەکەیان لەو قەیران و گرفتانە قوتار دەکەن.

قاسملوو بەو تایبەتمەندییانەی هەیبوو وەک ڕێبەرێکی لێوەشاوەی کاریزماتیک لە هەموو دەرفەتەکانی خەبات (وتووێژ، خەبات و بەرگریی چەکداری، دیپلۆماسی، تەشکیلاتی، میدیایی و...) کەڵکی وەردەگرت. بە واتایەکی دیکە هێزی پێشمەرگەی بۆ بەرەوپێشبردنی سیاسەتەکانی حیزب لە چوارچێوەی مەیدانیی دیپلۆماسی و بانگەشەی گوڕوتین خستنی کۆمەڵگە بە هەرماویی خەبات ئاراستە دەکرد. قاسملوو لە سەردەمی ڕێبەری حیزبی دێموکراتدا توانیی ئەو حیزبە بە شێوەیەکی بانخۆزاو پەرە پێ بدا و جگە لە خۆی، حیزبیش لەنێو خەڵکدا خۆشەویست و شیاوی متمانە بکات. ئەو جیا لە نووسینەوەی ئەساسنامە و ئامانج و ڕوانینی نوێ بۆ حیزب، توانی حیزب لە ژێردەستیی "تودە" و "پارتی دێموکرات" بکێشێتە دەر و سەربەخۆیی سیاسی بۆ گەڕاندەوە.

لە دەرەوەی بازنەی خەباتی دەروون تەشکیلاتی حیزبی، بە هێنانە ئارای تێرمی نوێ لە زانستی ئابووری سیاسی، بەرچاوی کۆمەڵگای دەستەبژێریی کوردی ڕوونتر کردەوە. لە قوتابخانەی فرانکفۆرت یان "ڕەخنەگرانە"، کە ئامانجی ئەو قوتابخانەیە ئەوە بووە بەئاشکرا ڕەخنە لە پێکهاتە و بنەمای دەستەڵات بگرێ، چوونکە پێیان وایە قەیرانی کۆمەڵایەتی و ئاریشە و کێشەکانی، زیاتر بۆ قەوارەی کۆمەڵایەتی و بنەماکانی کولتووری دەگەڕێتەوە. ئەگەرچی ئەم هزرە لەسەر بنەمای ئایدیای نوێ‌مارکسیستی هەڵچندراوە، بەڵام زۆرجار ڕوانینی ڕەخنەگرانەی پێوە دیارە و تەنانەت خودی مارکس و بیرۆکەکەیشی هەڵدەشێلێ. ئەو بیرمەندانە وێڕای ئەوەیکە سەر بە ڕێبازی مارکسن، بەڵام لە زۆر ڕووە قەدەرگەرێتی یان جەبرگەرایی(determinism) ئابووریی مارکس و سەرنجنەدان بە لایەنەکانی دیکەی کولتوور دەخەنە بەر ڕەخنە، د. قاسملووش وەک کەسێکی ڕەخنەگر لەم بوارە بە نووسینی کورتەباس ئەو باسە دێنێتە گۆڕ و لایەنی جێخستنی سۆسیالیزم لەنێو کولتووری کوردان بە ڕوانینی ئاوارتەی خۆی شی دەکاتەوە. ناوبراو ئاوابەندیی کۆمەڵایەتی، هزری و مێژوویی مارکس پەسند دەکات بەڵام بە شێوازی خۆی بناغەیەکی نوێ بۆ ئیدەئالی ڕێکخراوەیی لە دوارۆژی کۆمەڵگەی کوردی دادەمەزرێنێت کە وەڵامدەری هەلومەرجی کۆمەڵایەتی و سیاسی نیشتمانەکەیەتی و بەر لە هەموو شتێک لەگەڵ بەرژەوندیی نەتەوەیی دەگونجێ کە زۆر لایەنی ئابووری، فەرهەنگی، کۆمەڵایەتی و مێژوویی جیاوازی لەگەڵ وڵاتانی دیکە هەیە.

"ئەگەر سۆسیالیزمی دیمۆکراتیک بە پێناسەی کورتەباس (١٩٨٣) ڕێگەی سێیەم بوو لە نێوان سۆسیال دیمۆکراسی و کۆمۆنیزم (سۆسیالیزمی مەوجوود) واتە سنووربەندی هەم لەگەڵ سۆسیال دیمۆکراسی هەبوو و هەم لەگەڵ سۆسیالیزمی مەوجوود و هەوڵێک بوو بۆ دابینکردنی سۆسیالیزمێکی ڕاستەقینە تێکەڵ بە دیموکراسییەکی حەقیقی. ئێمە لەم خوێندنەوەیە نوێیەدا لەنێوان سۆسیالیزمی دیمۆکراتیک لە لایەک و نیولیبراڵیزم و چەپی ڕادیکاڵ لەلایەکی دیکە سنووربەندی دەکەین. لە ڕاستیدا هەروەک لە نامیلکەی "کورتەباس"دا بە ڕاشکاوی گوتراوە «سۆسیالیزمی دێموکراتیک» لەگەڵ سۆسیال دێموکراسی جیاوازیی هەیە. بۆ پشتڕاستکردنەوەی ئەم ئیدیعایە دەتوانین ئاماژە بەم ئیستدلالانە بکەین:

– سۆسیالیزمی دێموکراتیکی پێناسەکراو لە کورتەباس‌دا، ئانالیز و لێکدانەوەی مارکسیزمی لەسەر سەرمایەداری پەسەندە.

– سیستم (نظام)ی سەرمایەداری ڕەت دەکاتەوە و دەڵێ سەرمایەداری وەک نیزامێکی کۆمەڵایەتی لەلایەن مێژووەوە مەحکوومە.

– بۆ دامەزراندنی سۆسیالیزم وەک سیستمێکی ئابووری ـ کۆمەڵایەتی هەوڵ دەدا کە تێیدا هەر کەس بەپێی لێهاتوویی کاری پێ دەسپێردرێ و بەپێی کارەکەی حەقی خۆی لە کۆمەڵ وەردەگرێ.

بایکۆتی هه‌ڵبژاردنه‌کان یان ڕێفڕاندۆمی نا به‌ کۆماری ئیسلامی؟

باوان عه‌لیزاده‌

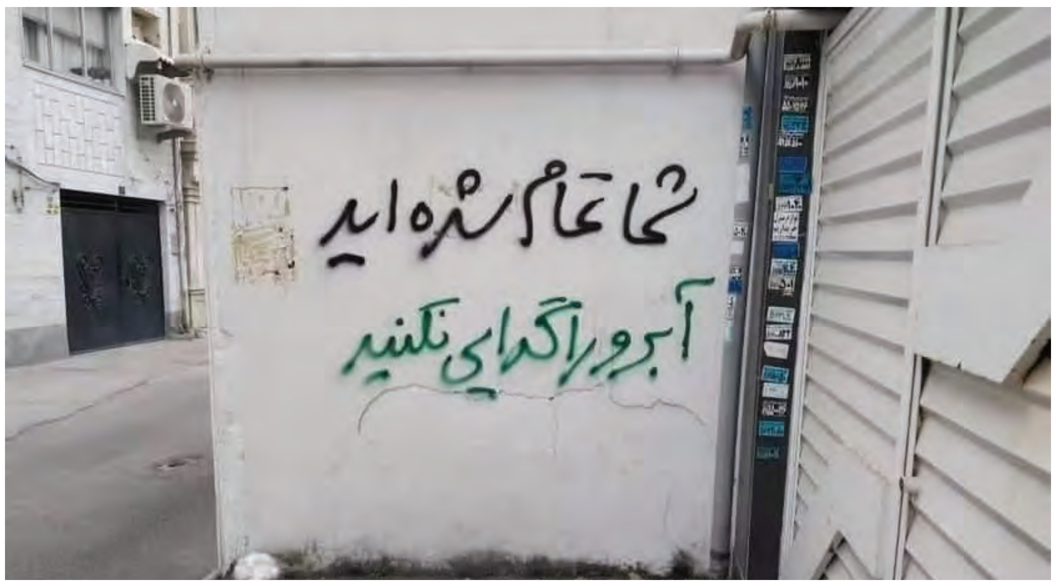

کۆماری ئیسلامیی ئێران له‌ به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌کانی ڕۆژی ٨ی پووشپه‌ڕدا که‌مترین ئاستی به‌شداریی له‌ هه‌ڵبژاردنه‌کانی سه‌رکۆماری له‌ مێژووی خۆیدا تۆمار کرد. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که‌ به‌شێکی ئه‌م که‌مه‌ ده‌نگه‌ش که‌ دراوه‌ له‌سۆنگه‌ی داماوی و بێده‌ره‌تانیی که‌سانێک بووه‌ دڵیان به‌ که‌مترین کرانه‌وه‌ی سیاسی و ئابووری له‌ دۆخی وڵات به‌هۆی واده‌ و به‌ڵێنه‌کانی کاندیدایه‌ک خۆش بووه‌ که‌ وه‌ک ڕکه‌به‌ری سه‌ره‌کیی کاندیدای دڵخوازی نیزام جێ خراوه‌، به‌ڵام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ده‌کرێ له‌ چه‌ند خاڵدا لێکدانه‌وه‌یه‌کی دی بۆ ئه‌م دۆخه‌ بکه‌ین:

– پێش هه‌موو شتێک ئه‌و به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌ی ڕۆژی هه‌ینی به‌ڕێوه‌ چوو پتر له‌وه‌ی ڕکابه‌ری بۆ گرتنه‌ده‌ستی جڵه‌وی سه‌رکۆماریی نیزام بێت، ململانێی خه‌ڵک و ده‌سه‌ڵات و ڕێفڕاندۆمی "نا" به‌ کۆماری ئیسلامی له‌لایه‌ن خه‌ڵکه‌وه‌ بوو، خه‌ڵکێک که‌ له‌ ئێستادا هه‌ڵبژاردنه‌کان وه‌ک ئه‌کتێکی نافه‌رمانیی مه‌ده‌نی و بایکۆت و سندووقه‌کانی ده‌نگدان وه‌ک تاکه‌ چه‌کی به‌رده‌ستی خۆیان له‌هه‌مبه‌ر نیزامی سیاسیی وڵاتدا به‌کار دێنن.

– له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا تێکڕای ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی له‌ ده‌ره‌وه‌ی وڵات به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌کانیان بایکۆت کردبوو، له‌ نێوخۆی وڵاتیشدا زۆر لایه‌نی سیاسی، کۆڕوکۆمه‌ڵی مه‌ده‌نی، زیندانیانی سیاسی و بنه‌ماڵه‌ی دادخوازی ڕۆڵه‌کوژراو هه‌ڵوێستی بایکۆتیان هه‌ڵبژاردبوو. به‌وه‌ش سه‌ره‌ڕای هه‌موو بازاڕگه‌رمی و فرتوفێڵه‌کانی ڕێژیم بۆ هاندانی پتری خه‌ڵک بۆ چوونه‌ سه‌ر سندووقه‌کانی ده‌نگدان نه‌ک ڕیزی خه‌باتی سه‌رانسه‌ری بۆ تێپه‌ڕین له‌ کۆماری ئیسلامی درزی تێ نه‌که‌وت؛ به‌ڵکوو خه‌باتی مافخوازانه‌ دژی ڕێژیم هه‌نگاوێکی دیکه‌ش به‌ره‌و پێش چوو.

– له‌ ڕوانگه‌ی عه‌لی خامنه‌یی هه‌ر ده‌نگێک به‌ هه‌ر کاندیدایه‌ک درابێت، چووه‌ته‌ نێو هه‌مبانه‌ی ڕێژیم و هۆکارێک بووه‌ بۆ کڕینی "عیززه‌ت" و "حه‌یا" له‌پێناو "مانه‌وه‌ و به‌ردوامی"ی نیزامدا! له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا باس له‌ ئه‌نگیزه‌ی به‌شێکی زۆر له‌ به‌شداران له‌و که‌مه‌ به‌شدارییه‌شدا کرا که‌ نیازی دڵیان به‌ هیچ کلووجێک له‌گه‌ڵ بۆچوونه‌کانی خامنه‌یی یه‌ک ناگرنه‌وه‌؛ به‌ڵام به‌و حاڵه‌ش ئێستا ئیدی خامنه‌یی هه‌ر به‌و مه‌نتیقه‌ی خۆی ده‌بێ بۆی ده‌رکه‌وتبێ هه‌ر ده‌نگێکیش له‌و به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌دا نه‌چووه‌ته‌ نێو سندووقه‌کانی ده‌نگدانه‌وه‌، ده‌نگی دژ و "نا" به‌ ڕێژیم بووه‌.

– ڕێفۆڕمخوازه‌ حکوومه‌تییه‌کان له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا زیاتر له‌ سێ ده‌وره‌ بوو که‌وتبوونه‌ به‌ر غه‌زه‌بی خامنه‌یی و ناوکی ده‌سه‌ڵات، به‌ڵام به‌ خوێندنه‌وه‌ی هه‌ڵه‌ له‌ دۆخه‌که‌ و سیله‌ی ڕه‌حمی ئه‌مجاره‌ی خامنه‌یی له‌ به‌شدارییپێکردنی سنووردار و چوارچێوه‌بۆداندراودا پێیان وابوو ده‌توانن دیسانه‌که‌ش خه‌ڵک هه‌ڵخه‌ڵه‌تێننه‌وه‌ و له‌و سۆنگه‌یه‌وه‌ ببنه‌وه‌ شه‌ریکه‌ به‌شی ده‌سه‌ڵات. که‌چی ده‌رکه‌وت وشیاریی سیاسیی خه‌ڵکی ئێران و قووڵایی قه‌یرانی ڕه‌واییه‌تی خۆیان و ڕێژیم زۆر له‌وه‌ زیاتره‌ بتوانن خۆی پێ بگرنه‌وه‌. به‌ واتایه‌کی دی "اصلاح‌طلب، اصولگرا؛ دیگه‌ تمام ماجرا" هه‌ر دروشمی سه‌رزاری خه‌ڵک له‌ خۆپێشاندانه‌کانی سه‌رشه‌قام نه‌بوو، به‌ڵکوو نواندنی ئیراده‌ و شێلگیریی ئه‌وان بۆ تێپه‌ڕین له‌ ته‌واوه‌تیی ئه‌م ڕێژیمه‌یه‌ که‌ به‌رده‌وام پێشان ده‌درێته‌وه‌. ئێستا تاکه‌ کارتی به‌رده‌ستی ڕێفۆڕمخوازه‌کان بۆ ڕاندی دووهه‌می هه‌ڵبژاردنه‌کان له‌ هه‌ینیی داهاتوودا ترساندنی خه‌ڵک له‌ هاتنه‌سه‌رکاری جه‌لیلی و سیاسه‌ته‌کانیه‌تی، به‌ڵام خه‌ڵک له‌وه‌شدا ئه‌زموونی زۆریان له‌ گه‌مه‌ی هه‌ڵبژاردنی خراپ له‌هه‌مبه‌ر خراپتردا هه‌یه‌ و جارێکی دیکه‌ ده‌رفه‌تی به‌ "خراپ"ێکی دیکه‌ ناده‌ن "خراپتر" له‌ پێشوویان به‌سه‌ر بێنێت.

– مسته‌فا پوورمحه‌ممه‌دی، یه‌کێک له‌ جه‌للاده‌کانی ده‌یه‌ی ٦٠ی هه‌تاویی ڕێژیم تاکه‌به‌ربژێری ئاخوندی که‌وای‌شۆڕ له‌به‌ر و مه‌ندیل له‌سه‌ر بوو، به‌ڵام سه‌تا یه‌کی ده‌نگه‌کانیشی نه‌هێناوه‌. ئه‌وه‌ش ده‌ریخست به‌ها و بایه‌خی سیمبولی مه‌عنه‌ویی ده‌سه‌ڵاتی ئیسلامی له‌لای خه‌ڵک ته‌نانه‌ت له‌لای به‌شدارانی به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌که‌ش چه‌نده‌؟ وه‌ک چۆن نیزیک به‌ ٢ میلیۆن ده‌نگی سووتاو و چرووکی به‌شداران ڕێک ٢٠ هێنده‌ی ئه‌و ده‌نگه‌ بوو به‌ پوورمحه‌ممه‌دیی جه‌للاد درابوو.

– هه‌تا کاتژمێر ٧ی ئێواره‌ و پاش ١١ سه‌عات کات بۆ ده‌نگدان به‌پێی بیلبوردی وه‌زاره‌تی نێوخۆ ئاستی به‌شداریی خه‌ڵک سه‌تا ٢٢ بوو، به‌ڵام دوای دوو جار درێژکردنه‌وه‌ هه‌تا سه‌عات ١٢ی شه‌و له‌ کۆتاییدا ئاستی به‌شداری له‌ بیلبۆرده‌که‌دا نیزیک سه‌تا ٤٠ پێشان درا. له‌ کاتێکدا به‌ شایه‌تیی هه‌موو وێنه‌ و فیلمه‌کان به‌درێژایی ڕۆژ له‌ هه‌ندێ شوێن و بنکه‌کانی ده‌نگدان په‌پووش نه‌یده‌خوێند و ته‌نانه‌ت کارمه‌نده‌کانی سه‌ر سندووق خه‌ونووچکه‌ ده‌یبردنه‌وه‌، ئه‌دی خێره‌ له‌ چوار سه‌عاتی دوایی نیوه‌شه‌ودا ئاستی به‌شداریی دووهێنده‌ ببێت؟ ئه‌وه‌ ئه‌گه‌ر ئامارسازیی ده‌سه‌ڵات بۆ که‌مکردنه‌وه‌ له‌ تاڵایی شکان و هه‌ره‌سهێنانیان له‌ به‌رانبه‌ر ئیراده‌ی خه‌ڵک و بایکۆت نه‌بێ چیی دیکه‌ی پێ ده‌گوترێت؟

– خاڵێکی گرینگی دیکه‌ سێبه‌ری قوورسی بزووتنه‌وه‌ی ژینا به‌سه‌ر به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌کانه‌وه‌ بوو. کۆماری ئیسلامی ده‌یویست به‌ هه‌رجۆرێک بووه‌ به‌ بردنه‌سه‌رێی ئاستی به‌شداریی خه‌ڵک، له‌ هاوکێشه‌ ناوچه‌یی و نێوده‌وڵه‌تییه‌کاندا مه‌شروعییه‌تی سیاسی بۆخۆی بکڕێته‌وه‌، به‌ڵام ده‌نگنه‌دانی زیاتر له‌ سه‌تا ٦٠ی خه‌ڵکی ئێران و زیاتر له‌ سه‌تا ٨٠ی خه‌ڵکی تاران –تازه‌ ئه‌ویش به‌پێی ئاماره‌ ده‌ستتێبراوه‌کان– جارێکی دیکه‌ که‌لێن و مه‌ودای هه‌راوی دابڕانی خه‌ڵک و نیزامی سیاسیی کۆماری ئیسلامیی پێشان دایه‌وه‌.

دواجار، کۆماری ئیسلامیی ئێران به‌ زه‌وتکردنی ماف و ئازادییه‌کانی خه‌ڵک؛ به‌ دروستکردنی ده‌یان قه‌یرانی سیاسی و ئابووری و کۆمه‌ڵایه‌تی که‌ خه‌ڵک ده‌بێ تێچووه‌که‌ی بده‌ن، به‌ سه‌رکوتی خوێناوی خۆپێشاندان و ناڕه‌زایه‌تیی مه‌ده‌نییه‌کان به‌تایبه‌ت له‌ به‌فرانباری ١٣٩٦ به‌ولاوه‌ ئیدی هیچ ڕێگایه‌کی گه‌ڕانه‌وه‌ی نه‌ بۆخۆی و نه‌ بۆ خه‌ڵک نه‌هێشتۆته‌وه‌. بۆیه‌ ڕێژیم نه‌ به‌ "خالس‌سازی" و "جێگۆڕکێ" به‌ مۆره‌کانی ده‌توانێت درێژه‌ به‌ ته‌مه‌نی خۆی بدات، نه‌ خه‌ڵک ئاماده‌ن چیدی له‌ مه‌یدانی ڕێژیمدا یاری بکه‌ن و وه‌ک ده‌بینین چاره‌نووسی خۆیان له‌ چاره‌نووسی ڕێژیم جیا کردووه‌ته‌وه‌، و به‌ ده‌ربڕینێکی دی داهاتووی خۆیان له‌ نه‌مانی ئه‌م ڕێژیمه‌دا ده‌بینن و بۆ ئه‌وه‌ش له‌ خه‌بات به‌رده‌وامن.

ویستگه‌

"خوێ به‌ برینماندا مه‌که‌ن"

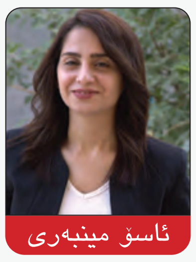
ئاسۆ مینبه‌ری

پرسی هه‌ڵبژاردن له‌ چوارچێوه‌ی ده‌سه‌ڵاتی خۆسه‌پێنی کۆماری ئیسلامیدا پرسێکی چه‌واشه‌کارانه‌یه‌ و هه‌موو جومگه‌کانی ئه‌و ده‌سه‌ڵاته‌ به‌ جۆرێک له‌ جۆره‌کان ناته‌باییان له‌گه‌ڵ ئه‌م پرسه‌ هه‌یه‌. ئه‌زموونی ساڵانی ڕابردووش به‌ باشی ئه‌م ڕاستییه‌ی ده‌رخستوه‌ که‌ هه‌ڵبژاردن له‌ چوارچێوه‌ی ئه‌م ڕێژیمه‌دا، ته‌نیا شانۆیه‌کی گاڵته‌ئامێز بۆ چه‌واشه‌کردنی ڕاستییه‌کان و له‌ ڕاستای ئاکامگیرییه‌ک له‌ قازانجی ده‌سه‌ڵاتدا بووه‌

ئه‌گه‌رچی له‌ مێژووی ئه‌م ڕێژیمه‌دا یاریی نێوان باڵه‌کانی ڕێژیم له‌ژێر سێبه‌ری ده‌سه‌ڵاتی ویلایه‌تی فه‌قیهدا، توانیویه‌تی جاروبار ڕه‌نگوبۆنێکی دیکه‌ به‌م پرسه‌ ببه‌خشی، به‌ڵام له‌ ڕاستیدا چییه‌تیی ئه‌م ڕێژیمه‌ و شانۆبوونی ئه‌م پرسه‌ هیچکات لای خه‌ڵکانی وه‌زاڵه‌هاتووی ئێران شاراوه‌ نه‌بووه‌. ئه‌وه‌ی که‌ به‌ درێژایی زیاتر له‌ ٤ ده‌یه‌ی ڕابردوو له‌م شانۆیه‌دا بۆ ڕێژیم گرینگ بووه‌، نیشاندانی ڕێژه‌ی حه‌شیمه‌ت و له‌ کۆتاییشدا ده‌رهێنانی ناوی ئه‌و مۆره‌یه‌ له‌ سندووقه‌کان بووه‌ که‌ زیاتر له‌ ڕاستای به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی ئه‌م ده‌سه‌ڵاته‌ خۆسه‌پێندا هه‌نگاو هه‌ڵده‌گرێ؛ هه‌ر بۆیه‌ له‌ ٤٥ ساڵی ڕابردوودا، گۆڕه‌پانی هه‌ڵبژاردنه‌کان، گرینگترین ده‌رفه‌ت بۆ خه‌ڵک، بۆ "نا" گوتن به‌م ڕێژیمه‌ و ته‌واویه‌تی ئه‌م ڕێژیمه‌ بووه‌.

له‌ ماوه‌ی ڕابردوودا و دوای مردنی ئیبراهیم ڕه‌ئیسی که‌ بڕیار درا له‌ ٨ی پووشپه‌ڕدا ڕێژیم شانۆیه‌کی دیکه‌ بۆ دیاریکردنی سه‌رۆککۆماری نوێ به‌ڕێوه‌ ببات، شه‌پۆلێک له‌ داواکارییه‌کان بۆ بایکۆتی ئه‌م شانۆیه‌ ده‌ستیان پێ کرد. ئه‌گه‌رچی له‌ کاتی به‌ڕێوه‌چوونی به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌کانی ڕه‌شه‌مه‌ی ساڵی ڕابردوودا خه‌ڵک به‌ بایکۆتی ئه‌م شانۆیه‌، په‌یامی گرینگی نه‌ویستنیان به‌ ڕێژیم دا به‌ڵام، بێگومان ئه‌م ده‌سه‌ڵاته‌ بۆ مانه‌وه‌ی خۆی هه‌ر ده‌بێ دوا په‌له‌قاژه‌کانی بکات و له‌م ڕاستایه‌شدا، به‌ڕێوه‌بردنی شانۆی هه‌ڵبژاردنه‌کانی سه‌رۆکۆماری به‌ هێنانه‌ به‌ر باسی کۆمه‌ڵێک پرس و بابه‌تی گرینگی وه‌ک پرسی ژنان و هه‌ڵاوسان و گه‌مارۆ ئابوورییه‌کان ده‌کرێ وه‌کوو ڕێگه‌چاره‌یه‌ک له‌لایه‌ن ڕێژیمه‌وه‌ بۆ ڕاکێشانی خه‌ڵک بۆ سه‌ر سندووقه‌کانی ده‌نگدان و درێژه‌دان به‌ شانۆگه‌رییه‌ی چاوی لێ بکرێت.

ئه‌وه‌ی که‌ له‌ شانۆی ئه‌مجاره‌دا گرینگ بوو، داواکارییه‌ به‌رباڵوه‌کان بۆ بایکۆتی به‌ناو هه‌ڵبژاردنه‌کان بوو، هه‌ر له‌ کاتی ته‌ئیدی سه‌ڵاحییه‌تی به‌ربژێره‌کانه‌وه‌ که‌ جۆرێک له‌ چنینی مۆره‌کانی ڕێژیم به‌ بناژۆخواز و ڕێفۆڕمخوازی به‌ شێوه‌یه‌کی به‌رنامه‌بۆداڕێژراو پێوه‌ دیار بوو چالاکانی مه‌ده‌نی، ڕێکخراوه‌ مافی مرۆییه‌کان، بنه‌ماڵه‌ مافخوازه‌کان، حیزب و لایه‌نه‌ سیاسییه‌کان و گرینگتر له‌ هه‌مووی دایکانی شه‌هیدانی شۆڕشی ژینا به‌ بڵاوکردنه‌وه‌ی ڕاگه‌یه‌ندراو و به‌یاننامه‌، داوایان له‌ خه‌ڵک کرد که‌ تێکه‌ڵ به‌م یارییه‌ی ڕێژیم نه‌بن و به‌شداری له‌م شانۆیه‌دا نه‌که‌ن.

دایکانی شه‌هیدانی شۆڕشی ژینا له‌ ڕۆژانی پێش به‌ڕێوه‌چوونی گاڵته‌جاڕییه‌که‌ی ٨ی پووشپه‌ڕدا، به‌ بڵاوکردنه‌وه‌ی به‌یاننامه‌یه‌ک ڕوو له‌ خه‌ڵک وێڕای بایکۆتی ئه‌م شانۆیه‌، ڕایانگه‌یاند که‌ به‌ربژێره‌کانی ڕێژیم خۆیان به‌رپرس و هاوبه‌شی جینایه‌ت و کوشتنه‌کان له‌لایه‌ن ڕێژیمه‌وه‌ن. ئه‌م دایکانه‌ هه‌ر له‌م به‌یاننامه‌یه‌دا ڕایانگه‌یاند: ئێمه‌ هه‌تا کاتێک که‌ بکوژانی منداڵه‌کانمان دادگایی نه‌کرێن و سزا نه‌درێن، واز له‌ مافخوازی ناهێنین و ته‌واویه‌تی ڕێژیم مه‌حکووم ده‌که‌ین و به‌شداری له‌ شانۆی هه‌ڵبژاردندا ناکه‌ین. ئه‌م دایکه‌ جه‌رگسووتاوانه‌ی کوردستان له‌ به‌ره‌به‌ری هه‌ڵبژاردنه‌کاندا جارێکی دیکه‌ به‌ بڵاوکردنه‌وه‌ی وێنه‌ی له‌خوێنگه‌وزاوی منداڵه‌کانیان بۆ جارێکی دیکه‌ وێڕای بایکۆتی هه‌ڵبژاردنه‌کان، داوایان له‌ خه‌ڵک کرد که‌ خوێ به‌ برینیاندا نه‌که‌ن و ئه‌م ئینتساباته‌ بایکۆت بکه‌ن.

ئه‌م دایکانه‌ له‌ به‌شێک له‌م به‌یاننامه‌یه‌دا له‌وپه‌ڕی وشیاریدا باسیان له‌وه‌ کرد که‌ جیاوازییه‌ک له‌ نێوان بناژۆخواز و ڕێفۆڕمخوازدا نییه‌ و ڕایانگه‌یاند: ئامانجی هه‌ردووکیان پاراستنی نیزامی لاوکوژ و ژنکوژی خۆیانه‌ و ئه‌گه‌ر منداڵه‌کانمان سه‌باره‌ت به‌ دۆخی ناله‌باری سیاسی، ئابووری و مافی مرۆیی ناڕه‌زایه‌تی ده‌رببڕن به‌ شێوه‌ی سه‌رروو یاسایی له‌سێداره‌یان ده‌ده‌ن. به‌ هه‌ر ده‌نگێک گولله‌کان سینگی منداڵه‌کانمان هه‌ڵده‌دڕن و هاوبه‌شی کوشتنی منداڵه‌کانمان ده‌بین.

دوابه‌دوای بایکۆتی به‌رباڵو و سه‌رکه‌وتووانه‌ی شانۆی هه‌ڵبژاردنه‌کان له‌لایه‌ن خه‌ڵکه‌وه‌ له‌ چوارده‌یه‌مین خولی هه‌ڵبژاردنه‌کانی سه‌رۆکۆماریی ڕێژیمی ئێراندا، دیسانه‌وه‌ کۆمه‌ڵێک له‌ دایکانی مافخوازی کوردستان کۆ بوونه‌وه‌ و ڕایانگه‌یاند که‌ قه‌ت له‌گه‌ڵ بکوژان و ئه‌وانه‌ی که‌ درۆ ده‌که‌ن نابینه‌ هاوپه‌یمان.

دایه‌ مینا، دایکی شه‌هریار محه‌ممه‌دی له‌ شه‌هیدانی بزووتنه‌وه‌ی ژن، ژیان، ئازادی له‌ بۆکان، به‌ بڵاوکردنه‌وه‌ی وێنه‌یه‌ک له‌ دایکانی مافخواز له‌ ئینستاگرامه‌که‌ی خۆیدا نووسی؛ "ڕێزمان بۆ خوێنی پاکی منداڵه‌کانمان هه‌یه‌ و به‌ حورمه‌تی خوێنی پاکی منداڵه‌کانمان و باقی منداڵه‌کان، قه‌ت له‌گه‌ڵ بکوژان و فێڵبازان و ئه‌وانه‌ی که‌ درۆ ده‌که‌ن نابینه‌ هاوپه‌یمان". ئه‌م وشیاری و مه‌یدانارییه‌ له‌لایه‌ن دایکی شه‌هیدانه‌وه‌، ئه‌ویش له‌ کاتێکدا که‌ گوشاره‌کان له‌لایه‌ن ناوه‌نده‌ سه‌رکوتکه‌ره‌کانی ڕێژیمه‌وه‌ بۆ سه‌ر بنه‌ماڵه‌ی شه‌هیدان و به‌تایبه‌ت دایکه‌ مافخوازه‌کان زۆر بووه‌ته‌وه‌، شیاوی پێزانینه‌.

دایکی شه‌هیدان جیا له‌وه‌ی که‌ له‌ کاتی شۆڕشه‌که‌دا به‌ وره‌ و هێزه‌وه‌ و سه‌ره‌ڕای زامداربوونی دڵیان و له‌ده‌ستدانی ئازیزه‌کانیان پێشه‌نگایه‌تیی ئه‌و شۆڕشه‌یان کرد، له‌ هه‌موو ده‌رفه‌تێک بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی هاواری مافخوازیی خۆیان که‌ڵک وه‌رده‌گرن و به‌ مه‌یدانداریی بزووتنه‌وه‌که‌ هه‌وڵ بۆ وشیارکردنه‌وه‌ی کۆمه‌ڵگه‌ ده‌ده‌ن، هه‌ر بۆیه‌ ئه‌رکی ئه‌خلاقیی تاکه‌کانی کۆمه‌ڵگه‌ی کوردستانیش ئه‌وه‌یه‌ که‌ خوێ به‌ برینیاندا نه‌که‌ن و به‌ فرتوفێڵی مۆره‌ و ده‌ستوپێوه‌ندییه‌کانی ڕێژیم نه‌که‌ونه‌ نێو بازنه‌ی یارییه‌ بێ ئاکامه‌که‌ی کۆماری ئیسلامییه‌وه‌.

درێژه‌ی

قاسملوو؛ ڕێنسانسێک بۆ بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد

– خاڵه‌ جیاکه‌ره‌وه‌کانی له‌گه‌ڵ کۆمۆنیزمی ڕووسی، ... یان سۆسیالیزمی ئارایی.

له‌گه‌ڵ ئه‌و پاوانخوازی و تۆتالیتاریزمه‌ی که‌ کۆمۆنیزمی ڕووسی یا سۆسیالیزمی ئارایی به‌ڕێوه‌ی ده‌با له‌گه‌ڵ سۆسیال دیمۆکراسی هاوده‌نگه‌، هه‌ر بۆیه‌ جه‌خت له‌سه‌ر دیمۆکراسی و ڕه‌تکردنه‌وه‌ی هه‌ر چه‌شنه‌ دیکتاتۆرییه‌ک ده‌کا

– تێڕوانینی مارکسیستی له‌ جێگای خۆیه‌تی، ئه‌گه‌ر نه‌ هه‌مووی به‌ڵام زۆر بنه‌مای لێنینیزم وه‌لانراوه‌ و ستالینیزم به‌ته‌واوی ماڵئاوایی لێ‌کراوه‌.

– ئه‌م سۆسیالیزمی دیمۆکراتیکه‌ شکڵێکه‌ له‌ ئاکامی دوو خه‌ت یان دوو نه‌ریت، واته‌ هه‌وڵدانێکه‌ بۆ تێکهه‌ڵکێش کردنی حه‌ره‌که‌تێکی واقیعی به‌ره‌و سۆسیالیزم به‌ دیمۆکراسییه‌کی ڕاسته‌قینه‌".(بازیار. ٢٠١٩).

کاک دوکتور، وێڕای ئه‌وه‌یکه‌ چه‌پێکی دێموکرات بوو، له‌ هه‌مان کاتدا شۆڕشگێڕ و نه‌ته‌وه‌یی بوو. به‌رده‌وام باسی له‌ پرسی کورد و چاره‌سه‌رکردنی به‌ شێوازی ئاشتیانه‌ کردووه‌ و به‌ر له‌ کوردستان، دێموکراسیی بۆ ئێران خواستووه‌؛ چوونکه‌ پێی وابووه‌ به‌بێ دێموکراسی له‌ ئێرانێکی دیکتاتۆری‌لێدراودا که‌ قه‌ت دێموکراسی به‌خۆیه‌وه‌ نه‌بینیوه‌ مافه‌کانی گه‌لی کورد و باقی گه‌لانی دیکه‌ی نیشته‌جێ له‌م جوغرافیایه‌ ده‌سته‌به‌ر نابن؛ جا به‌پێی ئه‌زمونی خۆی له‌ دوو جۆر ڕێژیمی پاشایه‌تی و ئۆلی زۆر به‌ڕاشکاوی ڕای خۆی ده‌ربڕیوه‌. هه‌ر له‌م پێوه‌ندییه‌دا سنووربه‌ندییه‌کی ده‌گه‌ڵ جۆری حکوومه‌ته‌کان له‌ ئێران وێنا کردووه‌ که‌ هه‌تا ئێستاش دوای چه‌ند ده‌یه‌ کاری پێ ده‌کرێ؛ قاسملوو له‌ دوامین وتووێژی خۆیدا ده‌گه‌ڵ به‌شی فارسیی "بی بی سی" وێڕای ئه‌وه‌یکه‌ جه‌خت له‌ پلۆرالیزم و ئازادیی ڕا ده‌ربڕین له‌ته‌ک ئازادیی زمانه‌ نه‌ته‌وه‌ییه‌کان ده‌کاته‌وه‌، باس له‌ نه‌بوونی هه‌موو جۆره‌ دیکتاتۆرییه‌ک ده‌کاته‌وه‌ و ده‌ڵێ: دیکتاتۆری ناتوانێ ئامانجه‌کانی خه‌ڵکی ئێران دابین بکا، جا چ دیکتاتۆریی پاشایه‌تی بێ، چ دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامی؛ ته‌نانه‌ت باس له‌ دیکتاتۆریی پرۆلیتاریاش ده‌کا که‌ ئه‌و سه‌رده‌م ئه‌و چه‌مک و واژانه‌ زۆر له‌ بره‌ودا بوون و لایه‌نگری زۆر و تایبه‌تیان هه‌بوو.

دوکتور قاسملوو له‌ درێژه‌دا باسی ئه‌وه‌ ده‌کات که‌: ئێران پێویستی به‌ سیسته‌مێکی دێموکراتیک هه‌یه‌ که‌ به‌ له‌به‌رچاوگرتنی فه‌رهه‌نگ و مێژووی ئێمه‌ و به‌ پاراستنی ڕێساکانی دێموکراسی، هه‌روه‌ها جاڕنامه‌کانی جیهانیی ڕێکخراوی نه‌ته‌وه‌ یه‌کگرتووه‌کان و مافه‌کان مرۆڤ، ده‌کرێ وڵات به‌ڕێوه‌ بچێ. هه‌ربۆیه‌ دوکتور قاسملوو دژایه‌تیی ده‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌و لایه‌نانه‌ هه‌یه‌ که‌ ده‌خوازن به‌هه‌ر شێوه‌یه‌ک بۆیان ده‌کرێ جۆرێک ڕێژیمی نادێموکراتیک دابمه‌زرێننه‌وه‌ و پێی وایه‌: "هه‌ر لایه‌نێک بیهه‌وێ ڕێژیمێکی دیکتاتۆر دابمه‌زرێنێت دژایه‌تی ده‌که‌ین بۆیه‌ ده‌گه‌ڵ پاشاخوازه‌کان هه‌ڵناکه‌ین و ئاماده‌ی هاوکاری ده‌گه‌ڵ ئه‌و ڕه‌وته‌مان نییه‌، چونکه‌ به‌ ڕای ئێمه‌ مێژوو سه‌لماندوویه‌تی که‌ سه‌ڵته‌نه‌ت واته‌ چه‌وساندنه‌وه‌."

ئه‌و کاروچالاکی و به‌رنامانه‌ و شێوازانه‌ی خه‌بات له‌ ماوه‌ی ڕێبه‌ری د. قاسملوودا به‌ڕێوه‌ چوون و هه‌تا ئێستاش که‌م‌وزۆر ماون و حیزبی دێموکراتی وه‌ک کولتوورێکی سیاسی و کۆمه‌ڵایه‌تی له‌نێو خه‌ڵکی ڕۆژهه‌ڵاتدا جێگیر کردووه‌، به‌رهه‌می هزری کراوه‌ی سه‌رکرده‌یه‌کی بلیمه‌ت و هه‌ڵکه‌وتووی کورد بوو که‌ توانی ڕێنسانسێک له‌ بزاڤی ڕزگاریخوازی گه‌لی کورد به‌تایبه‌ت له‌ ڕۆژهه‌ڵات خۆیا بکا، هێنانه‌ ئارای چه‌مکگه‌لی مۆدێڕن و نوێ، په‌ره‌ به‌ دیپلۆماسیی نێونه‌ته‌وه‌یی، شۆناسخوازی نه‌ته‌وه‌یی، سه‌ربه‌خۆیی سیاسی و بڕیاردان، باوه‌ڕمه‌ند بوون به‌ دێموکراسی و پلۆڕالیزم، دژایه‌تی ده‌گه‌ڵ تیرۆریزم، باوه‌ڕمه‌ند بوون به‌ پرسی ژنان، باوه‌ڕمه‌ند بوون به‌ ئه‌خلاقی سیاسی، عه‌داڵه‌تی کۆمه‌ڵایه‌تی، فیداکاری و له‌خۆبردوویی، باوه‌ڕ به‌ ڕیفۆرم، سه‌داقه‌ت و ده‌ستپاکی و... به‌شێک له‌و چه‌مک و ئه‌زموونانه‌ن که‌ له‌ سیاسه‌تی حیزبدا کاری پێ کرد و وه‌ک بنه‌ما و بناغه‌ی کاری ڕێکخراوه‌یی حیزبی دێموکراتی به‌ تۆکمه‌یی هه‌تا ئێستاش هێشتووته‌وه‌.

درێژەی ل٧، وتووێژ لەگەڵ د. کەیوان ئازاد

خەڵەتێنراوە و ئامانجیان لێدانی ئارامی ئێران و خەڵکەکەی و تێکدانی پەیوەندی نێوان کورد و خاک و پێکهاتەکانی ئێران بووە. دواتر ئەو کارانەیان و دەیان کاری دروستکراوی لەو جۆرەیان بە زمانی فارسی بەچاپ گەیاند. دواتر ئەو بەرهەمانەشیان هەر بە کەسانی خۆیان بۆ زمانە زیندووەکانی جیهانیان وەرگێڕا، تا واقیعی مێژووی کورد و شۆڕشەکانیان بشێوێنن و سیمایەکی تری دواکەوتوویی و پاشکۆیی ئێرانی بە کورد و شۆڕشەکەیانەوە بنێن.

ئەگەر بگەڕێینەوە سەر سمکۆخانی شکاک، بۆچی شۆڕشی سمکۆخانی شکاک شکستی هێنا؟

کۆمەڵێک هۆکار لەپشت شکستی شۆڕشەکانی کوردەوە بوون بە شکستی شۆڕشەکەی سمکۆشەوە. لەوانە ڕێبەرایەتی زۆرینەی ڕەهای شۆڕشەکانی کورد، لەلایەن سەرۆک هۆزێک یان مامۆستایەکی ئایینی، هۆکارێک بووە. واتە شۆڕشەکانی ئێمەی کورد، شۆڕشی جووتیاران، کرێکاران، کاسبکاران نەبووە، تا هەموو بە ویستی خۆیان بەشداری تێدا بکەن. تەنانەت شۆڕشێکی فەرهەنگی یان پیشەییش نەبووە، تا ڕوویەکی شارستانی بە بەر شۆڕشەکەماندا بنرێت، بەڵکوو شۆڕشێک بوون، لەلایەن سەرۆک هۆزێک یان سەرۆکی خێڵ و بنەماڵەیەک یان کەسایەتییەکی ئایینی دەست پێ کراوە. بەو پێیەشی سەرۆک خێڵەکە یان سەرۆک هۆزەکە، سەرۆکی ناوچەیەک بووە، ئاسایی سەرۆکی هۆزێکی تر نەیاری بووە. بەوەی سەرۆک هۆزە نەیارەکە، بە خۆی و هۆزەکەیەوە لە دژی وەستاوە، یان لە قۆناغێکی خەباتی سەرۆک هۆزە شۆڕشگێرەکەدا، چۆتە پاڵ دوژمنەکەی و لە شۆڕشەکەی داوە. ئاسایی کاتێک هۆزی شکاک بە سەرۆکایەتیی "ئیسماعیل خانی سمکۆ"ی سەرۆک هۆز،ڕێبەرایەتی شۆڕشێکی کرد، هەر لە ناوخۆی کورددا هۆزە نەیارەکانی شکاک، دژایەتییان کرد، بۆیە دواجار ئەم هۆزە نەیارانە لەلایەن دەوڵەتانی سەر دەستەوە بۆ لێدان و شکستی شۆڕشەکە بەکارهێنران. هۆکەش ئەوە بووە، ئەگەر هۆزی شکاک بە ڕێبەرایەتی "سمکۆ" سەرکەوتوو بوایە لە هەوڵەکەیدا، بوون و گەورەیەکەی جێگای قبوڵی هۆزەکانی تری کورد نەبوو. لەم بوارەشدا نەیارانی کورد لە خودی کورد زیرەکتر و وریاتر بوون، بەوەی هۆزە نەیارەکانیان لە دژی هۆزە شۆڕشگێڕەکان بەکار هێنا. ئەمەو حەز و ویستی هۆزە نەیارەکانیش زۆر بوو، تا لە ڕێگای داوای دەوڵەتی سەردەست و داگیرکەرانی خاکی کوردستانەوە بە زیاتر بگەن. هەربۆیە کاتێک لەلایەن دەسەڵاتدارانی دەوڵەتی ئێرانەوە داوای یارمەتیان بۆ لێدانی هۆزە شۆڕشگێڕەکە و شۆڕشەکەی لێکرا، بەدەم داواکەوە چوون، تا لەلایەک هۆزە نەیارەکەیان بە سەرکەوتن نەگات، لەلایەکی دیکەوە ڕەزامەندی دەسەڵاتداران بەدەست بهێنن بۆ پشتیوانی لە خۆیان و هۆزەکەیان. دواجار بەم هۆیە هۆزە شۆڕشگێڕەکە لێدراو و تێکشکاو کۆتایی بە شۆڕشەکەی هاتوە. هەر بۆیە کاتێک لە مێژوویی ئێمەی کورددا، سەرۆک خێڵ و سەرۆک هۆز و سەرۆکی بنەماڵەیەک ڕێبەرایەتی شۆڕشێک یان ڕاپەڕین و جووڵانەوەیەکی کرد، هۆز و خێڵ و بنەماڵە نەیارەکانی، بەرامبەری وەستان. واتە لەبری ئەوەی هەمووان خەمی کۆی نەتەوە و خاکەکەیان بێت، خەمی مانەوە و هێز و دەسەڵاتی خۆیان بوو. ئەوەش بە زیانی کۆی خەباتی کورد کۆتایی هات. بە هەمان شێوە کاتێک مامۆستا یان پێشەوایەکی ئایینی ڕێبەرایەتیی شۆڕشێکی کوردییان کرد، بەو پێیەی سەرچاوەی ئایینی ئیسلام یان ڕێبازێکی ئایینی خاکی کوردستان نەبوو، هەربۆیە لەلایەن پێشەوا و پێگە ئایینییەکانی دەرەوەی کوردستان لێدران. ئەوانەشی سەرچاوەیان خاکی کوردستان بوو، ئەوەندەی خەمی کۆی ئایینەکەیان بوو، خەمی خاک و نەتەوەکەیان نەبوو. بۆ نموونە کاتێک فارسەکان و دەوڵەتی ئێران، خۆیان بە خاوەنی ئایینزای شیعە زانی، هەمیشە لەنێو کورددا پێکهاتەی شیعەی کوردییان لە دژی ئایین و پەیڕەوە ئایینییە جیاوازەکانی نێو کۆمەڵگەی کوردی بەکارهێنا. هەروەها بۆ ئایینزای سوونە و کۆی ئایین و ئایینزاکانی تری کوردستان، هەر وابوو. وەک ئەوەی سەردەمانێک لە شاری "ئیستانبوڵ"ی پایەتەختی دەوڵەتی عوسمانی، کە پێگەی سولتانی عوسمانی و خۆی بە ڕێبەری ئایینزای سوونە دەزانی، فتوای لێدانی شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی کورد درا.

ئەگەر باسێکیش دەسکەوتەکانی شۆڕشی سمکۆخانی شکاک بکەین. کورد چەندە توانیویە لەو دەسکەوتانە بۆ بەرەوپێشچوونی خەباتی ڕزگاریخوازانەی خۆیی کەڵک وەربگرێ؟

ئەگەر بە عەقڵانی لەم بابەتە بڕوانین شۆڕشی سمکۆی شکاک ئەو دەسکەوتانەی بەدی نەهێنا کە پێویست بوون. با هەر یەکێک لە ئێمە چاو لە مێژوویی شۆڕشەکەی سمکۆ بکات و بزانێت، توانی شارێک ئاوەدان بکاتەوە؟ پردێکی گەورە دروست بکات؟ بنەمای شارستانییەت لە نێو شۆڕشەکەیدا بنیات بنێت؟ زمانی کوردی سنوورەکەی یەک بخات؟ یان فەرهەنگێک بۆ زمانی کوردی دابنێت؟ خوێندنگەیەک یان زانکۆیەک بکاتەوە، تا ببێتە بەرهەمی داهاتووی نەتەوەکەی؟ یان باڵەخانەیەک وەک کۆشکی سەرۆکایەتی شۆڕشەکەی بنیات بنێت، تا دواتر وەک شوێنەوارێکی گەورەی خۆی و شۆڕشەکەی بمێنێتەوە و پیشانمان بدات، کە ئەو لە وەها شوێنێکدا بۆ ماوەیەک شۆڕش و حکوومەتداری کرد؟ دیارە ئەوەش بۆ "شۆڕشەکەی سمکۆی شکاک" هەر وانییە، بۆ زۆربەی هەر زۆری شۆڕش و دەسەڵاتەکانی مێژووی کورد هەر وابووە. وەک ئەوەی کوان ئەو باڵەخانانەی کە میر و سەرکردە شۆڕشگێڕەکانی کوردی تێدا ژیان و فەرمانڕەوایەتیان تێدا کرد؟ لە هەمووی مێژووی ئێمەدا تەنیا هەر دوو شاری "سولەیمانی و ڕەواندز"مان وەک (دوو) شاکاری کوردی بۆ ماوەتەوە کە لەلایەن میرەکانی کوردەوە دروست کرابێت. بەدەر لەوە، کوا ئەو دەسکەوتە ماددییە گەورانەی نەک هەر شۆڕشەکانی کورد، بگرە دەسەڵاتە کوردییەکانیشمان بەرهەمیان هێنا؟ جیاواز لەوەو بەدەر لە دەسکەوتی ماددی، شۆڕشەکانی کورد بە شۆڕشەکەی "سمکۆی شکاک"ەوە، دەسکەوتی مەعنەوی هەبووە. وەک ئەوەی شۆڕشێکی کوردانەی بۆ نەتەوە و خاکەکەی کرد. تەمەنی بۆ خەبات و قوربانیدان دانا و لەو پێناوەشدا شەهید بوو. ئەوەش کردی بە توانایی خۆی کردی و بۆ ماوەی (١٢) ساڵ بەرامبەر نەیارەکانی وەستا. لەو ماوەیەش لە پێکهێنانی چەند ئەنجومەنێکی نێوخۆیی بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری ئەو گوند و شارانەی لەژێر دەسەڵاتیدا بوون ئەگەر بۆ ماوەیەکیش بوو بێت، کاریکرد. هەروەها کاری بۆ بە زیندوو هێشتنەوەی زمانی کوردی و خوێندنی کوردی کرد کە ئەوەش هەوڵێکی کەم نەبوو.

کاک کەیوان سپاس بۆ بەشداریتان و ماندوو نەبن

تیئۆرییەکانی ڕێبەری و پێداویستییەکانی دۆخی ئێستا

ئەلبورز ڕوویین‌تەن

ئاماژە

لە شارستانییەتەکانی کەونارەوە تا بە ئەمڕۆ ڕێبەر، قارەمان، بەڕێوەبەر، فەرماندە، سەرکردە بە شێوازی جیاواز باسی لێ‌دەکرێت. لە دووتوێی هەموو ئەو باسانەدا ڕێبەر و ڕێبەری وەک باسێکی سەرنج ڕاکێش بەردەوام جێگای مشتومڕ بووە، بەڵام لە سەدەی بیستەمەوە باسی ڕێبەری کەوتە بەر تیشکی لێکۆڵینەوەی زانکۆ و ئاکادمیستەکان، وەک زۆربەی دیاردەکانی دیکەی زانستی کۆمەڵایەتی لە چوارچێوەی تیئۆرییەکان هەوڵی تێگەیشتنی درا. لە داڕشتنی ئەو تیئۆریانەدا لێکۆڵینەوەی زۆر لە مەڕ ڕێبەری تا بە ئەمڕۆ دەکرێ. ئەمڕۆ وێڕای ئەوەی کە لە دونیا ڕۆژئاوا هەوڵی بە دامەزراوەکردن وگرینگی دان بە دامەزراوە و یاسا و سیستەم باسی ڕێبەر کۆتایی نەهاتوە، بەڵکوو بە شێوەی جیاواز هەوڵی لێوردبوونەوەی دەدرێ، بێگومان ئەو دیاردەیەش وەک زۆربەی دیاردەکانی دیکە بەدەر نییە لە شوێندانەری گۆڕانکارییەکانی سەردەم و هەوڵ دەدرێت بەگوێرەی ئەو پێداویستییانەی سەردەم چەمکی ڕێبەری شرۆڤە بکرێت، هەروەها وروژاندنی ئەم پرسیارە کە ئاخۆ سەردەمی کاریزما ماوە یان نا؟ لەو وتارەدا وێڕای ئاوردانەوەیەک لە تیئۆرییەکانی ڕێبەری و گەشەیان لە سەدەی بیستەم دەرگای وروژاندنی باسی ڕێبەری لە هەرێمی شۆڕش بۆ ئازادییەکان واتە وڵاتەکانی خۆمان دەکەین.

پێناسەی ڕێبەری

وەک هەموو دیاردەکانی زانستە مرۆییەکان ڕێبەرییەش خاوەنی سەدان پێناسەیە کە لەلایەن لێکۆڵەران و ڕێبەران و نووسەرانەوە کراون و کۆکبوون لەسەر پێناسەیەکی گشتگیر نامووەکینە. بەڵام ئەوەی لە زۆربەی هەرەزۆری پێناسەکاندا هاوبەشە و کەم و زۆر دەبیندرێ ئەوەیە کەسێک کە کاریگەریی لەسەر کۆمەڵە کەسێک هەبێ و بەرەو ئامانجی دیاریکراوی ئاراستەیان بکات. واتە پرۆسەی کاریگەری لەسەر کۆمەڵ بۆ ئاراستەکردنی بەرەو ئامانج گرینگی باسی ڕێبەری و چۆنیەتی ئەو پرۆسەیە باس و خواسی چەمک و تیئۆرییەکانی ڕێبەرییە. بابەتێکی دیکەی جێگای باس لێرە ئەوەیە ڕێبەری "leadership" لە وشەی ڕێبەر "leader" هاتوە کە ئەویش لە وشەی "lead" بە مانای ڕۆیشتن دێت جیاوازە لە چەمکی بەڕێوەبەر "management". لەوانەیە زۆر جار ڕێبەری و بەڕێوەبەری یەکتر ببڕن و لە یەک کەسدا کۆ ببێتەوە، بەڵام ئەوەی لە باسی بەڕێوەبەری باسی لێ‌دەکرێ خۆی لە چوار قوناغی پلاندانان، ڕێکخستن، دامەزراندنی کارمەند (ئیدارە) و کۆنترۆڵکردن دەبینێتەوە کە لە باسی بەڕێوەبەریدا بە بەرفراوانی باسی لێ‌دەکرێ و لە هەر سێکتەردا تایبەتمەندیی خۆی هەیە، بەڵام ئەوەی لە ژێر چەمکی ڕێبەردا ئێمە باسی دەکەین ئەو کەسایەتییانە دەگرێتەوە لە مێژوودا لەلایەن کۆمەڵێکی خەڵک پەیرەوەییان لێ‌کراوە، ئەوانیش کاریگەرییان بە سەر چارەنووسی کۆمەڵ یا وڵاتەکەیاندا هەبووە و زۆرجار لە چاخێکەوە بەرەو چاخێکی دیکەیان دەبات، کە بە درێژایی مێژوو بە شێوازی جیاواز باسی لێ‌کراوە. بۆ نموونە حاکمەکانی شارستانییەتەکانی کەونار وەک بابل و میسر یا ڕێبەرانی سیاسی یۆنانی کەونار، فەرماندەکانی لەشکری، ڕێبەرانی ئایینی یا سەرکردەی سیاسی کە لە نووسینەکانی مێژووناسان یا فەیلەسوفانی وەک ئەرەستو، تالیس، ئەفلاتون، هەروەها لە سەردەمی ڕێنسانس لە نووسینەکانی مایکیاڤیلیدا دەردەکەوێت.

تیئۆرییەکانی ڕێبەری

تیئۆرییەکانی پیاوی گەورە "the great men theory" یا تیئۆریی تایبەتمەندی "The trait approach"

لە سەرەتای سەدەی بیستەم بۆ یەکەم جار چەمکی ڕێبەری لە چوارچێوەی تیئۆری پیاوی گەورە لە سەرەتای سەدەی بیستەم و لە ساڵەکانی ١٩٣٠ بە دوا باسی لێ کرا کە جەختی لەسەر کەسایەتیی ڕێبەر کە خاوەن تایبەتمەندیی دیاریکراوە دەکرد و لە ڕێگەی ئەو تایبەتمەندییانەوە کاریگەریی لەسەر کۆمەڵانی خەڵک دادەنێت. ئەو تیئۆرییە لە نووسینەکانی "Ralph Stogdill" وەک باسێک لە سەر تایبەتمەندییەکانی ڕێبەر دەردەکەوێت. بەگوێرەی ئەو تیئۆرییە ڕێبەر دروست نابێ بەڵکوو لە دایک دەبێت، هەر بۆیەش کەسایەتی ڕێبەر جیاوازە لە کەسانی دیکە بە هەر ئەوەش وا دەکات کە کەسانی دیکە پەیڕەوی لە ئەو بکەن. ئەو تیئۆرییە کە لە سەرەتادا بە ناوی پیاوی گەورە دەرکەوت بە حوکمی ناوەکەی کە باس لە پیاو دەکات و جیاوازیی ڕەگەزییەوە گۆڕا و دواتر لەژێر چەتری تیئۆریی تایبەتمەندییەکان باس کرا. بەڵام لە ماوەیەکی کورتدا کەموکورتییەکانی ئەو تیئۆرییە دەرکەوت، ئەوەش وای کرد تیئۆریی دیکە بۆ زیاتر لێکۆڵینەوە و لێوردبوونەوە لە ڕێبەری دەربکەون

تیئۆریی کارامەیی "The skills approach"

ئەو تیئۆرییە جەخت لەسەر لێهاتوویی یا کارامەیی کەسایەتیی ڕێبەر لە ئاستی جیاوازدا دەکات و لە کارەکانی "Robert Katz" دەرکەوت کە باس لە لێهاتوویی و شێوازی ڕیبەریی دەکرد. ئەو تیئۆرییە بە هاوکاریی کەسانی وەک مومفورد مودێلی جیاواز بۆ شرۆڤەی شێوازی ڕێبەری دەستنیشان دەکات. لە مودێلی کاتزدا سێ کارامەیی وەک تەکنیکی، مرۆڤی، داهێنانی چەمک وەک پێوانە بە کار دەهێنرێت و ڕێژەی هەبوونی هەر یەک لەو لێهاتووییانە دەتوانێ شێواز یا ئاستی ڕێبەری دیاری دەکات.

تیئۆریی هەڵسوکەوت "The behavioral approach"

بەپێچەوانەی تیئۆرییەکانی پێشتر کە گرینگیان لە سەر ئەو بابەتە بوو کێ ڕێبەرە، ئەو تیئۆرییە باس لەوە دەکات کە ڕێبەرەکان چی دەکەن، هەر بۆیەش لە دوای ئەو تیئۆرییە هەڵسوکەوتی ڕیبەری کەوتە بەر باس و شرۆڤەی کردەوەکان کرا، ئەو تیئۆرییە زیادتر ئەو لایەنی ڕێبەریی هێنا بەر باس کە کە دەکرێ بە فێربوون و پراکتیکی هەندێ هەڵسوکەوت بەرەو ڕیبەرییەکی سەرکەوتوو گەشە بکرێت. بەگوێرەی ئەو تیئۆرییە ڕێبەرەکان هەڵسوکەوتیان بە هۆی ئەو ئەرکانەی هەیانە و هەروەها چۆنیەتیی پەیوەندییەکانیان تێکەڵ بە یەک دەکەن بۆ ئەوەی کاریگەری لەسەر کۆمەڵ دروست بکەن. یەکێک لە کارە ناوازەکانی ئەو بوارە شرۆڤەی شێوازی ڕێبەری لە لایەن "Kurt Lewin"ە، کە ڕێبەری بە سەر سێ شێوازی"authoritarian, democratic and laissez-faire" ئۆتۆریتەر، دێموکراتیک و لایسز فایردا دابەش کرد. لە شێوازی ئۆتۆریتەر یەک کەس هەموو بڕیارەکان دەدات، لە دێموکراتیکدا ڕێبەر بە ڕاوێژ لە گەڵ زۆر کەس بریار دەدات و لە سێەمین شێواز، لایسز فایردا ڕیبەر پەیرەوانی ئازاد دەکات لە بڕیار دان.

تیئۆریی بارودۆخ "Situational Leadership"

بەگوێرەی تیئۆری ڕێبەرایەتیی بارودۆخ باس لەسەر چۆنیەتیی کاریگەربوونی ڕێبەرەکان لە ڕێکخراوە جیاوازەکاندا بە گونجاندنی ڕەفتارەکانیان دەکات بۆ ئەوەی لەگەڵ دۆخە تایبەتەکاندا بگونجێت. ئەو تیئۆرییە ڕێبەرایەتی بە سەر شێوازی جیاوازدا دابەش دەکات و هەوڵ دەدات بەو شێوازە جیاوازانە چۆنیەتی دابینکردنی ئامانجی ڕێکخراو لە دۆخێکی تایبەتدا دەستنیشان بکات.

جیا لەو تیئۆرییە گشتییانەی کە لە سەرەوە باس کران، کارەکانی زانکۆکانی جیاواز لە سەر ڕێبەری یا ڕێبازی دیکەی لێکۆڵینەوە لە بابەتی ڕێبەری وەک کارەکانی فرید فیدلر لە چوارچێوەی ڕێبەری لە کاتی ڕووداوەکان، یا ڕێبازی ڕێگا-ئامانج یا گۆڕانکاری لە نێوان ئەندام و ڕیبەر لە ئاستی جیاوازدا باس لە چەمکی ڕێبەر دەکات و هەوڵ دەدات لە لێنزی ئەو ڕیباز یا تیئۆرییانە دیاردەی ڕێبەری ببینین بۆ ئەوەی چەمکی ڕێبەر کە چەمکێکی کاریگەری زانستە کۆمەڵایەتییەکانە و چەندین بواری وەک سیاسی، سایکۆلۆژی، بەڕێوەبەری ...هتد لە خۆ دەگرێت زیادتر شی بکرێتەوە. هەروەها لە ڕێگەی ئەو شیکردنەوانەوە تێبگەین ڕیبەری چییە. ئەو هەوڵانە لە سەدەی بیست و یەکەم نەک کۆتاییان نەهاتوە بەڵکوو بە شێوازی جیدی بەردەوامە. پێم وایە ئەو لایەنەی زانستە کۆمەڵایەتییەکان لە کتێبخانەی کوردیدا کەمتر ئاوڕی لێ دراوەتەوە و لە کاتێکدا کە بە هەبوونی ئەو هەموو ڕێکخراوە هەبوونی بزووتنەوەیەکی نەتەوەی زیندووی بەردەوام پێداویستی شیکردنەوەی ئەو بوارە زیاتر بەرچاو دەکرێت.

لە سی ساڵی ڕابردوودا بە پێشکەوتنە جۆراوجورەکانی مرۆڤایەتی لە بواری جیا جیا ڕێبەریش زۆر کەوتووەتە ژێر کاریگەریی ئەو پێشکەوتنانە و بەردەوام خوێندنەوەی نوێی بۆی دەکرێ. لەو خوێندنەوانە چەند تایبەتمەندیی گرینگ لەوانە کاریزماتیک لەسەر بنەمای بەهاکان، ڕێبەریی بەکۆمەڵ و پێکەوە، ڕێبەری بە بەشداری ئەوانی دیکە، لە سەر بنەمای هێزی مرۆیی، سەربەخۆ، و ڕێبەری خۆپارێز کە ڕەنگدانەوەی گروپە کولتوورییە جیاوازەکانە لێکۆڵینەوەی لەسەر کراوە. شایانی باسە توێژەران لە لێکۆلینەوەی پرۆفایلی ڕێبەرەکاندا پۆلینبەندی چیاوازیان کردوە، لەوانە تایبەتمەندییە ئەرێنییەکانی ڕێبەری کە بە شێوەیەکی گشتگیر پشتگیری دەکرێن بریتین لە یەکگرتوویی، کاریزماتیکبووب و لێهاتوویی لە بواری جیاوازدا، لە کاتێکدا تایبەتمەندییە نەرێنییەکان وەکوو گۆشەگیربوونی ڕێبەر، نەبوونی پەیوەندیی کۆمەڵایەتی، دەمارگرژی و توندتیژی؛ هەروەها ئەوان بەردەوام خۆیان لە ناوەند دادەنێن و ئۆتۆریتەرن.

ئایا سەردەمی ڕێبەری تەواو بووە؟

هێنری کسینجر"Henry Kissinger" وەزیری دەرەوەی پێشوی ئەمریکا و پسپۆری پەیوەندییە نێو نەتەوەییەکان لە دوایین کتێبی بە ناوبانگی بە ناوی "ڕێبەری" کە لە ساڵی ٢٠٢٢ دەرچوو دەڵێ "ئەگەر ڕێبەری نەبێ ڕێکخراوەکان بەلاڕێدا دەچن و نەتەوەکان لە دەرەوەی کایە دەمێننەوە و لە کۆتاییدا بەرەو نەمان دەچن." لە دونیای بەدامەزراوەی ڕۆژئاوا دەربڕینێکی لەو شێوە لەسەر ڕێبەرایەتیی زۆر بەهێز و ئازایانەیە چونکە تەواوی هەوڵەکانی دو سەدەی ڕابردووی ڕۆژئاوا یا لانیکەم لە ئەمریکا لە دەوری بەدامەزراوەیی کردن بە یەکێک لە هۆکارەکانی پێشکەوتن دەزانرێت. بە هەبوونی ئەو مێژووە دەربڕینێکی لەو شێوەیە کێسیجێر ئەو پرسیارە لەلای ئێمەی ڕۆژهەڵاتی دروست دەکات کە پێویستە بە تێڕوانینکی دیکە سەیری بواری ڕێبەری بکەین. کێسینجێر بە هۆی پسپۆڕییەکەی لە بواری...

کوردستان
ژمارە ٨٧٤
١٥ی پووشپەڕی ١٤٠٣ _ ٦ی ژوئییەی ٢٠٢٤

لە سی‌وپێنجەمین ساڵی شەهیدبوونی د. قاسملوودا:
چۆن میراتی سیاسی و خەباتگێڕیی قاسملوو بەرینە پێش؟

برایم لاجانی

پووشپەڕی ئەمساڵ، سی‌وپێنج ساڵ بەسەر تیرۆرکرانی دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو، تێکۆشەری ڕێگای دێموکراسی و ماف و ئازادیەکانی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران لەلایەن دیپلۆمات تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە تێدەپەڕێ. بەوحاڵەش میراتی سیاسی و خەباتگێرانەی دوکتور قاسملوو، لە ئیلهامبەخشین بە تێکۆشەرانی کورد و داکۆکیکارانی دێموکراسی لە سەرانسەری ئێراندا، هەروا کاریگەر ماوەتەوە.

ڕۆڵی گرینگی دوکتور قاسملوو لە خەباتی گەلی کورددا، بەهیچ جۆر حاشای لێ‌ناکرێ. ناوبراو وەک ڕێبەری حیزبی دێموکرات نەخشێکی سەرەکیی لە داکۆکیکردن لە مافەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێراندا بینی. بەڵام تێکۆشانی ئەو تەنیا هەر لە پێناو ئۆتۆنۆمی بۆ خەڵکی کوردستاندا نەبوو؛ ئامانجی سەرەکیی ناوبراو بریتی بوو لە دامەزراندنی سیستەمێکی دیموکراتیک لە ئێراندا، سیستەمێک کە لەودا کورد و کەمایەتییە نەتەوەییەکانی دیکە، مافەکانیان دەستەبەر کرابن و دەرفەتی ئەوەشیان هەبێت لە دامەزراوە دەوڵەتی و میللی و سەرانسەرییەکاندا نوێنەرایەتییەکی عادڵانەیان هەبێت.

لە فەلسەفەی سیاسیی دوکتور قاسملوودا، باوەڕبوون بە ئۆتۆنۆمی و دەستەڵاتی خۆبەڕێوەبەری ئامرازێکە بۆ بەهێزکردنی کۆمەڵگە جۆراوجۆرەکان و کەمایەتییە نەتەوەییەکان و دڵنیابوون لە دابینبوونی مافەکانیان. قاسملوو لەوە تێگەیشتبوو کە دێموکراسیی ڕاستەقینە تەنها کاتێک دەتوانێت گەشە بکات کە دەسەڵات بەسەر ناوچە جیاوازەکاندا دابەش بکرێ و ڕێگە بە حوکمڕانیی نێوخۆیی بدرێت. بەجۆرێک کە پێداویستی و خواستەکانی دانیشتووانی ناوچە جۆراوجۆرەکانی وڵات وەبەرچاو بگیردرێن.

دوکتور قاسملوو داکۆکیکارێکی سەرسەختی مافی کەمایەتییەکان، نەک تەنیا هەر کوردەکان، بەڵکو هەموو گرووپە پەراوێزخراوەکانی نێو چوارچێوەی ئێران بوو. ئەو خەونی بە دامەزرانی کۆمەڵگەیەکەوە لە ئێراندا دەبینی، کە لەوێدا هەموو نەتەوە و ئایین و کولتووره جیاوازەکان، بتوانن بە هاوئاهەنگی و دوور لە جیاکاری و هەڵاواردن، لە پێکەوەژیانێکی پڕ لە ئاشتی و تولێرانسدا بەسەربەرن.

دوکتور قاسملوو جگە لە هەوڵەکانی لەپێناو مافەکانی گەلی کورد لە نێوخۆی ئێراندا، ڕۆڵێکی سەرەکیشی لە پێشخستنی دۆزی کورد لەسەر شانۆی نێودەوڵەتیدا هەبوو. ئەو بەردەوام کاری بۆ وشیارکردنەوەی بیروڕای گشتی دونیا، سەبارەت بەدۆخی نالەباری کورد لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا دەکرد. لە هەموو دەرفەتێک بۆ ڕاکێشانی پشتیوانیی سیاسی بۆ خەباتی گەلی کورد و مافی دیاریکردنی چارەی خۆنووسین بۆ گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستاندا کەڵکی وەردەگرت.

دووربینیی سیاسی و پێداگریی دوکتور قاسملوو لەسەر دیموکراسی، کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر سیاسەتی ئێرانیش هەبوو. وەک سیاسەتمەدارێکی سێکۆلار و دێموکرات بەتوندی دژایەتیی ڕێژیمی ئیسلامیی ئایەتوڵڵاکانی دەکرد. ئەو ڕێژیمی ئاخوندیی بە مەترسیی بۆ سەر ئازادی، پلۆڕالیزمی سیاسی و فەرهەنگی و مافەکانی مرۆڤ دادەنا. بۆیە بەردەوام بۆ یەکخستنی ئێرانییەکان بە هەموو پێشینە و ڕوانگە سیاسیە جیاوازەکانیانەوە بۆ ڕاوەستان لەدژی نیزامی سەرکوتگەری کۆماری ئیسلامی تێدەکۆشا و جەختی لەسەر ئامانجی هاوبەش، واتە دامەزراندنی حکومەتێکی دێموکراتیک و سێکۆلار دەکردەوە.

ئەمڕۆ لە کاتێکدا یاد لە میراتی سیاسی و فکریی دوکتور قاسملوو دەکەینەوە، زۆر گرنگە لەسەر بەرەوپێشبردنی بیرۆکە و ئامانج و سوننەتی خەباتگێڕانەی ئەو پێ دابگرینەوە. ئاخر لە ئێراندا کە خەبات بۆ دێموکراسی هەروا بەردەوامە، پڕۆژەی سیاسیی قاسملوو بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی فرەکولتوور، لەسەر بنەمای دێموکراسی، سێکۆلاریزم، لێبووردەیی و مافی مرۆڤ، هەروەک جاران ئاکتوێلە. بۆیە ئەرکی سەرشانمانە، چ کوردەکان و چ خەڵکانی دیکەی ئێران، وەک یەک چالاکانە بۆ بەرزڕاگرتنی ئایدیاڵ و ئارمانج و پرەنسیپە سیاسییەکانی دوکتور قاسملوو کار بکەین. ئەمەش دەتوانرێت لە ڕێگای بردنەپێشی خەبات، پەروەردە و بەشداریکردنی چالاکانە لە تێکۆشانی سیاسیدا جێبەجێ بکرێ. پێویستە بۆ دروستکردنی هاوپەیمانیی لەگەڵ کەسایەتی و ڕێکخراوە میللی و دێموکراتەکان، لەپێناو پێشخستنی دۆزی دێموکراسی و مافی کەمایەتییەکان لە ئێراندا تێبکۆشین.

جگە لەوەش دەبێت بەردەوام بین لەسەر بردنەپێشی ڕوانگە و بۆچوونەکانی دکتۆر قاسملوو لەسەر ئاستی نێودەوڵەتیدا. بە وشیارکردنەوەی بیروڕای گشتیی دونیا سەبارەت بە بەرحەقبوونی خەباتی گەلی کورد، سەبارەت بە پێویستی دامەزراندنی سیستەمێکی دێموکراتیک لە ئێراندا، دەتوانین ئەمڕۆش پشتیوانیی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ ئەو پڕۆژەیە ڕاکێشین کە د. قاسملوو کاری لەسەر دەکرد. پڕۆژەیەک کە ڕێگا چارەی هەموو ئەو گیروگرفتانەیە ئەمڕۆ وڵاتەکەمان بەدەستیانەوە گیرۆدەیە.

لە کوردستان پێویستە میراتی سیاسیی دوکتۆر قاسملوو بپارێزین، دەوڵەمەندتری بکەین و تێ‌بکۆشین لەگەڵ فاکتەر و ئاڵوگۆڕە تازەکان هاوئاهەنگی بکەین. ڕۆڵی قاسملوو وەک سەرکردەیەکی خەباتگێر و شێلگیربوونی ناوبراو لەسەر بردنەپێشی دۆزی کورد، وەک سەرچاوەی ئیلهام بۆ نەوەکانی داهاتوو چاوی لێ دەکرێت. لە ڕێگەی یادکردنەوەی بەردەوامی، لەڕێگەی دەستپێشخەریی پەروەردەیی و بڵاوکردنەوەی کولتوور و فەرهەنگی سیاسی قاسملوو، دەتوانین دڵنیا بین لەوەی کە یادی ناوبراو هەمیشە لە دڵماندا زیندووە و ئایدیاڵەکانی لە ڕێنماییکردنی خەباتی ئێمە بەرەو دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی عادڵانەتر، ڕێنیشاندەرمانن.

لە ٣٥مین ساڵی شەهید بوونی دوکتۆر قاسملوو دا، جارێکی دیکەش جەخت لەسەر ئەوە دەکەینەوە کە تەنیا بە درێژەدان بە خەبات بۆ ئەو پرەنسیپانەی کە ئەو ژیان و گیانی خۆی بۆ بردنەپێشیان تەرخان کرد -دێموکراسی، سێکۆلاریزم، لێبووردەیی و مافی کەمینەکان- دەتوانین وەفاداری و ئەمەگناسی خۆمان بەرانبەر خەبات و تێکۆشانی ئەو و هەموو شەهیدانی ڕێگای ئازادی و دێموکراسی نیشان بدەین. تەنیا ئەوکاتە دەتوانین بەڕاستی ئاوات و ئارەزووەکانی قاسملووی نەمر بەدی بهێنین کە سیستەمێکی دێموکراتیک لە ئێراندا دامەزرابێ، بەجۆرێک کە هەموو هاووڵاتییان بە کەرامەت و ڕێزەوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت و گەلانی ژێر ستەمی ئێران بە مافە ڕەواکانی خۆیان گەیشتبن.

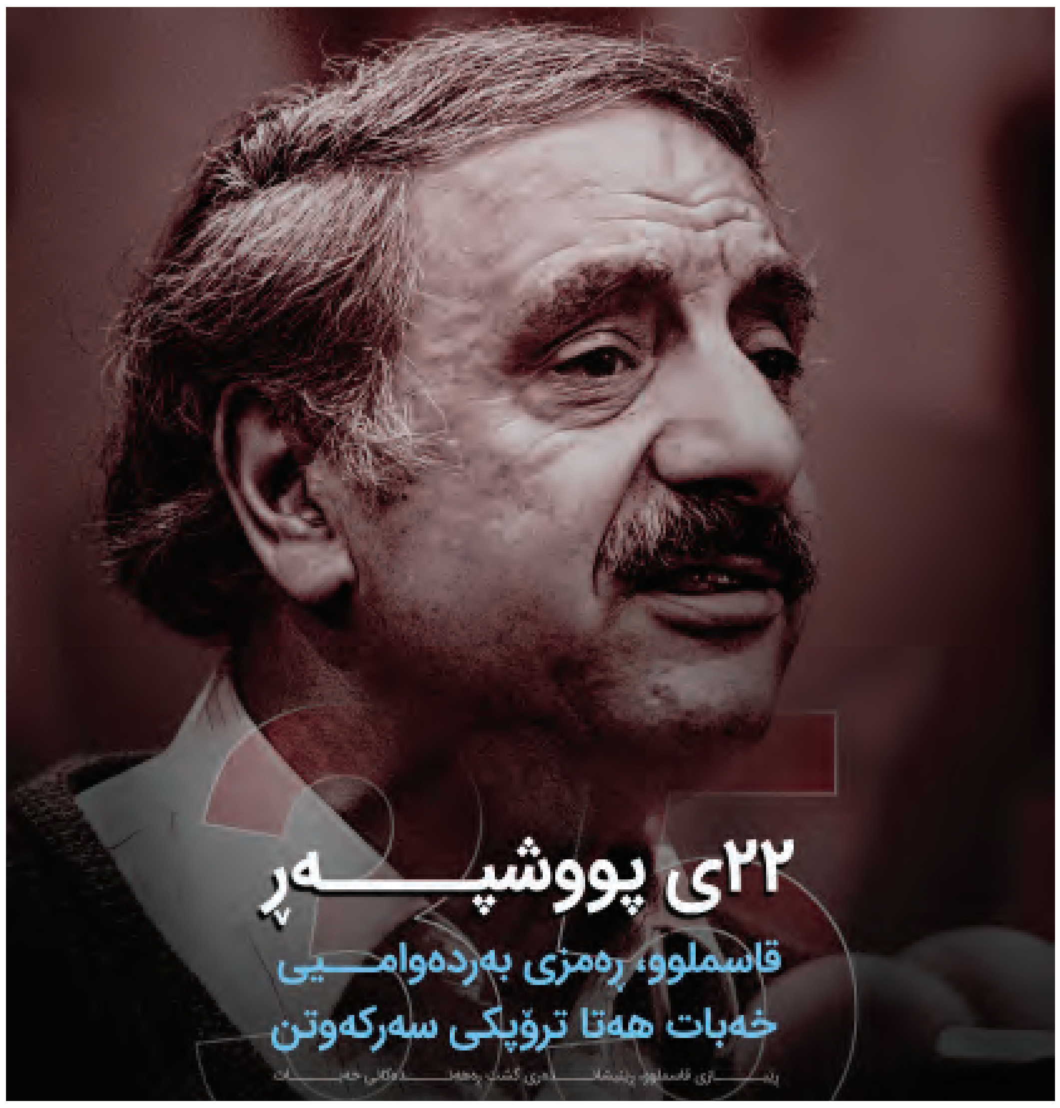

درێژەی

تیئۆرییەکانی ڕێبەری و پێداویستییەکانی دۆخی ئێستا

پەیوەندییە نێونەتەوەییەکانە لە کارەکەیدا شەش ستراتیژیی ڕێبەری‌کردن کە لەلایەن شەش ڕێبەرەوە ڕەچاو کراوە و دۆخی وڵاتەکەیان لە چاخێکەوە بەرەو چاخێکی دیکە بردووە دەخاتە بەر باس. ئەو لەو باوەڕەدایە ڕێبەری ڕاستەقینە ئەوەیە کە دۆخی وڵات و نەتەوەکەی لە چاخێکەوە بەرەو چاخێکی دیکە ببات، ئەگەر نا ئەو، ئەو دەوڵەتمەدارانەی تەنیا کاری ئاسایی ڕۆژانە بەڕێوە دەبەن بە ڕێبەر دانانی، لە هەمووشی گرینگتر لەو باوەڕەدایە کە ڕێبەر پێویستە ڕەگی لە مێژوودا بێ، لە فەلسەفە بزانێ و هەروەها ئەوەی زۆر گرینگە بۆ ڕێبەرێکی ڕاستەقینە خاوەنی ویزیونێکی دیاریکراو بێ و کۆمەڵ و وڵات و نەتەوەکەی بەرەو ئەو ویزیونە ئاراستە بکات.

بەگوێرەی ئەو تایبەتمەندییانەی کە کێسینجێر باسی دەکات لە دۆخی ئێستای کۆمەڵگەی خۆمان زیاتر هەست بە هەبوونی زانستی ڕێبەرایەتی دەکرێت. چونکە ئێمە خاوەنی بزووتنەوەیەکی زیندووین کە ڕەگی لە مێژووی نەک نزیک بەڵکوو لە هەزاران ساڵەی ئێمەدا هەیە و لە ویزیونی داهاتووشیدا بەدیهێنانی ئازادی بۆ نەتەوە و وڵاتەکەی دانراوە. لە دۆزێکی وەهادا گەلێک هۆکار بە سەر دۆخەکە شوێندانەریی ڕاستەوخۆیان هەیە کە ڕێبەرایەتی یەکێک و لەوانەیە گرینگترینیان بێت.

ئێستا لە کاتێکدا باسی ڕێبەری لە ڕۆژەڤدایە شۆڕشێکی بەرفراوانی وەک شۆڕشی ژن ژیان ئازادی کە دەنگدانەوەی جیهانی هەبوو لە وڵاتی خاوەنی ئەو بزووتنەوەیە سەری هەڵدا کە جێگای سەرنج و بایەخە. ئەوە ڕاستە کە گۆڕانکاری لە ئاستی جیاوازدا شوێندانەرییان لە سەر ڕێبەرایەتیی نوێ و سەردەمیانە دەبێت، بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە کە ڕێبەرایەتی کۆتایی هاتبێ و کۆمەڵگە بتوانێ لەو پەڕی ئانارشیزمدا بەرەو ئامانجی دیاریکراو، هەماهەنگ و یەکگرتوو هەنگاو هەڵ بگرێت. بەتایبەتی کە ئەو بزووتنەوەیە لە کوردستان لەلایەن حیزب و ڕێکخراوەوە بەڕێوە دەبردرێت کە لە کۆتاییدا کاریگەریی بە سەر کۆمەڵ بە گشتی هەیە.

واتە زانستی بەڕێوەبەری ڕێکخراو لە لایەک گرینگی هەیە بۆ ئەوەی ڕێکخراو سەرکەوتوو بێت و لە ئەویش گرینگتر ڕێبەرایەتیی گشتی بۆ ئەوەی شۆڕش هەرچی زۆرتر بە جەماوەریتر بێت. هەر وەک کێسینجێر دەڵێ "سەرکردە ئاساییەکان هەوڵی بەڕێوەبردنی ئەمڕۆ دەدەن بەڵام ڕێبەرە ڕاستەقینەکان هەوڵی بەدیهێنانی خەیاڵ و گەیشتن بە ئامانجی نەتەوەکان دەدەن".

***

سەرچاوەکان:

- Northouse Peter, (2016). Leade shop: theory and practice/Western Michigan University.—Seventh Edition.
- Antonakis john, Cianciolo Anna, Sternberg Robert, (2004), The nature of leadership.
- LİDERLİK Dünya Stratejisiyle İlgili Altı Ders Henry Kissinger Çeviren: Ebru Kılıç 2023.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

هەی بە هەرمێ بە هەرمێ، دەچم هەرمێت بۆ دێنم

دو چەمکی "مێدیا" و "ڕاگەیاندن" وەک دووانەیەکن لە شانان، بۆ خوارەوەیان بەیەکەوە نووساوە و سەر و دەستیان جودایە. بەڵام سەر و پۆتەڕاکی "ڕاگەیاندن" زۆر لە هی مێدیا زەبەلاحترە. ئەگەر ڕووبەڕوو سەیری هەردووکیان بکەی، هەردوویان دەبینی، بەڵام چاوێک زۆر وردبین نەبێت ناتوانێت هێندێک شت ببینێت.

بۆ ئەوەی ئەم دووە لە یەکتر جودا بکەینەوە، سەیری ئەم دوو "سەردێڕ" یان "مانشێت"ەی دوو هەواڵی خوارە بکەن. یەکیان بەرهەمی مێدیایە و ئەوەی دیکەیان هی ڕاگەیاندن.

١- کوژران و بریندارбوونی ١٠ کۆڵبەر لە ماوەی مانگی ژوئەنی ٢٠٢٤

٢- لە کێشەی کۆڵبەران، خانەنشیان، فەرمانبەران، یارسانان و کرێکارن دەپرسینەوە

لێرەدا تەنیا و تەنیا دەمانهەوێت جودایی مێدیا و ڕاگەیاندنتان بۆ لێکبدەینەوە. ئەگەر مەبەستم شتی لەمە زیاتر بێت. ڕەببی مووم لە چەقەنەی ڕدێنی بێت. نانا ڕدێن نا مووم لە پشتی لێوی سەرەوە بێت. ئەویش نە موویەک و نە دوو موو و نە سێ موو... پشتی لێوی سەرەوەم ئەگەر من هەڵە نەبم پاش ئەوەی مووی زۆری لێ‌دێت ناوی دەنێن سمێڵ. سمێڵش هەر لە یارسان و کاکەییان جوانە. ئەو موانە ئەوندە جوان و چین‌چین دەکەونە سەریەک، هەر جوانە بە شانەی ورد دایان بهێنی. کێشەی ئەم سمێڵانەش تەنیا کاتی فڕکردنی ماستاو دروست دەبێت. کاتێک ماستاو سەر بە قەزوان بێت و گوڵ و شویتی لەسەر بێت، سمێڵی یارسانان بەر بە فڕکردنی قەزوان و گوڵ و شویتەکە دەگرێت و تەنیا ماستاوەکە بە سادەیی بە هەناواندا دەچێت.

ئێستا ئەم پێشاندانەی دۆخی سمێڵە بە کاری مێدیایی دەناسرێت. ئەم چەند ڕستەیەی سەرەوە دۆخی سمێڵمان بێ لایەنگری‌کردن و دژایەتی‌کردن پێ نیشان دەدات و ڕاستەوخۆ پێمان ناڵێت سمێڵ باشە یان خراپە، بەڵام بە جۆرێکی ڕانەگەیەندراو دەڵێت سمێڵت بێت لە بەشێک لە سەرتوێژی ماستاو بێ‌بەش دەبی. دیارە بە درێژایی ساڵ و زەمانان ماستاوکردنیش وەک پیشەیەکی سەرکەوتوو و بە سوودی ماستاوکەران هەر بەردەوام بووە.

هەواڵی کوژران و بریندارбوونی کۆڵبەرانیش هەر ئەوایە و ناڵێت ئەم کوژران و بریندارбوونە باش یان خراپە. بەڵام باش‌نەبوونی کوژرانی کۆڵبەران لە هەناوی هەواڵەکەدا خۆی حەشار داوە. زۆر سەیرە باشی و خراپیش دەتوانیت. لە هەناوی هەواڵ و لێدوانانداخۆی حەشار بدات، یانی باشی و خراپیش گەمەی چاوشارکێ دەزانن.

سەرنج بدنە ئەم سەربەندی گۆرانیەی دەڵێت: "هەی بە هەرمێ، بە هەرمێ، دەچم هەرمێت بۆ دێنم/ لە تاران و تەورێزان کراسی کرێمت بۆ دێنم". هیچ گومانی تێدا نیە ئەمەیان هەواڵ نییە و ڕاگەیاندنە و ڕاگەیاندنێکی ناڕاستیشە. بۆیە گوتم ناڕاست، هەتا دوو لە ڕووی ئێوە و پەرژێنی بەگوڵی لە دەورە بێت، نامهەوێت وشەی "درۆ"م بە دەمدا بێت. ئەم بە هەرمێ بە هەرمێیە نەک هەر لە کاری مێدیایی بەدوورە و ڕاگەیاندنە، بەڵکوو لە نێو ڕاگەیاندنیشدا بەلای "بانگەشە"دا دەشکێتەوە. بۆ زیاتر تێگەیاندن پێویستە "بە هەرمێ، بە هەرمێیەکە" زیاتر شی بکرێتەوە.

مەبەستی دەستەواژەی "هەی بە هەرمێ، بە هەرمێ" زۆر ئاشکرایە و بێژەر خەریکە بە هەرمێ، تەماح بخاتە بەرمان و فریومان بدات. ئەی ئەوە نییە یەکسەر دوای بە هەرمێ بە هەرمێیەکە دەڵێت دەچم هەرمێت بۆ دێنم؟ خۆی خێرا لە بەڵێنییەکەی پاشگەز دەبێتەوە یان بەڵێنییەکەی لە هەرمێوە بۆ کراسی کرێم دەگۆڕێت و دەڵێت لە تاران و تەورێز بۆتان دێنم.

لە کاری هەواڵنێریدا مێدیا بێلایەنانە باسی ڕووداوان دەکات، بەڵام ڕاگەیاندن هێنی خۆی ڕادەگەیەنێت. جیاوازییەک لە نێوان مێدیا و ڕاگەیاندن‌دایە، ئەوێش ئەمەیە کاری مێدیا کەمتر گومانی لێ‌دەکرێت، بەڵام ئەوەی ڕاگەیاندنە گومانی بەردەوام گومانی لەسەرە. هەموو کەس دوای بیستنی هەواڵی بوونی سمێڵ لە پشت لێوی سەرەوەی مرۆڤ گومانیان نامێنێت ئەم سمێڵە چۆن پێشی سەر توێژی ماستاو دەگرێت. بەڵام کێ دەڵێت ئەوەی دەڵێت بە هەرمێ بە هەرمێ ڕاست دەڵێت؟ چۆن دەکرێت بڕوامان بە ئەو کەسە بێت بچێت، ئەگەر بچێت تۆ بڵێی هەرمێمان بۆ بهێنێت؟ ئەمانەش بە جێگەی خۆیان، ئەدەی هەرمێ و کراس ئەویش لە تاران و تەورێز کوجا مەرحەبا؟

با یەکێک لە دوایین هەواڵەکانی پێڤاژۆی هەڵبژاردنی دووهەمین قۆناخی ئەم خولەی سەرۆککۆماریی ئێرانتان مێدیاکارانە بۆ بگێڕمەوە:

ڕۆژی سێ‌شەممە ڕێکەوتی ١٣ی پووشپەڕ دوو بەربژێری کێبڕکێی هەڵبژاردنی سەرۆککۆماریی ئێران لە یەک ڕۆژدا سەردانی شاری کرماشانیان کرد و هەردوو بەربژێرەکە بە هێندێک جیاوازییەوە باسی "کۆڵبەر" و "یارسان"یان کرد.

شیاوی ئاماژەیە شاری کرماشان یەکێک لە شارە هەرەگەورەکانی کوردستانە و بە نزیکەی یەک میلیۆن دانیشتووانەوە دەکەوێتە باشووری خۆرهەڵاتی کوردستان و خۆرئاوای ئێران و بەشی زۆری دانشیتووانی مسوڵمانی شیعە و سوننی و یارسانن و وەک یەکێک لە شارانی هەژارنشین و بێ داهات ناسراوە.

زانیاریی زیاتر: حەسەن زیرەک دەڵێت: "کرماشان جێگەی ئەژدادم جێگەی شیرین جێی فەرهادم/ قەت قەت تۆناچی لەیادم/ خۆشم دەوێی کچە جیران." هەندێک کەسی دیکەش لەجیات خۆشەویستیی "کچە جیران" گوتوویانە "خۆشم دەوێت نیشتمانم".

KURDISTAN

Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan

NO:874 6 July 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

دوو هاوپەیمانیی سیاسی:

سپای پاسداران سەرچاوەی توندوتیژی لە ئێران و جیهاندایە

مەجلیسی عەوامی کانادا مانگی ڕابردوو بە کۆی دەنگ، گەڵاڵەی بەتێرۆریست ناساندنی سپای پاسدارانی پەسەند کردبوو. لەو پەسەندکراوەدا نوێنەرانی مەجلیس داوایان لە جاستین ترۆدۆ سەرۆکوەزیرانی کانادا کردبوو تاکوو سپای پاسداران وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریستی، پێناسە بکات.

هەروەها دەوڵەتی جاستین ترۆدۆ پاش ساڵانێک گوشار لەلایەن ئەنجومەنی بنەماڵەی قوربانییانی فڕۆکەی پی ئێس ٧٥٢، ئەم بڕیارەی پەسەند کردوە. دۆمێنیک لۆبلانک بە تۆمەتبارکردنی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە پشتیوانیکردن لە تێرۆریزم و پێشێلکردنی مافی مرۆڤ ڕایگەیاندووە "تاران مەیلی ناسەقامگیرکردنی نەزمی نێونەتەویی یاساتەوەری هەیە".

ناسر کەنعانی وتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی کۆماری ئیسلامی لە کاردانەوە بەم هەوڵەی دەوڵەتی کانادا سەبارەت بەناساندنی سپای پاسداران وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریستی، ئەم ئەنجامەی وەک هەوڵێکی سیاسی، نائاسایی و بەدڕەوشتانە لە قەڵەم داوە.

بە تێپەڕبوونی کات ڕوخساری ناپاک و تێرۆریستیی کۆماری ئیسلامی لە ئێران و بەتایبەتی سپای پاسداران، باڵی سەربازی و هەواڵگریی ڕێژیم لە پەرەدان بە توندوتیژی و تێرۆر لە جیهاندا باسی لێ کراوە.

کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای دامەزراندنییەوە بە دروشمی هەناردەکردنی شۆڕش هەوڵی داوە تاکوو ڕێکخراوە سیاسی و سەربازییەکانی دروستکراوی خۆی و هەروەها پەروەردەکردنی تێرۆریست لە سەرتاسەری جیهاندا بەمەبەستی دەستێوەردان لە سیاسەتی وڵاتان بۆ بەرژەوەندیی خۆی پەرە پێ بدات و لەم چوارچێوەیەدا هەوڵی ئەوە دراوە تاکوو بڕیارەکانی ئەم وڵاتانە ئامانجدار و لە چوارچێوەی پەرەدان بە بەرەکانی گوشار لە ناوچە جیاوازەکان هەر لە ئافریقا تا ئورووپاوە بچێتە پێش.

کۆماری ئیسلامی سەرچاوەی گەندەڵییە کە نێوەڕۆک و سیاسەتەکانی پەرەدان بە توندوتیژی و گرژییەکانە و لەم ڕێگەوە درێژە بە ژیانی خۆی ئەدات و مانەوەی هەر ڕۆژ زیاتری ئەم ڕێژیمە لە ئێران پەرەدان بە توندوتیژی و گەندەڵییە.

ئێمە یەکگرتووانە بۆ گەیشتن بە ئازادی و هاوسانی لە ئێران نە تەنیا پشتیوانی لەم بڕیارەی دەوڵەتی کانادا دەکەین بەڵکوو داوا لە هەموو وڵاتانی جیهان دەکەین تا هاوشێوەی کانادا سپای پاسداران و کۆماری ئیسلامی بخەنە نێو لیستەی ڕێکخراوە تێرۆریستییەکانەوە.

– کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ

– هاوپەیمانیی گشتگیر بۆ گەیشتن بە ئازادی و یەکسانی لە ئێران

(هاوپەیمانیی سیاسی پێکهاتوو لە چواردە حیزب، ڕێکخراو و ڕەوتی سیاسی– پووشپەڕی ١٤٠٣ی هەتاوی

عەلی ئیسماعیلنژاد

پێدەچێ بریتانیاش سپای پاسداران بە ڕێکخراوی تێرۆریستی بناسێ

ئاگری ئیسماعیلنژاد، چاودێری سیاسی لە وتووێژێکدا لەگەڵ "کوردستانمیدیا" ڕایگەیاند ناساندنی سپای پاسداران وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریستی لەلایەن دەوڵەتی کاناداوە کاریگەرییەکی زۆری لەسەر پێوەندییەکانی ئێران لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانی دەبێت. لەبەر ئەوەی ئێران وڵاتێکی ئاسایی نییە و وەکوو وڵاتێکی گێرەشێوێن لە دنیادا دەناسرێ و ئەوەش وای کردوە پەراوێز بێت و دەیان گەمارۆی جۆراوجۆری لەسەر بێت. هەروەها ئێران تێرۆریزمی دەوڵەتی وەکوو ئامرازێک لە پەیوەندی نێودەوڵەتیدا بەکار دێنێ و وڵاتی کانادا و ئابووری کاناداشی وەکوو دەروازەیەک بۆ دەورلێدانەوەی گەمارۆکان بەتایبەتی گەمارۆی ماڵی بەکار هێناوە. بۆیە کاتێ ئەو سێ گریمانەیە لەبەر چاو دەگرین، بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە بە تێرۆریست ناساندنی سپا لەلایەن کاناداوە کارتێکەری جیاوازی لەسەر ئێران دەبێت، ئەو کارتێکەرییانەش لەسەر پێوەندییە ئابوورییەکانی ئێران، بەرنامەی مووشەکی و درۆنی کۆماری ئیسلامی و پێوەندییە سیاسییەکانی لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانی دەبێت.

ناوبراو بە ئاماژە بەوەی لە ئێستادا زەحمەتە ئەم بڕیارە کاریگەریی لەسەر یەکیەتیی ئورووپا بۆ هەنگاوی هاوشێوە هەبێت، دەڵێ شێوازی سیاسەتی ئورووپا لەگەڵ ئێران شێوازێکی تایبەت بە خۆیەتی و ئورووپا لەبەر هێندێ کێشەی وەکوو ئیسلامی سیاسی، پەنابەر و تەناهیی وزە زیاتر لەوەی دژ بە ئێران ڕاوەستێ لەگەڵ کۆماری ئیسلامی هەڵدەکات. بۆیەش ئەو سیاسەتەی کانادا کارتێکەرییەکی لەسەر سیاسەتی یەکیەتیی ئورووپا نابێ، بەڵام بێ گومان کانادا بە ئاگاداری بریتانیا سپای خستۆتە نێو لیستی تێرۆرەوە و پێدەچێت بریتانیاش هەنگاوی هاوشێوە هەڵگرێ.

ئیسماعیلنژاد لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا کە بۆچی هێندێک لایەنی ئۆپۆزیسیۆنی سەراسەری پشتیوانی لەو هەوڵەی کانادا ناکەن، گوتی: ئێرانییەکان بە تایبەتی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی هیچ ڕێکخراوە و تەشکیلاتێکیان بۆ دژایەتی کۆماری ئیسلامی یان بۆ بەدەستەوە گرتنی دەسەڵات لە ئێران تەنانەت لە قۆناغی بۆشایی دەسەڵاتیش بەدەستەوە نییە، ئەوان بەتایبەتی لایەنی وەکوو ڕەزا پەهلەوی پێگەی جەماوریشان لەگەڵ خواستی سیاسیان نایەتەوە، لەبەر ئەو هۆکارانە پێیان وایە سپای پاسداران لە کاتی ڕووخانی کۆماری ئیسلامی دەتوانێ ببێتە هێزی ئەوان و ئەوان هێزی سپا بۆ ئامانجی سیاسی خۆیان بەکار بێنن. کوردی و کورتی بۆیە پێیان ناخۆشە سپا بچێتە لیستی تێرۆرەوە چون دەیانەوێ لەداهاتووی پاش کۆماری ئیسلامی سپا وەکوو هێزی سەرکوتی نەتەوەکان بەتایبەتی نەتەوەی کورد بەکار بێنن.

سووتانی دارستانەکانی کرماشان بە وێنەی کارەسات

بە داننانی ڕۆژنامەی "باختەر" ئاگرکەوتنەوەکانی ئەمساڵ لە دارستانەکانی بناری زاگرۆس لە ٢٠ ساڵی ڕابردوودا وێنەی نەبیندراوە.

ئەو ڕۆژنامەیە ڕایگەیاندوە هۆکاری ئاگرکەوتنەوەکان لەم پارێزگایە خودی خەڵک و نەپاراستنی ژینگە لە لایەن خۆیانەوە بووە، بەڵام چالاکانی ژینگەپارێز دەڵێن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامی بە شێوەی سیستماتیک و بەرنامەداڕێژراو دارستانەکانی زاگرۆس لە ڕێگەی دەستوپێوەندییەکانی خۆیەوە دەسووتێنێ و بووەتە هۆکاری کاولکردن و لە ناوبردنی سامانی سرووشتیی خەڵک کوردستان و لەناوبردنی هەزاران جۆرە گیاندار و ڕووەکەکانی کوردستان.

ئەم ڕۆژنامەیە بە ئاماژەدان بەوەی لە بەهاری ئەمساڵدا ٩ ئاگرکەوتنەوەی گەورە لە ژینگەی ئەو پارێزگایە کەوتووەتەوە، نووسیویەتی زیانی ئەو ئاگرکەوتنەوانە سووتانی ٩٥٧ هێکتار بووە، کە ئەمەش لە ماوەی نزیکەی ٢٠ ساڵدا ڕیکۆردی ژمارەی ئاگرکەوتنەوە لە ژینگەی پارێزگاکەی شکاندوە. هەروەها لە ناوچەکانی "بۆزین و مەرەخێڵ" بە ڕووبەری نزیکەی ٩٠٠ هێکتار و لە ناوچەی قەڵاجە و ناوچەی پارێزراوی بێستوون و هەروەها لە ناوچەی شیاکۆ زۆرترین ڕووبەری دارستانەکان سووتاون.

بەر لە ماڵاوایی

قاسملوو؛

ئاوای دەرس داداوین

پشتبەستن بە ئیرادەی خەڵکی کوردستان

«لەپێشدا با بایەخ بە هێزی بێپایانی گەلی کورد بدەین. ئەگەر پشتیوانیی خەڵکی خۆمان هەبێ، ئەو کاتە پشتیوانیی دیکەمان زۆر دەبێ و هەلومەرجی سەرکەوتن باشتر ئامادە دەبێ... ئێمە زۆر جارمان باس لە هۆکاری سەرکەوتنەکانی حیزبی خۆمان (حیزبی دێموکرات) کردووە. گوتوومانە کە سیاسەتی ئوسوولی و واقعبینانە و بوونی هێزی پێشمەرگەو قارەمانەتی پێشمەرگە، نوقتە قووەتی حیزبی ئێمەن، بەڵام لە هەمووی ئەوانە گرینگتر پشتیوانیی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانە.»

سەربەخۆیی سیاسی و سەربەخۆیی بڕیاردان

«حیزبی دێموکرات، حیزبێکی سەربەخۆیە و سەربەخۆیی خۆی لە هەموو شتێکی دیکە بەلاوە گرینگرە. ئەوەی بە قازانجی خۆی و خەڵکی بزانێ جێبەجێی دەکا و هیچ کەس و لایەنێکیش ناتوانێ نەزەری خۆی بەسەردا بسەپێنێ. ئێمە بە خاتری دۆستایەتی قەت واز لە سەربەخۆیی و قازانجی میللەتەکەمان ناهێنین. بەڵام لەبەر خاتری سەربەخۆیی و قازانجی میللەتەکەمان ئەگەر پێویست بوو، واز لە دۆستایەتی دەهێنین. کەوابوو مێعیاری بۆ ئێمە قازانجی حیزب و گەلی کورد و سەربەخۆییمانە. مێعیاری ئەساسی سەربەخۆیی بڕیاردانە. دۆستایەتی دەکەین بەڵام لە گەڵ پاراستنی سەربەخۆیی. ئەگەر پێویست بوو دۆستایەتییەکە فیدای سەربەخۆیی دەکەین، بەڵام هەرگیز سەربەخۆیی فیدای دۆستایەتی ناکەین.»

هەوڵدان بۆ بەنێونەتەوەییکردنی مەسەلەی کورد

مەسەلەی کورد لە هەموو ئەبعادی خۆیدا بەو شێوەیە کە هەیە. لە واقعیدا کێشەی چەندین میلیۆن کوردە کە دەبێ مەترەح بکرێ. ویستەکانمان ڕەوا، ئینسانی و درووستن. پێم وایە ئەگەر بەم شێوەیە لە مەسەلەکە بڕوانین و بچینە پێشێ، سەرکەوتنمان زیاتر دەبێ. موهیمییش ئەوەیە کە پەیامەکانی خۆمان کە ڕوا و دیموکراتیکن لە دەرەوە بە باشی وەربگیردرێ. دەبێ بە هەموو ئەو کەسانە کە گوێیان لە قسەکانی ئێمەیە، بڵێین کە داوای کورد زۆر سادە و ڕەوایە. کورد مافی نەتەوەیی خۆی دەوێ کە لە بەیاننامەی جیهانیی مافی ئادەمیزاددا هاتووە و شتێکی زیادی نیە. بۆیە داوای مافی دیاریکردنی چارەنووس، مەسەلەیەکی نێوخۆیی نیە. زۆر دەوڵەتان وەک دەوڵەتی ئێران کە باسی کورد دەکرێ، دەڵێن؛ ئەوە مەسەلەیەکی نێوخۆییە و کەس حەقی نیە دەستی تێوەر بدات. کەوابوو ئێستا کە ئێمە داوای خودموختاری دەکەین، مەسەلەیەکی نێوخۆیی نییە و بەشێکە لە مافی ئادەمیزاد. بۆیەش ئەو دەوڵەت و ڕێکخراو و شەخسییەتانە کە خۆیان بە لایەنگری مافی ئینسان دەزانن، پێویستە لە داوا ڕەواکانی کورد پشتیوانی بکەن».

باوەڕمەندبوون بە مەسەلەی ژنان

لە تێکۆشانی حیزبی و سیاسیی ئێمەدا، دەبێ جێگایەکی تایبەتی بدرێ بە ژنان. وەک دەزانن حیزبی ئێمە مافی بەرابەریی تەواو لەگەڵ پیاوان بۆ ژنان دادەنێ. بەڵام دانانی ماف لەگەڵ پیادەکردنی ئەو مافە لە کۆمەڵدا مەودایەکی زۆریان لە بەیندا هەیە. دەبێ ئەو مەودایە بەرەبەرە لەبەین بچێ. بە بیروڕای حیزبی ئێمە هەرچی ژنان لە کارە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکاندا بەشدار بن، کۆمەڵ پێشکەوتووترە و بزووتنەوەکە پێشکەوتووترە و شانسی سەرکەوتن نزیکترە». هەروەها شەهید دوکتور قاسملوو لەم بارەوە دەڵێ؛ «هەرچی ژنان لە بزووتنەوەی کوردستاندا زیاتر و چالاکتر بەشداربن، ئەوەندە بزووتنەوەی کوردستان سەرکەوتووترە».

واقعبینیی سیاسی

با ئێعتراف بکەین کە لە تاریخی میللەتەکەماندا کورد سیاسەتەکەی ئەوە بووە، یا هەموو شتێک یا هیچ شتێک، نەتیجەکەی بۆتە چی؟! بۆتە «هیچ». لە سیاسەتدا زۆر جار هەیە دوو هەنگاو دەچیە پێش، شتێک وەردەگری، لە پاشان دیسان خەبات دەکەی بۆ شتێکی دیکە، ئەوە سیاسەتە. ناویان ناوە هونەری مومکین. سیاسەت هونەری مومکینە. لە سیاسەتدا ڕەش و سپی نیە!، هەموو شتێک و هیچ شتێک، هەرکەس ئاوا سیاسەت بکا سەرناکەوێ.